

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

DOLNY
ŚLĄSK

DWVG
Dolnośląska Agencja Współpracy Gospodarczej

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Analiza systemu edukacji w świetle zmian demograficznych i społecznych regionu. Określenie zapotrzebowania na edukację na różnych poziomach w regionie w świetle prognoz demograficznych i społecznych

Analiza współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach projektu:
„Analizy, badania i prognozy na rzecz Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego”

POKL.08.01.04-02-003/08

Autorzy:

Dr Paweł Brezdeń (Koordynator projektu),
Dr Stanisława Górecka,
Dr Przemysław Tomczak

Listopad 2010

1. Wstęp	4
1.1. Cel i zakres opracowania	4
1.2. Źródła danych	6
1.3. Podstawowe pojęcia	6
1.4. Metody badań	10
2. Uwarunkowania demograficzne edukacji na Dolnym Śląsku	14
2.1. Zróżnicowanie struktury ludności według edukacyjnych grup wieku w 2009 r.	14
2.2. Zmiany liczebności edukacyjnych grup wieku do 2020 roku	16
3. Wychowanie przedszkolne	28
3.1. Sieć placówek wychowania przedszkolnego	30
3.2. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego	31
3.3. Gęstość placówek wychowania przedszkolnego.....	37
4. Szkolnictwo podstawowe	38
4.1. Sieć placówek szkół podstawowych	39
4.2. Dzieci i młodzież w szkołach podstawowych	42
4.3. Wielkość szkół i poziom ich komputeryzacji	48
4.4. Wydatki edukacyjne w samorządach gminnych i powiatowych ..	54
4.5. Gęstość szkół podstawowych	57
5. Szkolnictwo gimnazjalne	58
6. Szkolnictwo ponadgimnazjalne	75
6.1. Zasadnicze szkoły zawodowe	79
6.2. Licea ogólnokształcące	81
6.3. Technika	82
6.4. Licea profilowane	84
6.5. Szkoły dla dorosłych	85
7. Szkolnictwo policealne i wyższe	86
7.1. Szkoły policealne	86
7.2. Szkoły wyższe	90
8. Efektywność kształcenia w woj. dolnośląskim na tle kraju	96
8.1. Sprawdzian po szkole podstawowej	97
8.2. Egzamin gimnazjalny	98

8.3. Egzamin maturalny	100
8.4. Konkurencyjność Dolnego Śląska na tle kraju	103
9. Efektywność systemu edukacji na Dolnym Śląsku	104
9.1. Szkoły podstawowe	105
9.2. Gimnazja	107
9.3. Szkoły ponadgimnazjalne	110
10. Kapitał społeczny Dolnego Śląska	112
11. Konkurencyjność powiatów Dolnego Śląska	122
11.1. Wychowanie przedszkolne	122
11.2. Szkolnictwo podstawowe	124
11.3. Szkolnictwo gimnazjalne	126
11.4. Szkolnictwo ponadgimnazjalne	128
11.5. Efektywność kształcenia	130
11.6. Kapitał społeczny	132
12. Podsumowanie i rekomendacje	134
12.1. Analiza SWOT	134
12.2. Podsumowanie	136
12.3. Rekomendacje dla władz lokalnych	140
Bibliografia	141
Źródła	142

1. Wstęp

1.1. Cel i zakres opracowania

Celem opracowania jest analiza systemu edukacji na obszarze Dolnego Śląska i jego uwarunkowań demograficznych i społecznych. Uzyskane wyniki badań posłużyły do dokonania oceny aktualnej sytuacji edukacyjnej regionu, a także pozwoliły na wskazanie jej głównych tendencji rozwojowych dotyczących całego województwa oraz poszczególnych jego obszarów w perspektywie do roku 2020.

Analiza systemu edukacyjnego Dolnego Śląska została przeprowadzona w oparciu o następujące grupy zagadnień: uwarunkowań i rozwoju liczebnej ludności w układzie grup edukacyjnych, charakterystyk i struktur sieci placówek szkolnictwa oraz uczniów i absolwentów poszczególnych etapów kształcenia, tj. wychowania przedszkolnego, szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego, ponadgimnazjalnego, policealnego i wyższego, dostępności i upowszechnienia poszczególnych poziomów edukacyjnych w regionie oraz ich prawidłowości przestrzennych w układach regionalnych i lokalnych, efektów kształcenia w zakresie szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego.

Kolejnym obszarem zaprezentowanym w opracowaniu, dopełniającym charakterystyki systemu edukacyjnego i jego efektów kształcenia, były także analizy dotyczące wybranych zagadnień z zakresu jakości kapitału społecznego na obszarze Dolnego Śląska.

W oparciu o przeprowadzone analizy rozwoju systemu edukacyjnego oraz jakości kapitału społecznego ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań demograficznych dokonano oceny konkurencyjności intraregionalnej Dolnego Śląska. Stała się ona następnie podstawą określenia poziomu zróżnicowania przestrzennego województwa pod względem edukacyjnym. Przeprowadzone analizy posłużyły następnie do określenia zapotrzebowania na edukację w regionie na poszczególnych poziomach kształcenia.

Ocena konkurencyjności Dolnego Śląska została uzupełniona o analizę SWOT. Pozwoliła ona zidentyfikować słabe i mocne strony obecnego rozwoju edukacyjnego województwa i efektów kształcenia w poszczególnych jego obszarach. Jej wyniki pozwoliły także wskazać szanse i zagrożenia dla rozwoju edukacyjnego w regionie w perspektywie 2020 r. Wyniki

wspomnianych analiz mogą posłużyć jako rekomendacje dla władz regionalnych i lokalnych przy podejmowaniu działań służących wzmocnieniu systemu edukacyjnego i jakości kapitału społecznego województwa. Wymienione elementy bowiem stanowią istotny zbiór czynników determinujących rozwój społeczno-gospodarczy każdego regionu.

Wysoki poziom edukacji na wszystkich poziomach kształcenia stanowi podstawę budowy nowoczesnego społeczeństwa informacyjnego (Borowiec, 2009), w którym jednostki – jako konsumenci, czy też pracownicy – intensywnie wykorzystują informację. Oznacza to, że informacja jako podstawowy element gospodarek informacyjnych coraz częściej będzie stanowiła dużą część wartości dodanej większości dóbr i usług a działalności informacyjnie w rosnącym stopniu charakteryzować będą gospodarstwa domowe i obywateli (Nowak, 2005).

Zdobyte w procesie edukacji wiedza i umiejętności w wyniku szybko postępującego rozwoju technologicznego i przemian gospodarczo-społecznych mogą ulegać pewnej dezaktualizacji. Zadaniem edukacji na wszystkich jej poziomach oprócz przekazywania wiedzy będzie również kształcenie umiejętności posługiwania się narzędziami informacyjnymi w identyfikowaniu braków i sposobów pozyskiwania wiedzy i informacji. W procesie edukacji powinno się zatem dążyć nie tylko do opanowania samej wiedzy, ale i do wyrobienia w uczniach zdolności do jej wykorzystywania, do tworzenia nowej wiedzy oraz pracy zespołowej. Istotnym elementem kształcenia jest zatem budzenie wśród uczniów ciekawości świata i uczenie sposobów jej zaspakajania, tworząc w ten sposób stałe nawyki zdobywania i pogłębiania wiedzy. Powyższe elementy stanowią bowiem podstawę tworzenia tzw. wiedzy niekonwencjonalnej, która na rynku pracy, coraz częściej stawać się będzie warunkiem aktualizowania kompetencji i podnoszenia swojej konkurencyjności (Abramowicz, Gogołka, Stokłosa, 2002) .

W związku z procesem tworzenia w Polsce społeczeństwa informacyjnego w niniejszym opracowaniu w analizach poszczególnych poziomów edukacyjnych problematyka i poziom komputeryzacji szkół także znalazła swoje odzwierciedlenie.

1.2. Źródła danych

Analizy statystyczne i przestrzenne dotyczące systemu edukacyjnego i kapitału społecznego przeprowadzono w oparciu o dane pochodzące z Banku Danych Regionalnych, dostępnych na stronie GUS (http://www.stat.gov.pl/bdr_n/app/strona.indeks) oraz prognozy demograficznej GUS „Prognoza ludności na lata 2008-2035” dostępnej na stronie http://www.stat.gov.pl/US/5840_5744_PLK_HTML.htm.

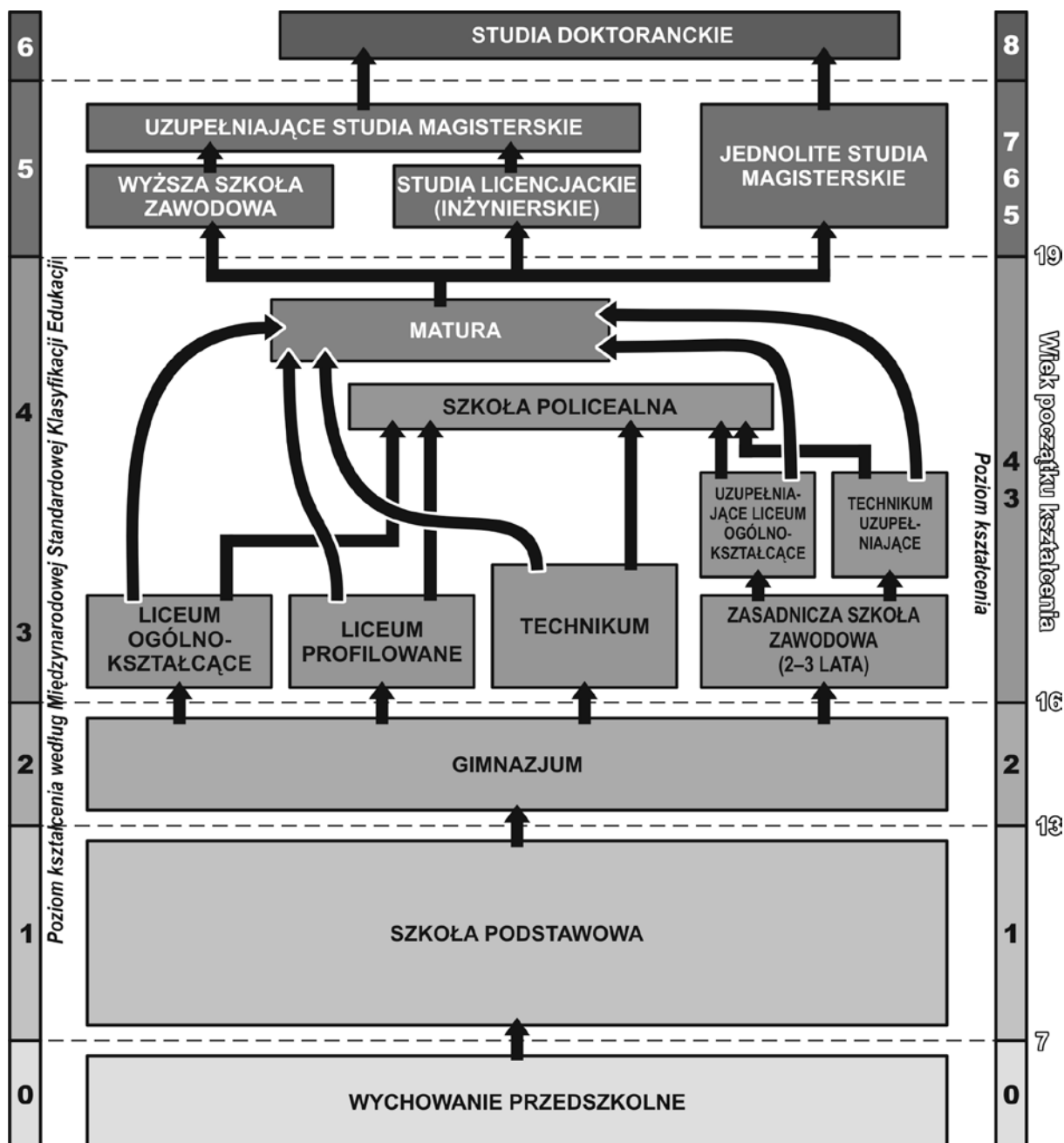
W analizie efektywności kształcenia na poszczególnych jego poziomach wykorzystano sprawozdania z wyników egzaminów zewnętrznych, publikowanych przez Państwową Komisję Egzaminacyjną (<http://www.cke.edu.pl>) oraz sprawozdań Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu (<http://www.oke.wroc.pl>).

Strukturę wykształcenia mieszkańców Dolnego Śląska opracowano w oparciu o mocno już nieaktualne, ale jedyne dostępne na ten temat dane, pochodzące z Narodowego Spisu Powszechnego 2002 „Podstawowe informacje ze spisów powszechnych”.

Ponadto w analizach wykorzystano dane z roczników statystycznych (Województwo Dolnośląskie. Podregiony Powiaty Gminy) publikowanych przez Urząd Statystyczny we Wrocławiu.

1.3. Podstawowe pojęcia

System edukacyjny w Polsce obejmuje dzieci i młodzież w wieku od 3 do 21 (24) lat. Dolna granica to początek wieku przedszkolnego, górna – to teoretyczny wiek ukończenia edukacji na poziomie szkolnictwa wyższego (*Oświata i wychowanie...*, 2010). W związku z tym polski system edukacji tworzą następujące poziomy kształcenia: przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne, policealne, artystyczne i inne. Do systemu edukacyjnego zasadniczo nie zalicza się szkolnictwa wyższego, które ma zagwarantowaną konstytucyjnie autonomię. Z uwagi na charakter opracowania i kompleksowość ujęcia zagadnienia oraz znaczenie wyższego wykształcenia w kreowaniu jakości kapitału społecznego do analizy systemu edukacyjnego na Dolnym Śląsku włączono także informacje dotyczące szkolnictwa wyższego (ryc. 1).

Ryc. 1. System edukacji w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Edukacja, 2007).

Edukacyjne (funkcjonalne) grupy wieku wyróżnia się ze względu na poszczególne etapy kształcenia:

- 3 - 6 lat - wychowanie przedszkolne;
- 7 - 12 lat - kształcenie na poziomie podstawowym;

- 13 - 15 lat - kształcenie na poziomie gimnazjalnym;
- 16 - 18 lat - kształcenie na poziomie ponadgimnazjalnym;
- 19 - 21 lat - kształcenie w szkołach wyższych.

Stosowany jest też podział z uwzględnieniem pełnego cyklu kształcenia w szkole wyższej (studia II stopnia):

- 3 - 6 lat - wychowanie przedszkolne;
- 7 - 12 lat - kształcenie na poziomie podstawowym;
- 13 - 15 lat - kształcenie na poziomie gimnazjalnym;
- 16 - 18 lat - kształcenie na poziomie ponadgimnazjalnym;
- 19 - 24 lata - kształcenie w szkołach wyższych.

W niniejszym opracowaniu w edukacyjnych grupach wieku uwzględnione zostaną wszystkie roczniki objęte pełnym cyklem kształcenia, tj. od 3 do 24 lat.

Przedstawiony powyżej podział na edukacyjne grupy wieku będzie obowiązywał do końca roku szkolnego 2011/2012. W roku szkolnym 2012/2013, ze względu na zmiany w polskim prawie oświatowym, naukę w szkołach podstawowych oprócz 7-latków (dzieci urodzonych w 2005 r.), rozpoczną obowiązkowo 6-latki (dzieci urodzone w 2006 r.). Spowoduje to przesunięcia roczników pomiędzy poszczególnymi grupami edukacyjnymi (tab. 1).

Tab. 1. Edukacyjne grupy wieku w Polsce w latach 2010-2030

Edukacyjne grupy wieku	Roczniki należące do edukacyjnych grup wieku w latach 2010-2030					
	2010-2011	2012-2017	2018-2020	2021-2023	2024-2029	od 2030
przedszkole	3-6	3-5	3-5	3-5	3-5	3-5
szkoła podstawowa	7-12	6-12	6-11	6-11	6-11	6-11
gimnazjum	13-15	13-15	12-15	12-14	12-14	12-14
szkoła ponadgimnazjalna	16-18	16-18	16-18	15-18	15-17	15-17
szkoła wyższa	19-24	19-24	19-24	19-24	18-24	18-23

Począwszy od roku szkolnego 2012/2013 do grupy w wieku przedszkolnym należeć będą jedynie 3 roczniki (dzieci w wieku 3-5 lat), przejściowo wzrośnie natomiast liczba roczników objętych kształceniem na poziomie podstawowym. W latach 2012-2017 w szkołach podstawowych uczyć się będzie jednocześnie 7 roczników (dzieci w wieku 6-12 lat).

W roku 2018 pierwszy rocznik objęty reformą (dzieci urodzone w 2006 r.) rozpocznie naukę w I klasie gimnazjum. W latach 2018-2020 w gimnazjach kształcić się będą jednocześnie 4 roczniki (12-15 lat).

W roku szkolnym 2021/2022 pierwszy rocznik objęty reformą przejdzie do szkół ponadgimnazjalnych i w związku z tym do roku 2023/2024 w szkołach tego typu uczyć się będą jednocześnie 4 roczniki (15- 18 lat).

W roku szkolnym 2024/2025 młodzież urodzona w latach 2005-2006 rozpocznie edukację w szkołach wyższych. Do końca roku akademickiego 2029/2030 edukacyjna grupa wieku wydzielona dla tego poziomu kształcenia obejmować będzie roczniki w wieku 18-24 lata.

Dopiero od roku szkolnego 2030/2031 roczniki kształcące się w obrębie wszystkich typów szkół będą zgodne z ustawowo przyjętymi granicami edukacyjnych grup wieku.

Rozwój społeczno-gospodarczy regionu rozumiany jako proces zmian jakościowo - ilościowych dokonujących się w jego gospodarce dotyczący wzrostu rozmiarów funkcjonującego kapitału (w tym wypadku szczególnie ludzkiego oraz społecznego) i skutkujący udoskonalaniem istniejących zjawisk gospodarczych i społecznych w ujęciu czasowym i przestrzennym.

Konkurencyjność powiatu (województwa) – trwała przewaga powiatu (województwa) nad innymi powiatami (województwami) lub trwały dystans, jaki dzieli jedną jednostkę od drugiej; miejsce w rankingu pod względem wartości podstawowych mierników rozwoju (*Konkurencyjność powiatów...*, 2006, s.8).

Podstawową miarą powszechności nauczania są współczynniki skolaryzacji. W opracowaniu zostały one zdefiniowane zgodnie z publikacjami Głównego Urzędu Statystycznego (*Edukacja ...*, 2007):

- **współczynnik skolaryzacji brutto** jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania;

- **współczynnik skolaryzacji netto** jest to relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Współczynnik korelacji liniowej Pearsona (r_{xy}) - określający poziom zależności liniowej między zmiennymi losowymi. Przyjmuje on wartości w przedziale $<-1, 1>$. Wartość współczynnika $r_{xy}= 1$ oznacza dokładną dodatnią liniową zależność między cechami, natomiast wartość współczynnika $r_{xy}= - 1$ oznacza dokładną ujemną liniową zależność między cechami, tzn. jeżeli zmienna x rośnie, to y maleje i na odwrót.

Regresja liniowa – metoda estymowania wartości oczekiwanej zmiennej y przy danej wartości zmiennej x . Szukana zmienna y jest nazywana zmienną objaśnianą lub zależną, zmienna x nazywana jest zmienną objaśniającą lub niezależną. Równanie prostej dla jednej zmiennej objaśniającej ma postać $y = ax + b$.

1.4. Metody badań

W analizie konkurencyjności powiatów Dolnego Śląska, a także konkurencyjności Dolnego Śląska na tle kraju, zastosowano taksonomiczną metodę porządkowania liniowego. Metoda ta pozwala na ustalenie hierarchii obiektów, czyli uporządkowanie ich od obiektu stojącego najwyżej w tej hierarchii, do obiektu znajdującego się w niej najniżej.

Hierarchię obiektów określa się na podstawie ich odległości od tzw. wzorca rozwoju. W tej metodzie dla każdego obiektu sumuje się zestandaryzowane wcześniej wartości, a następnie konstruuje względny wskaźnik poziomu rozwoju (Nowak, 1989).

W niniejszym opracowaniu do wykonania obliczeń i interpretacji wskaźników poziomu rozwoju wykorzystano metodę zastosowaną w publikacji Urzędu Statystycznego we Wrocławiu „Konkurencyjność powiatów województwa dolnośląskiego w latach 1999-2004”.

Analizę konkurencyjności przeprowadzono w oparciu o wybrane wskaźniki diagnostyczne charakteryzujące dostępność poszczególnych poziomów edukacyjnych, efektywność kształcenia oraz jakość kapitału społecznego. Przy wyborze parametrów, oprócz ich zawartości merytorycznej, kierowano się także dostępnością i kompletnością danych na poziomie

powiatu. W celu wyeliminowania parametrów o zbyt niskim zróżnicowaniu pomiędzy poszczególnymi powiatami, zakwalifikowane parametry musiały się charakteryzować współczynnikiem zmienności większym niż 10%. Finalny zestaw wybranych do analizy wskaźników zawiera tab. 2.

Tab. 2. Finalny zestaw wskaźników diagnostycznych dla powiatów woj. dolnośląskiego w 2009 r.

Grupy wskaźników	Charakter wskaźnika
1. Wychowanie przedszkolne	
1.1. liczba dzieci w przedszkolach na 100 dzieci w wieku 3-6 lat	S
1.2. liczbą oddziałów przedszkolnych na 1000 dzieci w wieku 3-6 lat	S
1.3. liczbę dzieci na 1 oddział	D
2. Szkolnictwo podstawowe	
2.1. liczba oddziałów na 1000 dzieci w grupie wiekowej 7-12 lat	S
2.2. liczba uczniów szkół podstawowych na 100 dzieci w wieku 7-12	S
2.3. liczba komputerów z dostępem do Internetu na jedną szkołę	S
2.4. wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na edukację i wychowanie na 1 mieszkańca w zł	S
3. Szkolnictwo gimnazjalne	
3.1. współczynnik skolaryzacji netto	S
3.2. liczba oddziałów szkół gimnazjalnych na 1000 dzieci w wieku 13-15 lat	S
3.3. liczba komputerów z dostępem do Internetu na jedną szkołę	S
4. Szkolnictwo ponadgimnazjalne	
4.1. Liczba młodzieży szkół ponadgimnazjalnych na 1000 młodzieży w wieku 16-18 lat	S
4.2. Liczba oddziałów szkół ponadgimnazjalnych na 1000 młodzieży w wieku 16-18 lat	S
4.3. Liczba uczniów na 1 komputer z dostępem do Internetu	D
5. Efektywność kształcenia	
5.1. Wyniki sprawdzianu po szkole podstawowej w pkt.	S
5.2. Wyniki egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej w pkt.	S
5.3. Wyniki egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej w pkt.	S
5.4. Zdawalność egzaminu maturalnego ogółem w %	S
5.5. Zdawalność egzaminu maturalnego w liceach ogólnokształcących w %	S
6. Kapitał społeczny	
6.1. wykrywalność przestępstw w %.	S
6.2. fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	S
6.3. frekwencja w wyborach samorządowych w 2006 roku w %,	S
6.4. liczba członków klubów i zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców	S
6.5. liczba zespołów artystycznych i klubów na 1000 mieszkańców	S
6.6. uczestnicy imprez na 1000 mieszkańców	S
6.7. czytelnicy bibliotek na 1000 mieszkańców	S

S - stymulanta, D - destymulanta

W celu umożliwienia porównywalności analizowanych parametrów dokonano ich standaryzacji za pomocą wzoru

$$\text{gdzie: } z_i = \frac{(x_i - \mu)}{\sigma}$$

x_i – zmienna standaryzowana,

μ – wartość średnia zmiennej x ,

σ – odchylenie standardowe populacji ,

z_i – wartość standaryzowana parametru x .

Po dokonaniu standaryzacji i zamianie destymulant na stymulanty (poprzez przemnożenie ich wartości przez -1) w kolejnym kroku dla każdego powiatu (lub województwa) w oparciu o wybrane wskaźniki obliczono wartości taksonomicznych mierników rozwoju. Skorzystano z wzoru (*Konkurencyjność powiatów...*, 2006, s.24):

$$m_i = \frac{p_i - p_{\min}}{p_{\max} - p_{\min}} * 10$$

gdzie:

m_i – wartość miernika rozwoju dla i-tej jednostki (powiatu, województwa),

p_i – suma wartości analizowanej grupy wskaźników dla i-tej jednostki (powiatu, województwa),

p_{\min} – suma wartości minimalnych wszystkich analizowanych wskaźników (teoretyczny antywzorzec rozwoju),

p_{\max} – suma wartości maksymalnych wszystkich analizowanych wskaźników (teoretyczny wzorzec rozwoju).

Teoretycznie miernik rozwoju może przyjąć wartość z przedziału [0, 10]. Im większą wartość miernika rozwoju osiąga dana jednostka tym wyższym poziomem badanego zjawiska się charakteryzuje. Im wartość jest mniejsza tym więcej jednostka ma do nadrobienia w stosunku do teoretycznego wzorca rozwoju.

Analizę zróżnicowania jednostek terytorialnych w zakresie obliczonych mierników rozwoju przeprowadzono w oparciu o metodę trzech średnich. Dla każdego miernika rozwoju zbiór badanych jednostek został podzielony na 4 klasy. Granice pomiędzy poszczególnymi klasami stanowiły odpowiednie średnie arytmetyczne: m – średnia obliczona dla wszystkich jednostek, m_1 – średnia obliczona dla jednostek, których mierniki rozwoju były wyższe od

średniej m , m_2 - średnia obliczona dla jednostek, których mierniki rozwoju były niższe od średniej m .

W oparciu o obliczone wartości (m , m_1 , m_2) badane jednostki podzielono na 4 grupy ze względu na poziom konkurencyjności (tab. 3).

Tab. 3. Poziom konkurencyjności jednostek

Poziom konkurencyjności	Wartość miernika rozwoju m_i
I grupa (wysoki poziom)	$m_i > m_1$
II grupa (średni poziom)	$m < m_i \leq m_1$
III grupa (niski poziom)	$m_2 < m_i \leq m$
IV grupa (bardzo niski poziom)	$m_i \leq m_2$

W końcowej części opracowania wykorzystano technikę analityczną SWOT, która miała na celu określenie ogólnych ram aktualnej sytuacji województwa dolnośląskiego pod względem edukacyjnym umożliwiającym, zgodnie z celami powyższej analizy (Pierścionek, 1998), formułowanie odpowiedniej strategii jego rozwoju. W tym celu wyniki przeprowadzonych badań Dolnego Śląska w zakresie jego obecnego stanu demograficzno-społecznego oraz rozwoju edukacji zostały uporządkowane według schematu: mocne (S) i słabe (W) strony. Następnie stały się one podstawą do określenia szans (O) i zagrożeń (T) mogących wystąpić w perspektywie roku 2020 przy założeniu stwierdzonego ich obecnego kierunku rozwoju w zakresie edukacji i uwarunkowań dla kapitału społecznego.

2. Uwarunkowania demograficzne edukacji na Dolnym Śląsku

2.1. Zróżnicowanie struktury ludności według edukacyjnych grup wieku w 2009 r.

W 2009 r. w woj. dolnośląskim ogólna liczba dzieci i młodzieży w wieku 3-24 lata wynosiła 709,7 tys. W miastach mieszkało 467,1 tys. (66%) a na wsi 242,6 tys. (34%) analizowanej subpopulacji. Liczebności poszczególnych edukacyjnych grup wieku w powiatach woj. dolnośląskiego przedstawia tab. 4.

Tab. 4. Liczba osób w edukacyjnych grupach wieku w powiatach woj. dolnośląskiego w 2009 r.

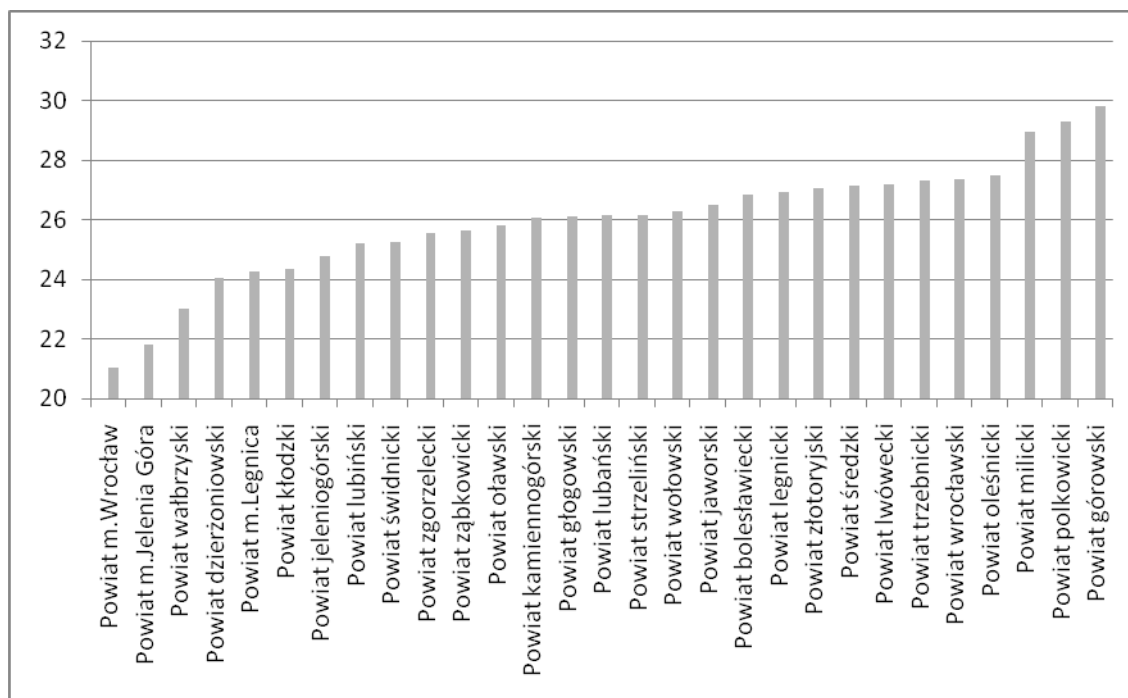
Powiaty	Liczba osób w edukacyjnych grupach wieku w 2009 r.					
	3-6 lat	7-12 lat	13-15 lat	16-18 lat	19-24	Razem
bolesławiecki	3 409	5 488	3 259	3 481	8 278	23 915
jaworski	1 821	2 975	1 782	2 014	5 071	13 663
jeleniogórski	2 257	3 547	2 130	2 357	5 542	15 833
kamiennogórski	1 708	2 795	1 626	1 694	4 050	11 873
lubański	2 004	3 334	2 100	2 256	4 975	14 669
lwówecki	1 644	2 802	1 785	2 087	4 519	12 837
zgorzelecki	3 293	5 218	3 294	3 570	8 345	23 720
złotoryjski	1 633	2 602	1 635	1 914	4 498	12 282
m. Jelenia Góra	2 537	3 793	2 425	2 666	7 020	18 441
głogowski	3 577	5 169	2 914	3 190	8 035	22 885
górowski	1 470	2 537	1 521	1 613	3 689	10 830
legnicki	1 931	3 138	2 005	2 214	5 162	14 450
lubiński	4 000	5 937	3 550	3 972	9 050	26 509
polkowicki	2 489	4 068	2 539	2 891	6 075	18 062
m. Legnica	3 557	5 541	3 409	3 676	9 094	25 277
dzierżoniowski	3 403	5 452	3 306	3 692	9 073	24 926
kłodzki	5 427	8 652	5 484	5 949	14 312	39 824

świdnicki	5 645	8 776	5 313	6 136	14 368	40 238
wałbrzyski	5 735	8 922	5 449	6 042	15 171	41 319
ząbkowicki	2 256	3 867	2 336	2 834	6 278	17 571
milicki	1 588	2 379	1 393	1 765	3 592	10 717
oleśnicki	4 047	6 422	3 764	4 371	9 976	28 580
oławski	2 702	4 375	2 390	2 737	6 474	18 678
strzeliński	1 552	2 605	1 601	1 727	3 999	11 484
średzki	1 886	3 082	1 956	2 014	4 672	13 610
trzebnicki	3 085	4 900	2 923	3 312	7 420	21 640
wołowski	1 677	2 680	1 684	1 909	4 501	12 451
wrocławski	4 323	7 190	3 975	4 523	10 357	30 368
m. Wrocław	19 754	27 290	15 234	18 054	52 723	133 055
Ogółem	100 410	155 536	92 782	104 660	256 319	709 707

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

Liczebność omawianej grupy w stosunku do ogółu mieszkańców była dość zróżnicowana w powiatach woj. dolnośląskiego, zawierała się pomiędzy 21 a 30%. Największy udział dzieci i młodzieży w ogólnej liczbie ludności (pow. 27%) odnotowano w powiatach na północy województwa: górowskim, polkowickim, milickim, oleśnickim, wrocławskim, trzebnickim i średzkim a ponadto w złotoryjskim i lwóweckim. Najmniej liczebna w stosunku do ogółu ludności (poniżej 24%) była analizowana grupa we Wrocławiu, Jeleniej Górze i pow. wałbrzyskim (ryc. 2).

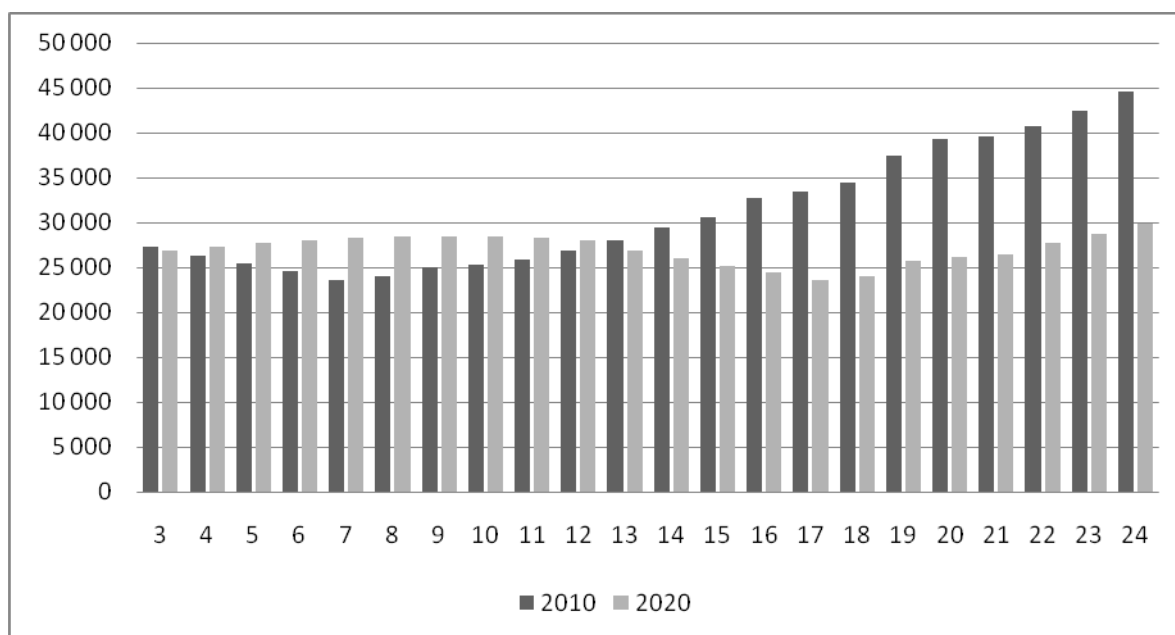
Ryc. 2. Udział grupy w wieku 3-24 lata w ogólnej liczbie ludności w powiatach woj. dolnośląskiego w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

2.2. Zmiany liczebności edukacyjnych grup wieku do 2020 roku.

W latach 2010-2020 w woj. dolnośląskim pojawią się istotne zmiany w liczebności i strukturze ludności według edukacyjnych grup wieku. Przyczynią się do tego nowe przepisy w polskim prawie oświatowym, które zostaną wprowadzone w roku szkolnym 2012/2013, ale przede wszystkim będzie to efekt zmian liczebności roczników należących do poszczególnych edukacyjnych grup wieku.

Według prognozy GUS w analizowanym okresie w większości roczników wystąpią spadki liczebności (ryc. 3), z czego największe będą dotyczyć osób w wieku 16-18 lat (ubytek rzędu 25-30%), a szczególnie roczników 19-24 lata (ubytki w granicach 32-33%).

Ryc. 3. Zmiany liczby ludności w wieku od 3 do 24 lat w woj. dolnośląskim w okresie 2010-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Prognoza ludności na lata 2008 – 2035” GUS

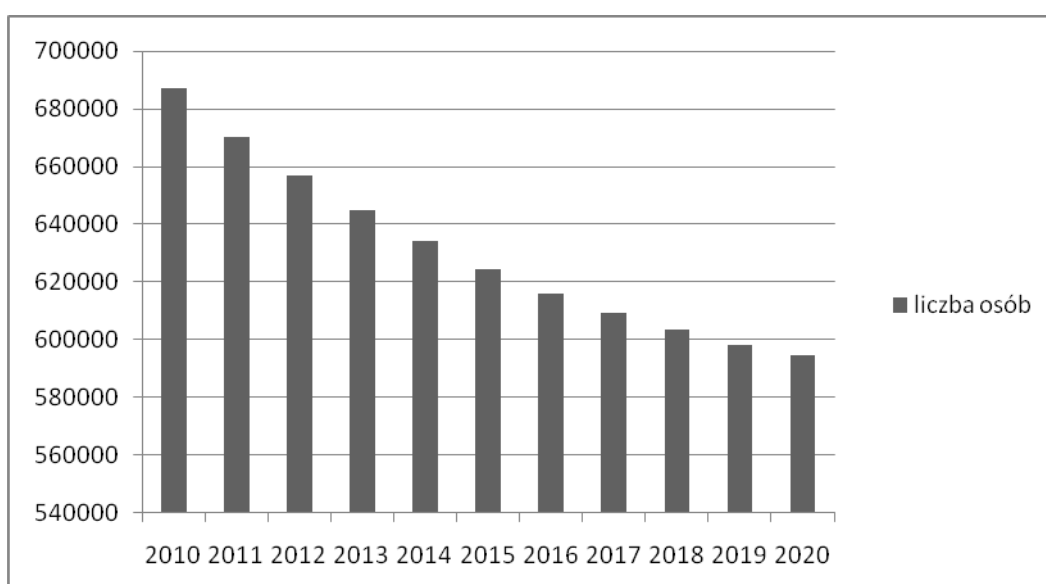
Jedynie nieliczne roczniki, w wieku od 4 do 12 lat, odnotują wzrost liczebności (maksymalnie rzędu 18-20%). Należy tu jednak podkreślić, że przewidywany wzrost będzie nie tylko wynikiem rzeczywistego zwiększenia się liczebności omawianych roczników, ale przede wszystkim faktem, iż w roku 2010 ich liczebność była szczególnie niska.

Przewidywane zmiany liczebności poszczególnych roczników w analizowanym okresie sprawią, że struktura ludności w wieku 3-24 lata w 2020 będzie znacznie bardziej wyrównana, niż miało to miejsce w 2010 r. O ile bowiem w roku 2010 różnica pomiędzy maksymalną a minimalną liczebnością rocznika wynosiła 21,1 tys., to w 2020 r. będzie to tylko 6,3 tys.

Tendencja do wyrównywania się w latach 2010-2020 liczebności kolejnych roczników w obrębie edukacyjnych grup wieku przyczyni się w przyszłości do stopniowego zanikania w polskim systemie oświaty tzw. „falowania demograficznego”, które od lat 50. XX wieku stanowi dla szkół poważne wyzwanie organizacyjne. Naprzemiennie występujące sekwencje dużych liczebnie roczników wyżowych i mało licznych roczników niżowych sprawiają, że liczba uczniów na poszczególnych poziomach kształcenia cyklicznie wzrasta i maleje. W pew-

nych latach klasy są przepelnione, w innych z powodu braku uczniów są likwidowane. Utrudnia to organizację pracy szkół i politykę kadrową w odniesieniu do nauczycieli.

Według prognozy GUS dla woj. dolnośląskiego w 2010 r. łączna liczba dzieci i młodzieży w edukacyjnych grupach wieku (3-24 lata) będzie wynosiła 687,1 tys., a do końca 2020 roku zmaleje do 594,7 tys. (ryc. 4). W analizowanym okresie liczba osób w wieku 3-24 lata obniży się zatem o 92,5 tys. (13,5%) i będzie to spadek nieco większy niż dla Polski ogółem (12,8%).

Ryc. 4. Zmiany liczebności grupy w wieku 3-24 lata w woj. dolnośląskim w okresie 2010-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Prognoza ludności na lata 2008 – 2035” GUS

Początkowo, do 2013 r., spadek liczebności omawianej grupy będzie dość szybki, nawet powyżej 2% rocznie, następnie w latach 2014-2016 jego tempo zmaleje do około 1,5% rocznie, a pod koniec badanego okresu będzie wynosiło 0,9-0,6% rocznie.

Na ogólne obniżanie się wielkości grupy 3-24 lata złożą się jednakże różne tendencje w odniesieniu do poszczególnych edukacyjnych grup wieku (tab. 5). Spadki liczebności będą największe w grupie obejmującej kształcenie w szkołach wyższych i ponadgimnazjalnych - wyniosą odpowiednio 32,5% i 28,4% (ryc. 5). Będzie to efekt systematycznego obniżania li-

czebności kolejnych roczników (urodzonych w latach 90. XX w.), które będą wchodzić sukcesywnie w wiek szkoły ponadgimnazjalnej i wyższej.

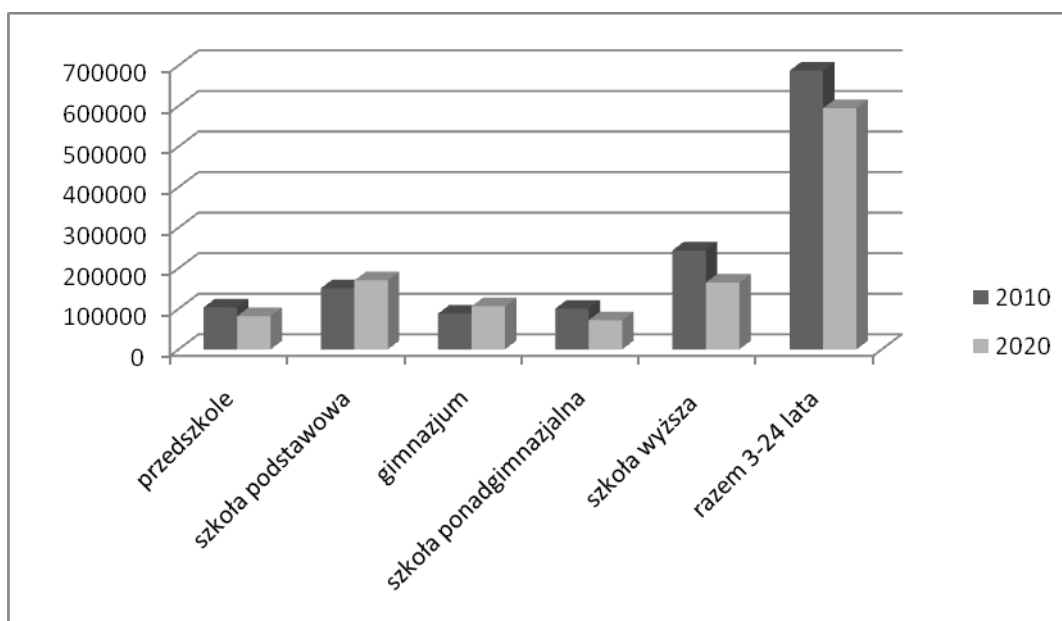
Tab. 5. Liczba osób w edukacyjnych grupach wieku w woj. dolnośląskim w latach 2010-2020

Lata	Liczba osób w edukacyjnych grupach wieku					Razem
	przedszkole	szkoła podstawowa	gimnazjum	szkoła ponadgimnazjalna	szkoła wyższa	
2010/2011	103 600	150 759	88 172	100 441	244 160	687 132
2011/2012	107 215	148 225	84 435	96 560	234 061	670 496
2012/2013	84 159	173 677	80 817	92 631	225 470	656 754
2013/2014	85 620	175 281	78 104	88 067	217 924	644 996
2014/2015	86 073	178 318	76 123	84 357	209 549	634 420
2015/2016	86 147	182 598	74 245	80 774	200 543	624 307
2016/2017	85 869	187 488	72 395	78 094	191 891	615 737
2017/2018	85 277	191 549	71 877	76 139	184 422	609 264
2018/2019	84 408	168 796	99 025	74 283	177 091	603 603
2019/2020	83 284	170 044	102 441	72 450	170 090	598 309
2020/2021	81 944	170 038	106 023	71 958	164 699	594 662
Zmiany w latach 2010-2020 (w %)	-20,9	12,8	20,2	-28,4	-32,5	-13,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Prognoza ludności na lata 2008 – 2035” GUS

Ponad 20% spadek odnotuje także grupa przedszkolna, ale będzie to wynikać ze zmniejszenia od 2012 r. liczby roczników wchodzących w jej skład. Gdyby w analizowanym okresie 2010-2020 rozpatrywać jedynie grupę 3-5-latków, jej liczebność wzrosłaby o 3,6%.

W latach 2010-2020 liczba uczniów wzrośnie jedynie na dwóch poziomach kształcenia, w szkole podstawowej (o 12,8%) i w gimnazjum (o 20,2%). Zaznaczyć tu jednakże należy, że o ile w odniesieniu do szkoły podstawowej będzie to wzrost spowodowany zwiększoną liczbą osób w poszczególnych rocznikach wchodzących w skład tej grupy, to w przypadku gimnazjum będzie to efekt przejściowego zwiększenia liczby roczników (z 3 w latach 2012-2017 do 4 w latach 2018-2020).

Ryc. 5. Zmiany liczebności edukacyjnych grup wieku w woj. dolnośląskim w latach 2010-2020

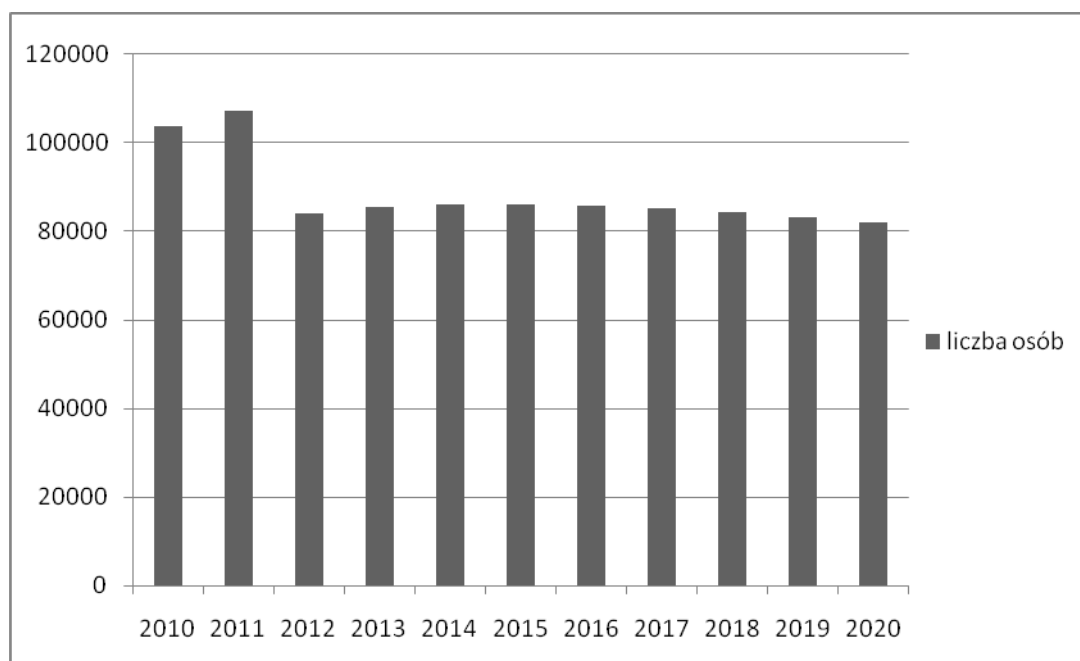
Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Prognoza ludności na lata 2008 – 2035” GUS

Wychowanie przedszkolne

Według prognozy GUS liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) w 2010 r. wynosić będzie 103,6 tys., a w kolejnym roku wzrośnie do 107,2 tys. Ta wzrostowa tendencja zostanie odwrócona w 2012 r. Wprowadzenie zmian w polskim prawie oświatowym i objęcie obowiązkiem szkolnym 6-latków wywoła skokowy spadek liczebności grupy przedszkolnej (tab. 5).

Od roku 2012 do grupy przedszkolnej zaliczać się będą tylko 3 roczniki (dzieci w wieku 3-5 lat), stąd liczebność omawianej grupy wynosić będzie jedynie 84,2 tys. osób, tj. o ponad 23 tys. mniej, niż w roku 2011, kiedy do przedszkoli uczęszczały także 6-latki. Po tym gwałtownym spadku liczba dzieci w wieku przedszkolnym zacznie powoli wzrastać, jako efekt wzrostu liczby urodzeń, jaki miał miejsce w woj. dolnośląskim od 2004 r. Tendencja wzrostowa utrzyma się jednakże tylko do 2015 r., w którym liczebność omawianej grupy osiągnie maksymalną wartość 86,1 tys. Potem liczebność grupy w wieku przedszkolnym ponownie będzie się zmniejszać, początkowo nieznacznie, poniżej 1% rocznie, dopiero w 2020 r. tempo

spadku wzrośnie do 1,6%, a liczebność grupy przedszkolnej wyniesie jedynie 81 944 osoby (ryc. 6).

Ryc. 6. Zmiany w latach 2010-2020 liczebności edukacyjnej grupy wieku - wychowanie przedszkolne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Prognoza ludności na lata 2008 – 2035” GUS

Należy tu podkreślić, że spadek liczebności grupy w wieku przedszkolnym, jaki pojawi się w 2012 r. nie musi oznaczać równocześnie spadku liczby dzieci uczęszczających do przedszkoli. Odejście rocznika 6-latków do szkół podstawowych można wykorzystać, jako doskonałą okazję do podniesienia wskaźnika powszechności edukacji przedszkolnej dla dzieci w wieku 3-5 lat.

W zakresie powszechności kształcenia w placówkach przedszkolnych Polska wciąż plasuje się na odległych pozycjach w rankingach europejskich, niewiele lepiej jest w tym zakresie w woj. dolnośląskim. W 2009 r. na Dolnym Śląsku wychowaniem przedszkolnym objętych było 57% dzieci w wieku 3-5 lat, o 3 punkty procentowe więcej niż dla Polski ogółem (tab. 6). Tę relatywnie korzystną wartość Dolnośląskie zawdzięczało wyższemu niż średnio w kraju udziałowi dzieci w wieku 3-5 lat zamieszkałych w miastach, gdzie powszechność wychowania przedszkolnego jest ponad dwukrotnie wyższa niż na wsi (na Dolnym Śląsku w

miastach mieszkało 67,5% omawianej grupy, podczas gdy średnio w kraju było to jedynie 57,9%). Rozpatrując odrębnie miasta i wieś, powszechność kształcenia w województwie nie wyglądała już tak korzystnie, była niższa od średniej krajowej tak w miastach, jak i na wsi (o 2 punkty procentowe).

Tab.6. Dzieci w wieku 3-5 lat ogółem i uczęszczające do przedszkola w 2009 r. w Polsce i na Dolnym Śląsku

Jednostka	Liczba dzieci w wieku:		Liczba dzieci uczęszczających do przedszkola w wieku:		Udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku:	
	3-5 lat	4 lata	3-5 lat	4 lata	3-5 lat	4 lata
Dolny Śląsk						
ogółem	76 760	25 510	43 678	15 349	57%	60%
miasto	51 798	17 269	37 250	13 001	72%	75%
wieś	24 962	8 241	6 428	2 348	26%	28%
Polska						
ogółem	108 8405	362 221	591 502	206 432	54%	57%
miasto	629 860	209 694	464 688	161 128	74%	77%
wieś	458 545	152 527	126814	45 304	28%	30%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

Podobna sytuacja miała miejsce w odniesieniu do rocznika 4-latków. Odsetek tej grupy wiekowej objętej wychowaniem przedszkolnym wynosił na Dolnym Śląsku 60%, ogółem dla Polski było to 57% (tab. 6). Mimo, że wskaźnik odsetka czterolatków w systemie oświaty w Polsce i na Dolnym Śląsku systematycznie wzrasta, to ciągle jest on znacznie niższy niż przeciętna wartość dla 27 krajów należących do UE (w 2007 r. było to 88,6%).

Dążenie do podniesienia wartości tego parametru jest szczególnie istotne w kontekście celu rozwojowego postawionego przez Radę Europejską, który zakłada, że do 2020 roku

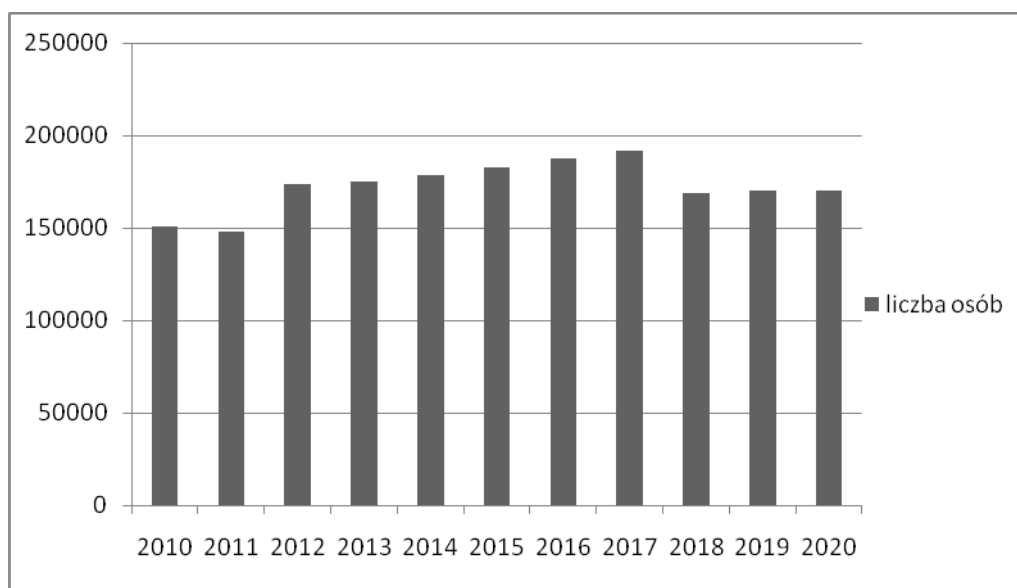
wskaźnik powszechności wychowania przedszkolnego, ustalonego dla dzieci 4-letnich, będzie na poziomie 95% (Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010, GUS). Realna szansa na znaczącą poprawę w zakresie upowszechnienia wychowania przedszkolnego wśród 4-latków jak i wszystkich dzieci w wieku 3-5 lat pojawi się już w 2012 r., gdy po przejściu 6-latków do szkół podstawowych w przedszkolach zwolni się ponad 12 tys. miejsc.

Kształcenie na poziomie podstawowym

Liczebność roczników w wieku 7-12 lat, objętych kształceniem na poziomie podstawowym, malała systematycznie od roku 1999, kiedy w ramach reformy systemu edukacji wprowadzono 6-letnią szkołę podstawową. Analizowana grupa wiekowa w 1999 r. liczyła 232,6 tys. osób, a w 2009 r. jej liczebność spadła do 155,5 tys. osób (o 33%).

Według prognozy GUS w latach 2010-2020 liczebność omawianej grupy edukacyjnej wzrośnie ze 150,8 tys. do 170 tys. (o 12,8%). Na taki efekt końcowy złożą się różnokierunkowe zmiany liczebności w poszczególnych latach (ryc. 7).

Początkowo w latach 2010-2011 liczba dzieci objętych kształceniem na poziomie podstawowym nadal będzie spadać, jednakże w roku 2012 liczebność omawianej grupy skokowo wzrośnie aż o 17%. W wymienionym roku naukę w I klasie rozpoczną jednocześnie dwa roczniki: 6-latki (dzieci urodzone w 2006 r.) i 7-latki (dzieci urodzone w 2005 r.). Przez kolejnych 6 lat (2012-2017) do edukacyjnej grupy wieku obejmującej kształcenie na poziomie podstawowym zaliczać się będzie 7 roczników – dzieci od 6 do 12 lat.

Ryc. 7. Zmiany w latach 2010-2020 liczebności edukacyjnej grupy wieku – szkoła podstawowa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Prognoza ludności na lata 2008 – 2035” GUS

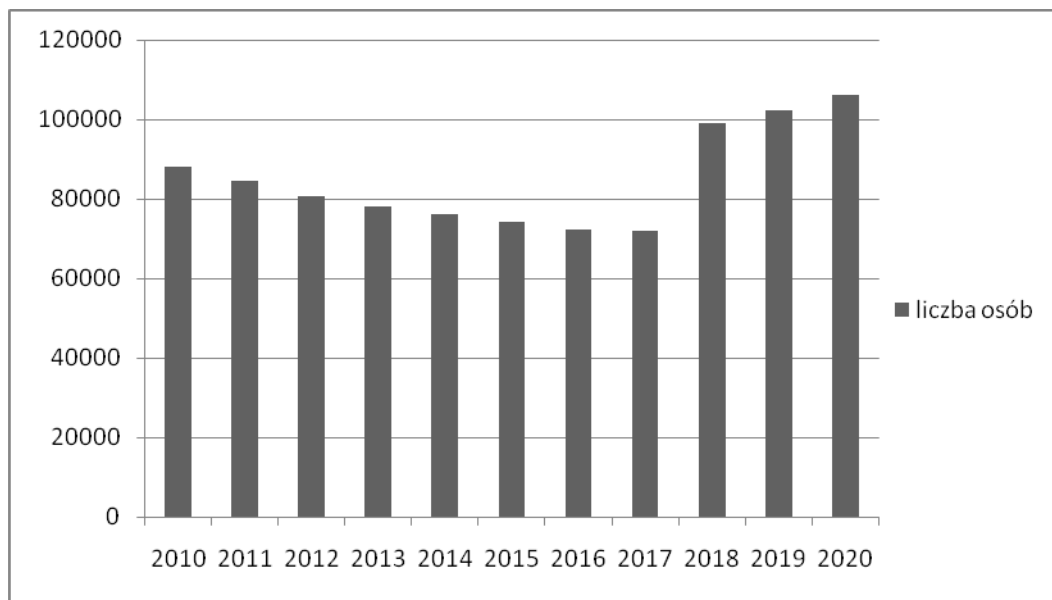
W 2017 r. liczba uczniów szkół podstawowych osiągnie swą maksymalną wartość 191,5 tys (taki poziom jak w latach 2002-2003). Będzie to jednocześnie ostatni rok, gdy w szkołach podstawowych będzie się uczyć 7 roczników. W 2018 r., po raz pierwszy od wprowadzenia w życie reformy, roczniki kształcące się na poziomie podstawowym będą zgodne z ustawowo przyjętymi granicami dla tej edukacyjnej grupy wieku, tj. 6-11 lat. W tym też roku liczebność omawianej grupy spadnie do 168,8 tys. (o 12%), by w następnych latach nieznacznie wzrosnąć do 170 tys.

W analizowanym okresie 2010-2020 szkoły podstawowe będą musiały przygotować się na dość duże wahania liczby uczniów w poszczególnych latach (początkowo spadek, następnie skokowy wzrost, a na koniec ponowny spadek). Szczególnym wyzwaniem dla szkół będzie przyjęcie w 2012 r. do klas pierwszych jednocześnie dwóch roczników. Spowoduje duże utrudnienia w organizacji pracy szkół aż do momentu zakończenia edukacji przez połączone roczniki, tj. do 2017 r.

Kształcenie na poziomie gimnazjalnym

Gimnazja zostały powołane do istnienia w 1999 roku a pełną obsadę roczników osiągnęły w 2001 r. Liczebność edukacyjnej grupy wieku objętej tym poziomem kształcenia osiągnęła wtedy poziom 127,7 tys. osób i od tego czasu nieustannie maleje. W roku 2009 było to już tylko 92,8 tys. osób, a zatem w ciągu 8 lat rozpatrywana grupa zmniejszyła się o ponad 27%.

Analiza zmian liczebności gimnazjalnej grupy edukacyjnej w oparciu o prognozę GUS wykazuje, że w latach 2010-2020 wzrośnie ona ponad 20%. Będzie to jedyna grupa, która w tak dużym stopniu zwiększy swą wielkość- z 88,2 tys. do 106 tys. (ryc. 8)

Ryc. 8. Zmiany liczebności edukacyjnej grupy wieku - gimnazjum (w latach 2010-2020)
Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Prognoza ludności na lata 2008 – 2035” GUS

Wzrost liczebności omawianej grupy będzie jednakże skutkiem zmian w polskim prawie oświatowym, a nie efektem rzeczywistego wzrostu liczby młodzieży gimnazjalnej. Do 2017 r., kiedy w gimnazjach uczyć się będą 3 roczniki należące do starych grup edukacyjnych (13-15 lat) ich liczebność (podobnie jak to miało miejsce w latach 2001-2009) będzie nieustannie spadać. W roku 2017 młodzieży w wieku gimnazjalnym będzie jedynie 71,9 tys.

W roku 2018 pierwszy rocznik objęty reformą (dzieci urodzone w 2006 r.) rozpocznie naukę w I klasie gimnazjum i przejściowo do 2020 r. na tym poziomie kształcić się będą 4

roczniki (12-15 lat). Liczebność edukacyjnej grupy gimnazjalistów w 2018 r. wzrosła skokowo do 99 tys. W kolejnych dwóch latach liczebność ta będzie nadal wzrastać, ale tym razem nieznacznie – do 106 tys. w 2020 r.

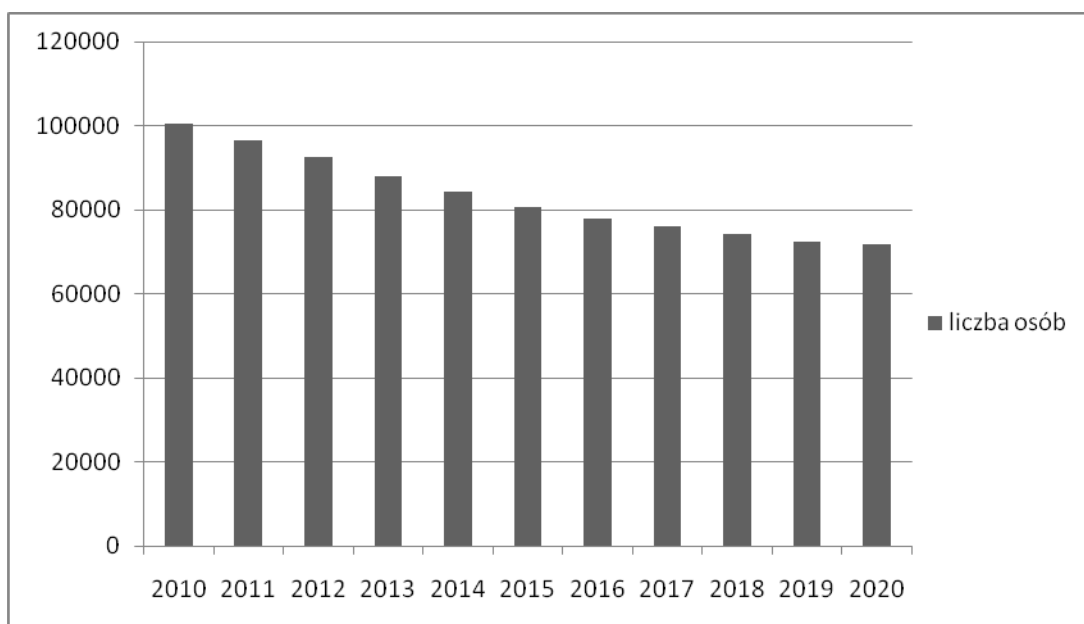
Należy w tym miejscu zaznaczyć, że rok 2020 będzie ostatnim rokiem, w którym liczebność gimnazjalistów będzie tak wysoka. Od 2021 r. w gimnazjach ponownie będą uczyć się tylko 3 roczniki, zgodne z ustawowo przyjętymi granicami dla tej edukacyjnej grupy wieku, tj. 12-14 lat.

W latach 2010-2020 gimnazja, podobnie jak szkoły podstawowe będą musiały sprostać wyzwaniom, jakie pojawią się w związku z różnokierunkowymi zmianami liczebności roczników objętych tym poziomem kształcenia. Dotyczy to w szczególności roku 2018, kiedy wystąpi skokowy wzrost liczby gimnazjalistów. Należy mieć też na uwadze kolejny rok - 2021 (znajdujący się wprawdzie poza horyzontem niniejszego opracowania) kiedy będzie miał miejsce duży spadek liczebności grupy gimnazjalnej (o 22,9 tys.).

Kształcenie na poziomie ponadgimnazjalnym

W latach 2010-2020, według prognozy GUS, edukacyjna grupa wieku obejmująca nauczanie na poziomie ponadgimnazjalnym (16-18 lat) wykazywać będzie stałą tendencję spadku liczebności (podobnie jak miało to miejsce w całym poprzednim okresie 1999-2009).

W 2020 r. liczba młodzieży w wieku 16-18 lat zmaleje do 72 tys. (ryc. 9), o ponad 28% w stosunku do roku 2010. Tempo spadku będzie szczególnie wysokie do 2015 r., powyżej 4% rocznie, w latach 2016-2019 zmniejszy się do 2-3% rocznie, w 2020 r. nie przekroczy 1%.

Ryc. 9. Zmiany liczebności edukacyjnej grupy wieku - szkoła ponadgimnazjalna (w latach 2010-2020)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Prognoza ludności na lata 2008 – 2035” GUS

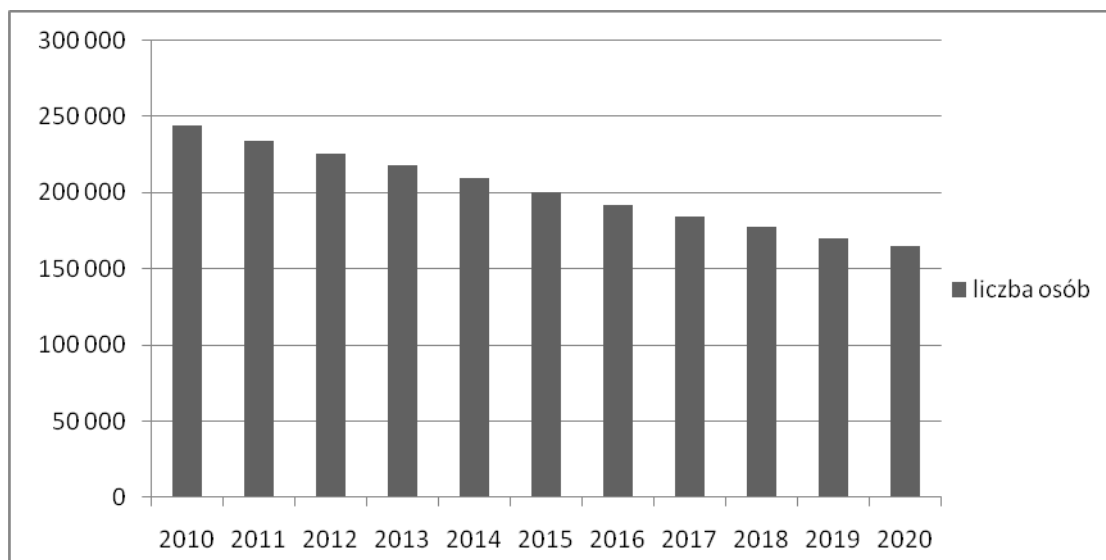
W nadchodzącym dziesięcioleciu szkolnictwo ponadgimnazjalne czekać będzie stały spadek liczebności grup wiekowych objętych tym poziomem kształcenia. Należy jednak pamiętać, że w roku 2021 liczebność grupy w wieku ponadgimnazjalnym wzrośnie skokowo o 27,2 tys., osiągając poziom 99,1 tys. (prawie identyczny, jak w wyjściowym roku 2010, gdzie było to 100,4 tys). W 2021 r. do szkół ponadgimnazjalnych dotrze pierwszy rocznik objęty reformą systemu edukacji i przez kolejne 3 lata w szkołach ponadgimnazjalnych będą się kształcić jednocześnie 4 roczniki (15-18 lat).

Kształcenie w szkołach wyższych

W latach 2010-2020 prognoza GUS przewiduje stały i głęboki spadek liczebności grupy wiekowej objętej kształceniem w szkołach wyższych i policealnych. Liczba osób w wieku 19-24 lata w analizowanym okresie zmaleje z ponad 244 tys. do niecałych 165 tys., a zatem aż o 32,5% (ryc. 10). Będzie to największy ubytek spośród wszystkich analizowanych grup edukacyjnych, a szansa na wzrost liczebności analizowanej grupy pojawi się przejściowo dopiero w

2024 r., gdy na uczelniach wyższych i szkołach policealnych naukę na I roku rozpoczną jednocześnie roczniki 18 i 19-latków.

Uczelnie wyższe muszą się zatem przygotować na bardzo wysoki spadek liczby potencjalnych kandydatów do edukacji, aż o 1/3 w stosunku do wyjściowego 2010 roku.

Ryc. 10. Zmiany liczebności edukacyjnej grupy wieku – szkoła wyższa (w latach 2010-2020)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Prognoza ludności na lata 2008 – 2035” GUS

3. Wychowanie przedszkolne na Dolnym Śląsku

Wychowanie przedszkolne obejmuje pierwszy etap kształcenia w polskim systemie oświaty. Jest on realizowany w przedszkolach i w oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych. Powyższy etap kształcenia jest przeznaczony dla dzieci w wieku od trzech lat do momentu rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej, tj. w wieku 6-7 lat.

Badania przeprowadzane w krajach UE dowodzą, że w okresie przedszkolnym dziecko nabywa podstawowe umiejętności społeczne, werbalne i emocjonalne niezbędne w dalszym życiu. Dzieci objęte wczesną i długotrwałą edukacją przedszkolną znacznie częściej odnoszą sukcesy w toku dalszej edukacji a także na rynku pracy. Z tego względu należy uznać, że edu-

kacja przedszkolna ma fundamentalne znaczenie dla jakości kapitału ludzkiego i społecznego kraju. Podkreślić należy szczególne znaczenie edukacji przedszkolnej w niwelowaniu różnic społecznych i rozwojowych dzieci pochodzących z gorzej sytuowanych grup społecznych, w szczególności z terenów wiejskich.

Edukacja przedszkolna może wydatnie przyczynić się do wyrównania szans edukacyjnych, jeśli spełnione są pewne warunki. Najbardziej efektywne programy oddziaływań obejmują intensywną, rozpoczynającą się we wczesnym wieku, ukierunkowaną na dziecko edukację w formach zinstytucjonalizowanych wraz z silnym zaangażowaniem rodziców, edukacją rodziców, zaprogramowanymi zajęciami edukacyjnymi w domu i wsparciem dla rodziny (*Wczesna edukacja ...* 2009).

Dostęp do edukacji przedszkolnej znacznie ułatwia rodzicom godzenie obowiązków rodzicielskich i zawodowych, a przez to ułatwia podjęcie decyzji o posiadaniu dziecka i wpływa korzystnie na współczynnik dzietności. W większości krajów UE poszerzanie dostępu do edukacji przedszkolnej i dbanie o jej jakość zostało uznane za kwestię priorytetową. W konsekwencji obserwuje się stały wzrost liczby dzieci korzystających z edukacji przedszkolnej na terenie Europy Zachodniej. Upowszechnienie edukacji przedszkolnej jest jednym z celów Strategii Lizbońskiej, która zaleca krajom UE objęcie opieką przedszkolną 90% dzieci w wieku 3-6 lat do roku 2010.

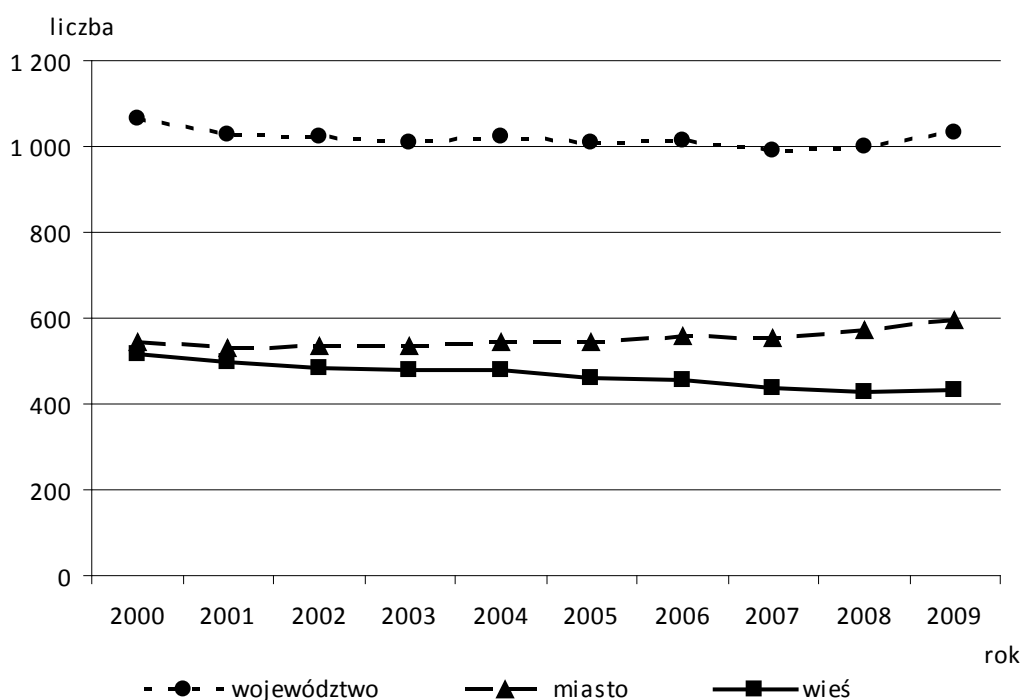
W Polsce w 2009 r. do placówek wychowania przedszkolnego uczęszczało jedynie ponad 68,1% dzieci w wieku 3-6 lat. Największy odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną miał miejsce w miastach - 83,2 %, najniższy był charakterystycznych dla obszarów wiejskich - 47,5 %. Powyższa wartość wskaźnika upowszechnienia przedszkolnego systemu edukacji w Polsce należy do najniższych w Unii Europejskiej. Przeciętna wartość wskaźnika dla UE-27 wyniosła w badanym roku ponad 80%. W niektórych krajach europejskich (np. we Francji, Włoszech, Czechach czy krajach skandynawskich) udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w grupie wiekowej 3-6 lat wynosi ponad 95%. Zwraca również uwagę stosunkowo niski poziom wydatków publicznych (w tys. Euro według paritetu siły nabywczej) w przeliczeniu na jedno dziecko przeznaczonych na edukację przedszkolną wynoszący w Polsce 2,8 tys. Euro przy średniej unijnej kształtującej się na poziomie 3,9 tys. Euro (*System edukacji*

w Europie ... 2010). Powyższe dane wskazują na konieczność zwiększenia środków na edukację przedszkolną w Polsce i upowszechnienie tego poziomu edukacji w kraju. Edukacja przedszkolna sprzyja bowiem zapewnieniu większych korzyści pod względem adaptacji społecznej dzieci oraz ułatwia im dalszą naukę. Wzmacnianie edukacji przedszkolnej stanowi ważny element zmieszania różnic pod względem osiągnięć edukacyjnych dzieci i może przyczyniać się do uzyskania znacznych korzyści społeczno-ekonomicznych zwłaszcza w wypadku dzieci ze środowisk defaworyzowanych.

3.1. Placówki wychowania przedszkolnego w regionie

W 2009 r. na obszarze województwa dolnośląskiego funkcjonowało 1031 placówek wychowania przedszkolnego, do których uczęszczało 69,2 tys. dzieci. Blisko 50% placówek przedszkolnych regionu stanowiły oddziały przedszkolne zlokalizowane przy szkołach podstawowych. Ich największy odsetek miał miejsce na obszarach wiejskich gdzie tego typu placówki stanowiły aż 74% wszystkich placówek. W wypadku ośrodków miejskich dominowały natomiast przedszkola, które stanowiły ponad 68% wszystkich placówek wychowania przedszkolnego.

W latach 2000-2009 liczba placówek wychowania przedszkolnego ulegała w województwie pewnym wahaniom. Po okresie spadku ich liczby w latach 2000 - 2008 nastąpił wzrost liczby przedszkoli w regionie w roku 2009 o 3,1%. Zwraca uwagę spadek liczby placówek wychowania przedszkolnego na obszarach wiejskich w badanym okresie. Obserwowany wzrost jest wynikiem przyrostu placówek głównie na terenie ośrodków miejskich (ryc. 11).

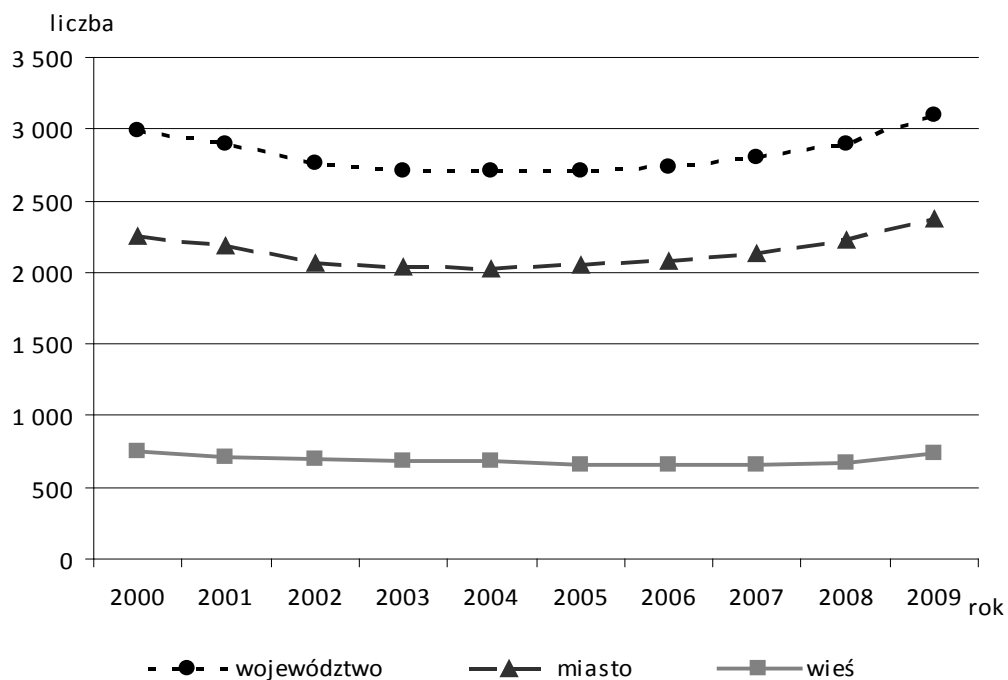
Ryc. 11. Liczba placówek wychowania przedszkolnego w województwie dolnośląskim w latach 2000-2009.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych regionalnych

W wypadku liczby oddziałów w placówkach wychowania przedszkolnego, które jednocześnie determinują liczbę dostępnych miejsc, ich wzrost miał miejsce od 2006 r. zarówno na wsi jak i w mieście, po okresie spadku w latach 2000-2005. W latach 2006-2009 liczba oddziałów w placówkach wychowania przedszkolnego zwiększyła się o 12,8%. Wzrost był jednak większy w ośrodkach miejskich (o ponad 13%) niż na wsi (o ponad 11%) (ryc. 12).

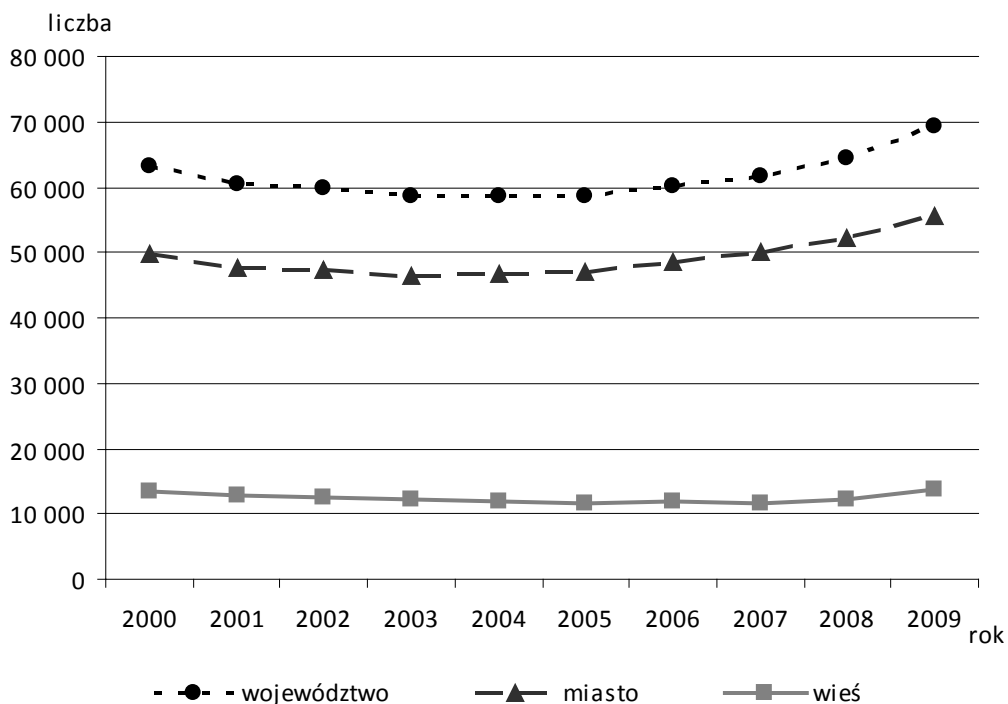
3.2. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego

Od 2006 r. zwiększa się także liczba dzieci uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego. Wzrost ten w wypadku miast pojawił się już w 2005 r. Struktura dzieci uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego w regionie w układzie miasto-wieś jest bardzo niekorzystna. Jedynie 20% z nich to dzieci zamieszkałe w obszarach wiejskich województwa (ryc. 13).

Ryc. 12. Liczba oddziałów wychowania przedszkolnego w województwie dolnośląskim w latach 2000-2009

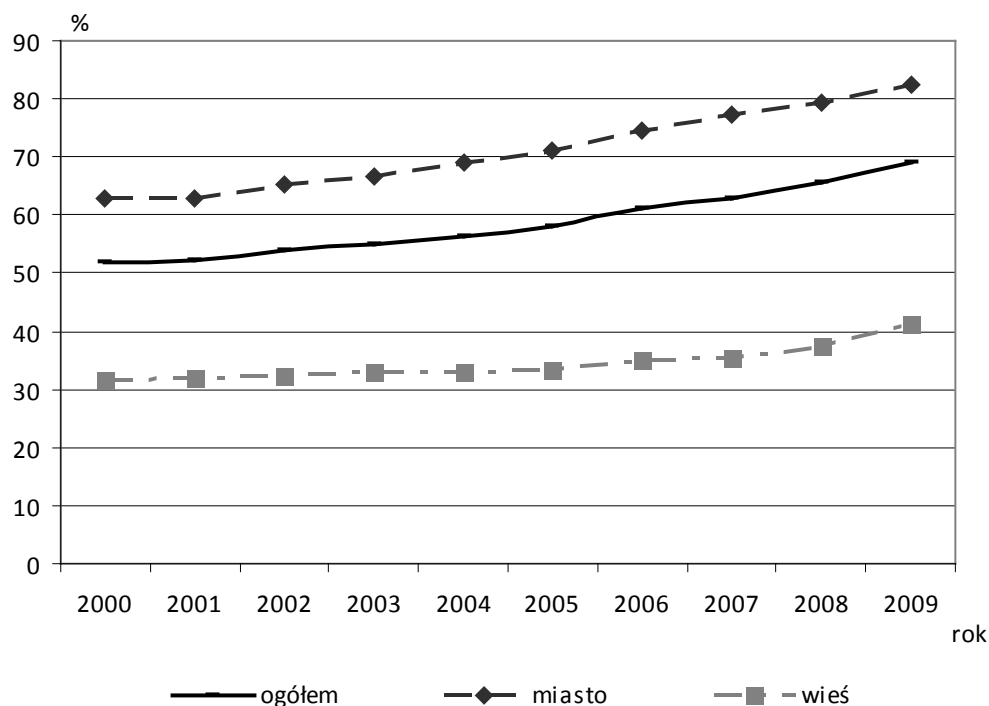
Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych regionalnych

Ryc. 13. Liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w województwie dolnośląskim w latach 2000-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych regionalnych

Poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej w województwie w latach 2000-2009 ulegał pozytywnym zmianom. W badanym okresie wzrósł o 17 p.p. odsetek dzieci z grupy wiekowej 3-6 lat uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego. Ta pozytywna tendencja miała miejsce zarówno w ośrodkach miejskich jak i na wsi. Zwraca jednak uwagę szybszy wzrost analizowanego wskaźnika w mieście niż na wsi. W badanym okresie w miastach odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną wzrósł o blisko 20 p.p. podczas gdy na wsi jedynie o niespełna 10 p.p. (ryc. 14.).

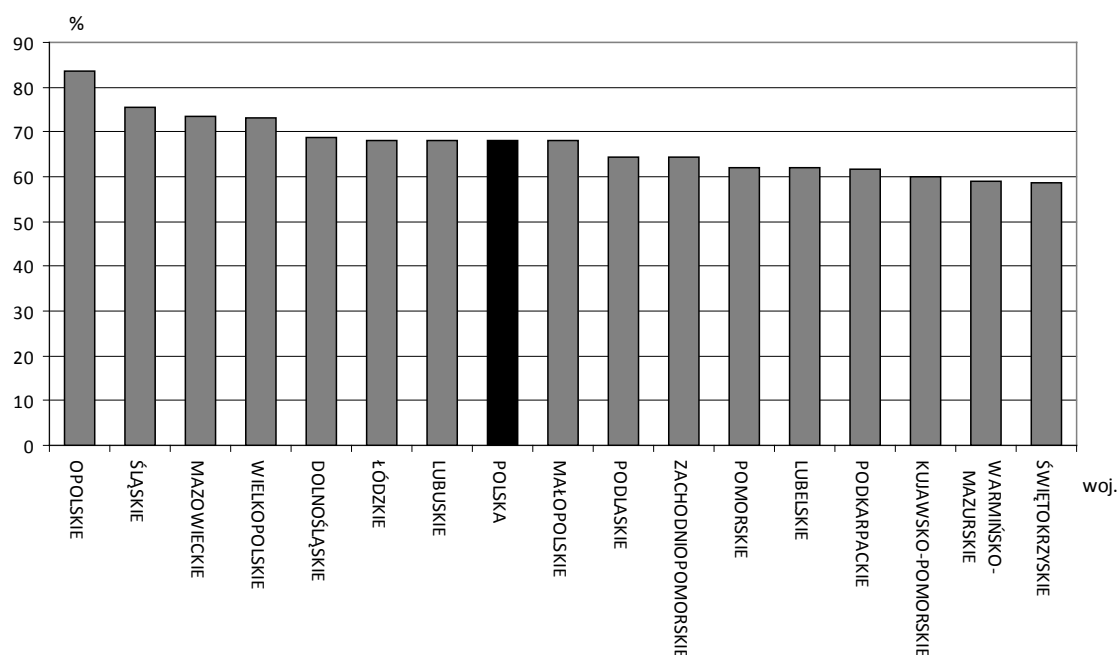
Ryc. 14. Odsetek dzieci grupy wiekowej 3-6 lat uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego w województwie dolnośląskim w latach 2000-2009.

Źródło: pracowanie własne na podstawie Bank Danych Regionalnych

Na koniec 2009 r. odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną w województwie wyniósł blisko 69%. Jest on zdecydowanie niższy od poziomu upowszechnienia edukacji przedszkolnej w większości krajów Unii Europejskiej i średniej unijnej. Jej war-

tość została osiągnięta w wypadku miast regionu, gdzie odsetek dzieci uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego osiągnął ponad 82%. Bardzo niski pozostaje nadal na obszarach wiejskich województwa – niespełna 42% w 2009 r.

Pod względem upowszechnienia wychowania przedszkolnego region Dolnego Śląska uplasował w 2009 r. na piątej pozycji w kraju, po województwie opolskim, śląskim, mazowieckim i wielkopolskim (ryc. 15). Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym był o niespełna 15 p.p. niższy od najlepszego poziomu w Polsce osiągniętego przez województwo opolskie (83,6%) i o 0,7 p.p. wyższy od średniej dla kraju (68,1%). Zwraca uwagę w województwie znacznie niższy (o ponad 6 p.p.) poziom upowszechnienia wychowania przedszkolnego na obszarach wiejskich w stosunku do wartości ogólnokrajowej wynoszącej w Polsce w 2009 r. 47,5%.

Ryc. 15. Odsetek dzieci w województwach objętych wychowaniem przedszkolnym w 2009 r.
Źródło: opracowane własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

Odsetek dzieci korzystających z edukacji przedszkolnej w regionie jest znacznie zróżnicowany w układzie powiatów (ryc. 16A). Największy, o wartościach od 70% do 95%, występował w miastach na prawach powiatu oraz w powiatach dzierzoniowskim, ząbkowickim i lubińskim. Powyższe powiaty uzyskały już unijny poziom w zakresie edukacji przedszkolnej.

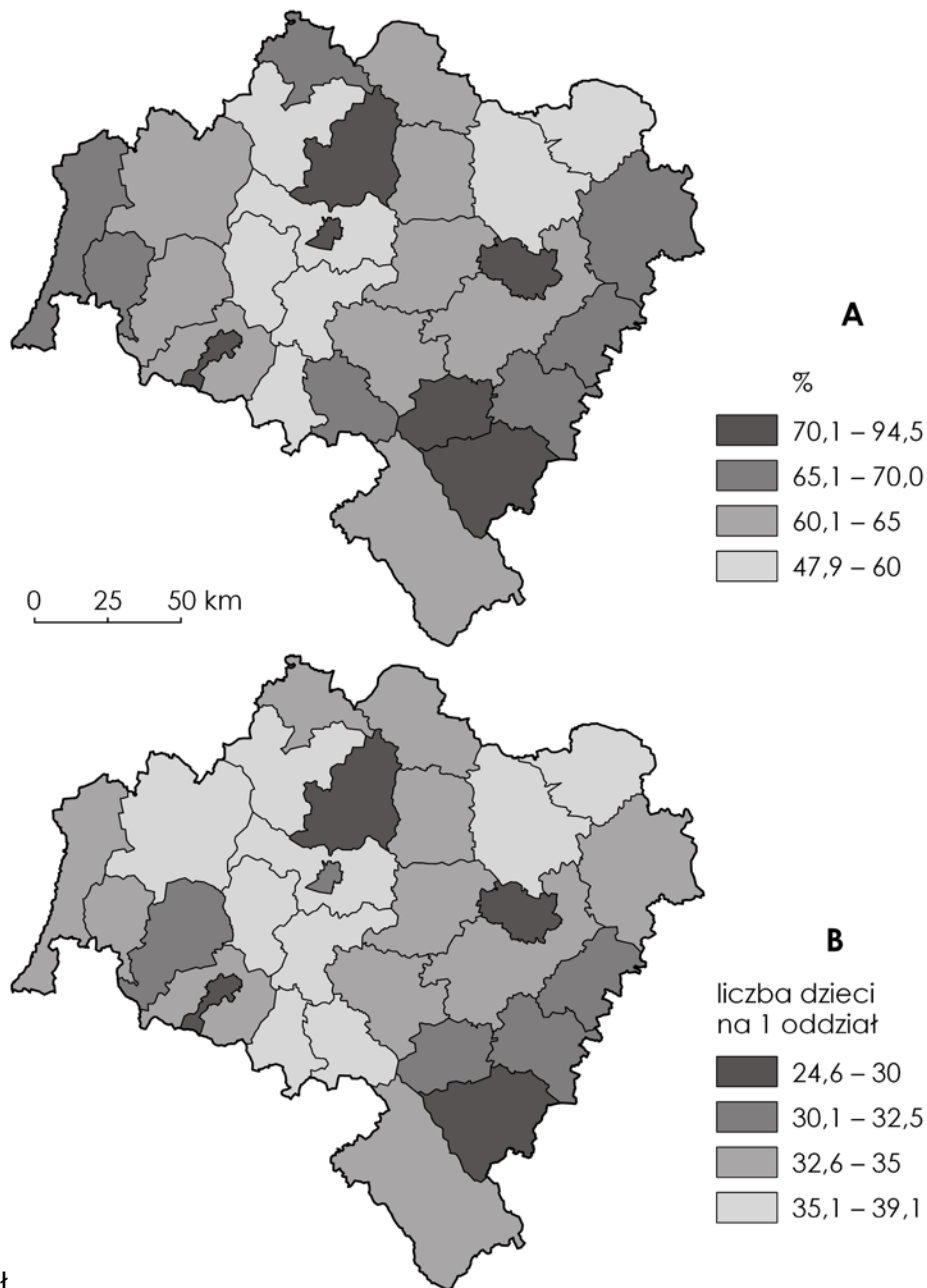

Wysoki odsetek był również charakterystyczny dla powiatów wschodniej części województwa (oleśnicki, oławski i strzeliński) a także powiatu wałbrzyskiego, głogowskiego i powiatów przy zachodniej granicy: zgorzeleckiego i lubańskiego. Najgorsza sytuacja miała miejsce w pasie powiatów od kamiennogórskiego, złotoryjskiego i jaworskiego przez legnicki i polkowicki, a także w powiatach trzebnickim i milickim. Odsetek dzieci korzystających z placówek wychowania przedszkolnego na tych obszarach wynosił poniżej 60%. Rozkład przestrzenny badanego zjawiska wykazuje znaczną zależność z od poziomu urbanizacji. Niższy odsetek dzieci korzystających z edukacji przedszkolnej uwidacznia się także w powiatach z funkcją rolniczą (szczególnie legnicki, jaworski czy trzebnicki).

Znaczne przestrzenne zróżnicowanie ma miejsce także w wypadku dostępności edukacji przedszkolnej w województwie wyrażonej liczbą dzieci przypadających na 1 oddział w placówkach wychowania przedszkolnego. Im niższa wartość wskazanego parametru, tym większa dostępność edukacji przedszkolnej. Najkorzystniejszą wartość analizowanego wskaźnika osiągały przeważnie powiaty charakteryzujące się jednocześnie najwyższym odsetkiem dzieci uczęszczających do przedszkoli. Były więc to jednostki z największą dostępnością tego poziomu edukacji (por. ryc. 16A i 16B). Zwraca jednak uwagę niski poziom dostępności edukacji przedszkolnej w powiecie wałbrzyskim, polkowickim i bolesławieckim.

Istotną grupę, z punktu widzenia analizy edukacji przedszkolnej stanowi, grupa sześciolatków. Podlegają one bowiem rocznemu, obowiązkowemu przygotowaniu przedszkolnemu, które może być realizowane w przedszkolach lub oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych. W województwie dolnośląskim w 2009 r. obowiązek przygotowania przedszkolnego 52% sześciolatków realizowało w przedszkolach a 39% w oddziałach przy szkołach podstawowych. Łącznie odsetek sześciolatków objętych obowiązkowym przygotowaniem przedszkolnym wyniósł w województwie w 2009 r. 91%. Należy podkreślić, iż w wypadku miast praktycznie 100% omawianej populacji było objętych obowiązkowym przygotowaniem przedszkolnym, realizowanym częściej w placówkach przedszkolnych (67% sześciolatków) niż w oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych (33% sześciolatków). W wypadku obszarów wiejskich odsetek analizowanej populacji dzieci objętych obowiązkowym przygotowaniem przedszkolnym wyniósł jedynie 74%. Na wsi zdecydowane częściej był

ona realizowany w oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych (52% sześciolatków) niż w przedszkolach (22% sześciolatków).

Ryc. 16. Dzieci w przedszkolach w województwie dolnośląskim w 2009 r. A – odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną; B – liczba dzieci przypadających na 1 oddział w placówkach wychowania przedszkolnego.

Źródło: pracowanie własne na podstawie Bank Danych Regionalnych

3.3. Gęstość placówek wychowania przedszkolnego

Gęstość liczby oddziałów placówek wychowania przedszkolnego, wyrażającego jednocześnie dostępność tego poziomu edukacji w jednostkach terytorialnych, wykazuje bardzo istotny związek z gęstością zaludnienia grupy dzieci w wieku przedszkolnym. Wskaźnik korelacji liniowej Pearsona dla wskazanych cech wyniósł w 2009 r. wartość 0,99. Wobec praktycznej koincydencji tych dwóch układów obliczono oczekiwaną, teoretyczną gęstość placówek wychowania przedszkolnego na podstawie gęstości zaludnienia grupy wiekowej 3-6 lat. W tym celu zastosowano odwzorowanie jednego szeregu w drugi poprzez wyrażenie jednego szeregu w jednostkach mianowanych szeregu drugiego. Ustalono pomiędzy tymi wartościami zależność korelacyjną stosując analizę regresji. Oznaczano gęstość zaludnienia grupy wiekowej 3-6 lat przez G_p , a oczekiwaną gęstość oddziałów placówek wychowania przedszkolnego przez PP . Po obliczeniu współczynników regresji na podstawie danych o gęstości zaludnienia grupy wiekowej 3-6 lat i gęstości placówek wychowania przedszkolnego w powiatach województwa dolnośląskiego równanie przybiera postać:

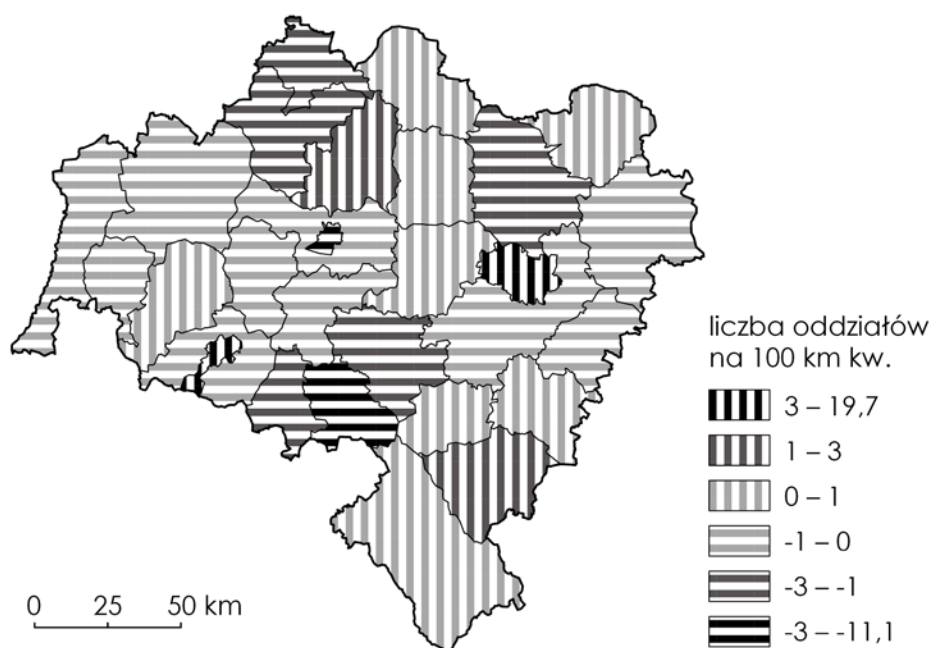
$$PP = 3,4316 \cdot G_p - 1,4774$$

Równanie to pozwala dla każdego powiatu przyporządkować gęstości zaludnienia grupy wiekowej dzieci 3-6 lat występującej w roli argumentu teoretyczną gęstość oddziałów placówek wychowania przedszkolnego w roli funkcji. Następnie obliczono różnice pomiędzy rzeczywistą a oczekiwaną gęstością oddziałów placówek wychowania przedszkolnego w układzie powiatów województwa dolnośląskiego.

Największe odchylenia dodatnie miały miejsce w Jeleniej Górze i Wrocławiu. Miasta te charakteryzowały się więc największą dostępnością i najszerszą ofertą w zakresie edukacji przedszkolnej w województwie w stosunku do gęstości zaludnienia grupy wiekowej dzieci 3-6 lat i . Korzystna sytuacja charakteryzowała także powiaty ząbkowicki i lubiński (ryc. 17).

Największe odchylenia ujemne wystąpiły natomiast w Legnicy i powiecie wałbrzyskim. Niekorzystna sytuacja była charakterystyczna także dla powiatów: głogowskiego, świdnickiego, kamiennogórskiego, trzebnickiego i polkowickiego. Wymienione jednostki terytorialne wykazywały więc najniższą gęstość oddziałów placówek wychowania przedszkolnego

w odniesieniu do gęstości zaludnienia grupy wiekowej dzieci od 3 do 6 lat w stosunku do pozostałych powiatów regionu. W rezultacie poziom zaspokajania potrzeb w zakresie wychowania przedszkolnego we wspomnianych powiatach był najniższy w regionie.

Ryc. 17. Różnice pomiędzy rzeczywistą a oczekiwaną gęstością placówek wychowania przedszkolnego w województwie dolnośląskim w 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

4. Szkolnictwo podstawowe na Dolnym Śląsku

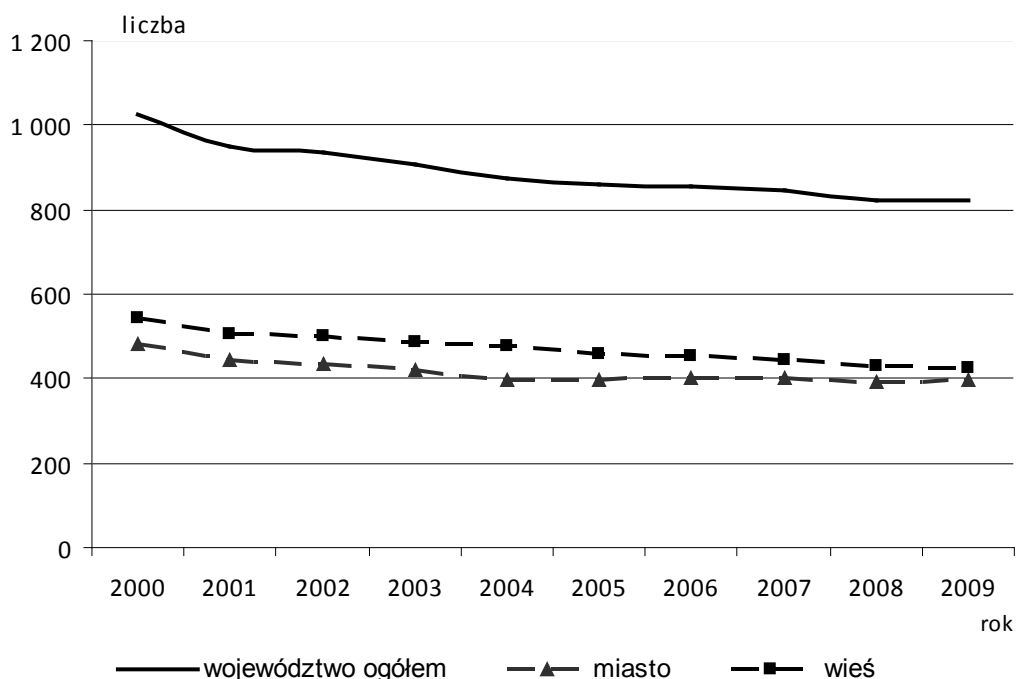
Szkolnictwo podstawowe w polskim systemie edukacji stanowi formalne pierwszy etap kształcenia. Nauka w szkole podstawowej podobnie jak w gimnazjum ma charakter obowiązkowy. Czas nauki w szkole podstawowej został podzielony na dwa zasadnicze etapy. Pierwszy obejmujący trzy lata (tj. klasy I-III) nazywany jest potocznie nauczaniem początkowym lub kształceniem zintegrowanym. Zajęcia najczęściej prowadzone są przez jednego na-

uczyciela, pełniącego jednocześnie funkcję wychowawcy. W trakcie kolejnych trzech lat (drugi etap edukacyjny – klasy IV-VI) zajęcia prowadzą nauczyciele danych przedmiotów.

Edukacja na poziomie szkoły podstawowej stanowi ważny element w procesie kształcenia dzieci i młodzieży. Jej efekty uwidaczniają się w wynikach ogólnopolskiego, obowiązkowego sprawdzianu zewnętrznego dla uczniów szóstej klasy szkoły podstawowej organizowanego przez Centralną Komisję Egzaminacyjną. Wynik egzaminu mają wpływ na dokonywanie wyboru dalszego etapu kształcenia. Korzystne wyniki z egzaminu pozwalają uczniom na wybór gimnazjum poza obszarem ich rejonizacji. Ten podstawowy etap kształcenia stanowi swoisty fundament do budowy właściwej jakości kapitału ludzkiego i społecznego całej gospodarki.

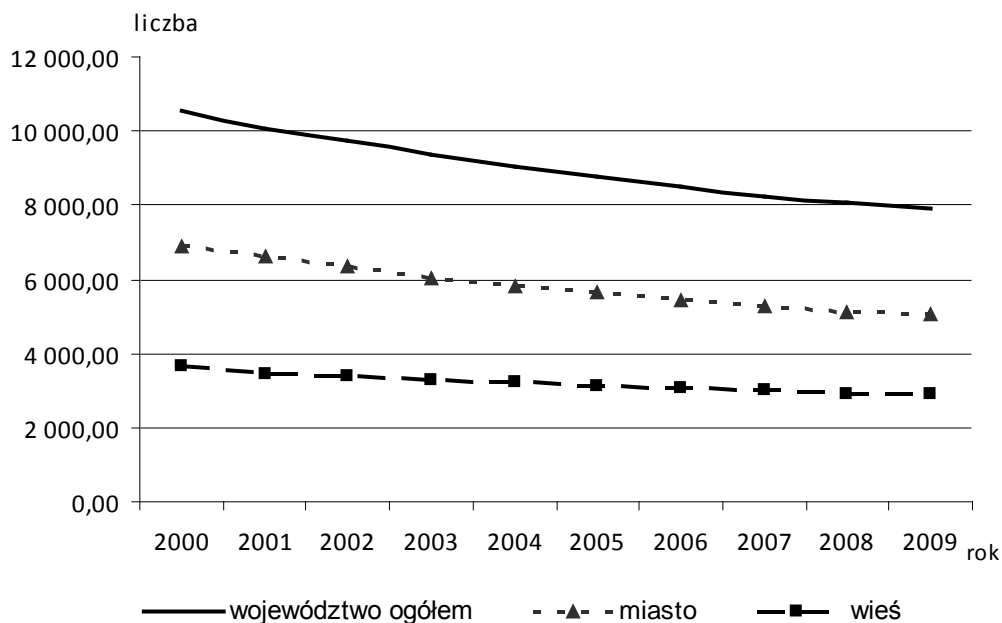
4.1. Sieć placówek szkolnictwa podstawowego

W 2009 r. na obszarze województwa dolnośląskiego sieć szkolnictwa podstawowego, łącznie z placówkami szkolnictwa specjalnego, tworzyło 822 szkoły. Placówki szkół specjalnych stanowiły 10,1% ogółu. Liczba szkół podstawowych w województwie w latach 2000-2009 systematycznie malała (ryc. 18). W 2009 r. ich liczebność zmniejszyła się stosunku do 2000 r. o blisko 20%. Podwyższa tendencja była charakterystyczna zarówno dla wsi jak i dla miast województwa. Można jednak zauważyć nieco szybsze tempo zmniejszania się liczby szkół w miastach w okresie 2000-2004. W wypadku szkół zlokalizowanych na wsi wspomniane tempo było bardziej równomierne. W badanym okresie struktura rozmieszczenia szkół w układzie miasto-wieś zasadniczo nie uległa zmianie. Nadal nieco więcej jest ich na wsi (51,9%) niż w mieście, choć zaznacza się stopniowy spadek udziału szkół na wsi stosunku do ogólnej ich liczebności w regionie.

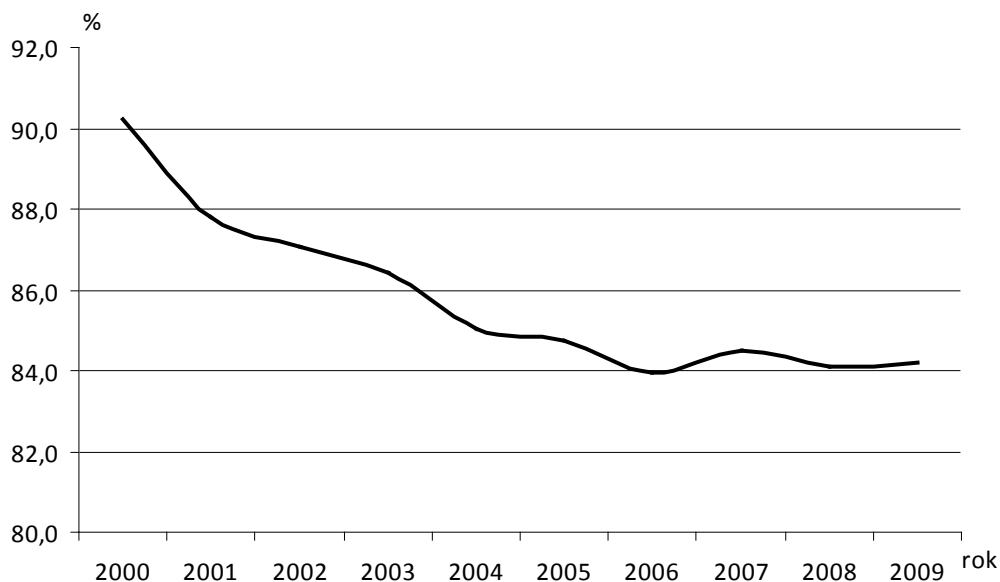
Ryc. 18. Liczba szkół podstawowych w województwie dolnośląskim w latach 2000-2009
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

Podobna prawidłowość dotyczyła także liczebności oddziałów w szkołach podstawowych. W badanym okresie zmniejszyła się ona w województwie o 25%. Większy spadek liczby oddziałów szkolnych występował w miastach (o ponad 26%) niż na wsi (o blisko 21%) (ryc. 19). W rezultacie na koniec 2009 r. ich liczba oddziałów w województwie wynosiła 7 932, z czego 3,8% stanowiły oddziały ulokowane w placówkach szkół specjalnych. Cechą charakterystyczną liczebności oddziałów jest jednak ich zdecydowanie większy udział w miastach (blisko 64% ogółu) niż na wsi, co wynika z wysokiego poziomu urbanizacji regionu oraz wielkości szkół miejskich.

Ryc. 19. Liczba oddziałów szkół podstawowych w województwie dolnośląskim w latach 2000-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

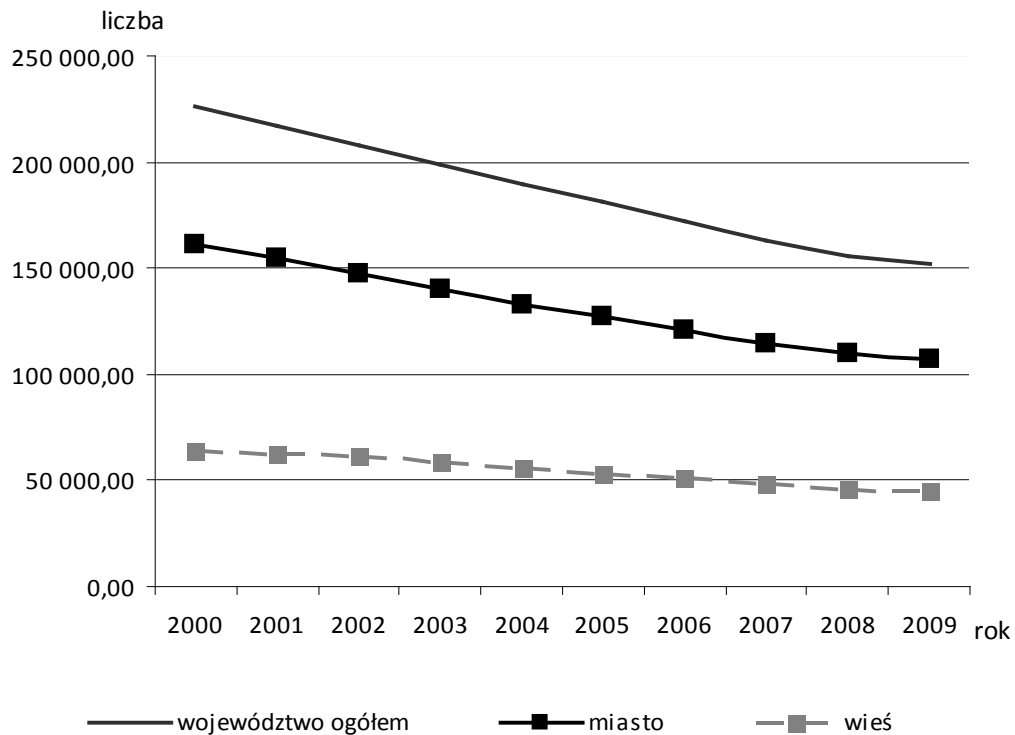
Ryc. 20. Udział szkół podstawowych prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego w województwie dolnośląskim w latach 2000-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

Zdecydowana większość szkół podstawowych w województwie dolnośląskim to szkoły publiczne. Podstawowym gestorem sieci szkół podstawowych jest samorząd terytorialny. W latach 2000-2009 można jednak zauważyć niewielki spadek jego udziału, z 90% w roku 2000 do ponad 84 % w 2009, na rzecz organizacji społecznych i stowarzyszeń oraz związków wyznaniowych (ryc. 20).

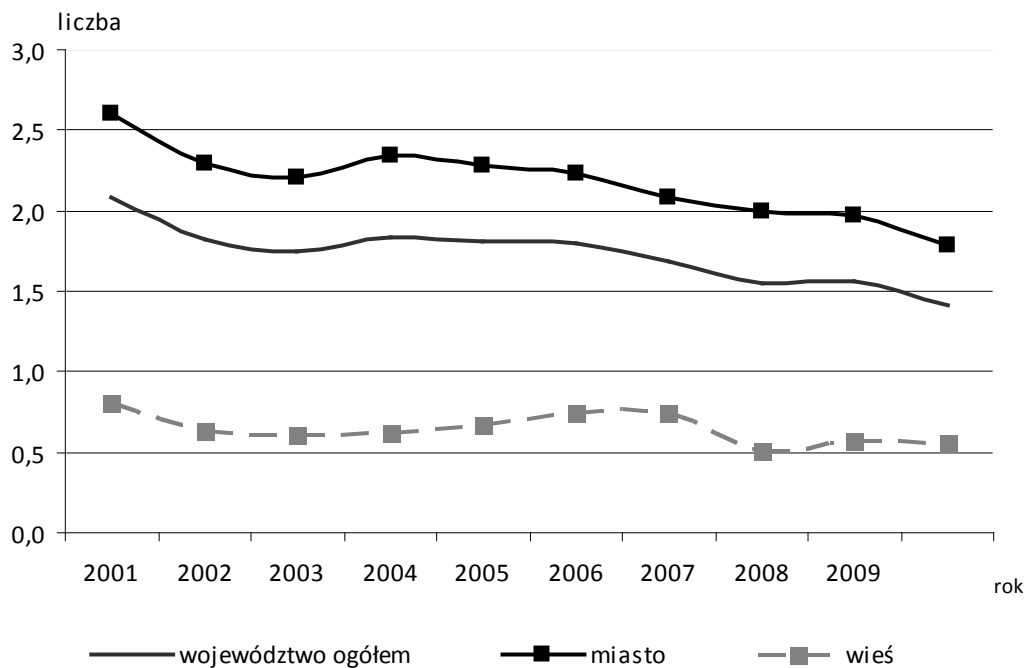
4.2. Uczniowie i absolwenci szkół podstawowych

W 2009 r. do szkół podstawowych w województwie uczęszczało ponad 151 tys. uczniów (łącznie z uczniami szkół specjalnych). Ich liczba jednak systematycznie spada. W roku 2009 populacja uczniów szkół podstawowych w regionie w stosunku do roku 2000 zmniejszyła się o ponad 32% (ryc. 21). Większy spadek liczby uczniów odnotowano w mieście tj., o blisko 34%, niż na wsi, o ponad 30%. Średniorocznie liczba uczniów szkół podstawowych w województwie obniżała się o 4,3%. Podobne prawidłowości dotyczą zmian liczebności uczniów szkół specjalnych. W tej kategorii szkół dynamika spadku liczebności uczniów jest jednak zdecydowanie większa. Szybsze tempo spadku liczebności wskazanej populacji uczniów uwidacznia się w obniżającym się odsetku uczniów szkół specjalnych w liczebności uczniów ogółem zarówno w mieście jak i na wsi (ryc. 22). W okresie 2000-2009 liczba uczniów szkół specjalnych w regionie zmniejszyła się o ponad 50%. Na szybsze tempo spadku uczniów w szkołach specjalnych wpływa zwiększanie się liczby integracyjnych placówek szkół podstawowych w województwie.

Ryc. 21. Liczba uczniów w szkołach podstawowych w województwie dolnośląskim w latach 2000-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

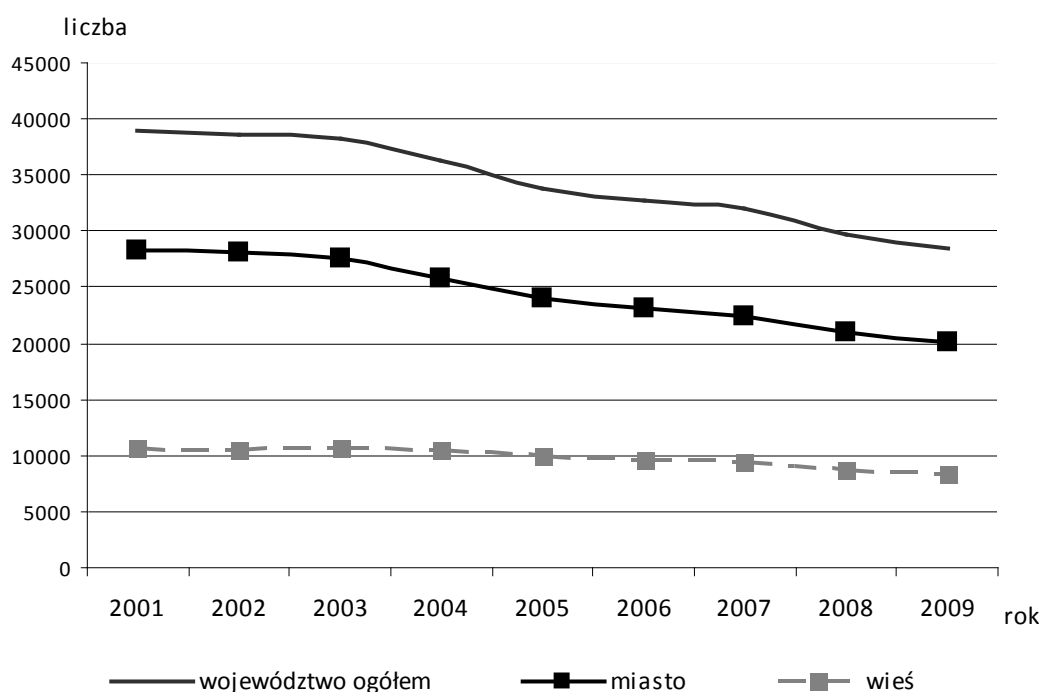

Ryc. 22. Odsetek uczniów szkół specjalnych w województwie dolnośląskim

w latach 2000-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

Spadek liczebności dotyczy także absolwentów szkół podstawowych (ryc. 23). Ich liczba w 2009 r. wyniosła ponad 28,5 tys. osób. W stosunku do roku 2001 liczba absolwentów szkół podstawowych we wskazanym roku zmniejszyła się o blisko 27%. Większy spadek liczby absolwentów odnotowano w mieści (o ponad 28%) niż na wsi (o ponad 22%). Średniorocznie liczba absolwentów w regionie obniżała się o 3,8%.

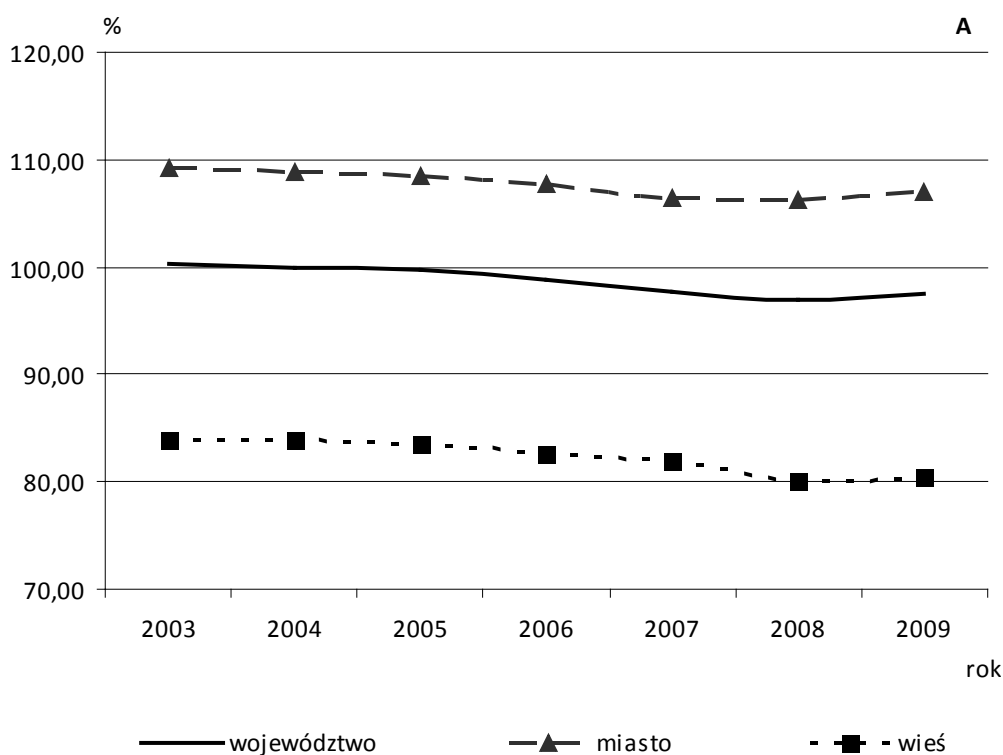
Ryc. 23. Liczba absolwentów w szkołach podstawowych w województwie dolnośląskim w latach 2001-2009

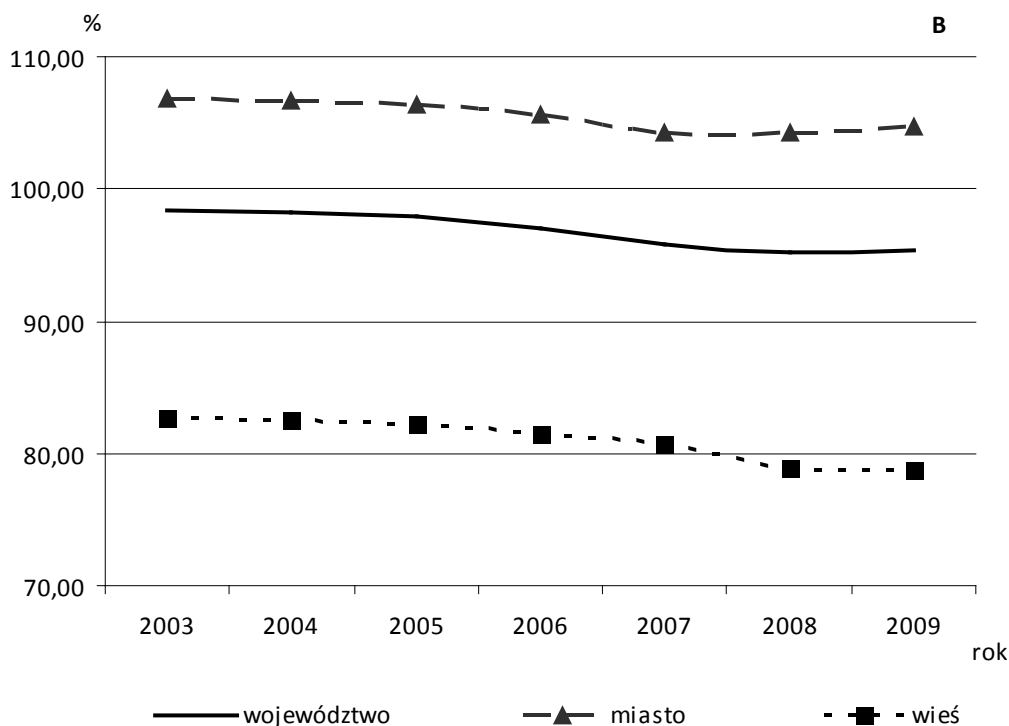
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

Miarą powszechności nauczania są współczynniki skolaryzacji, wyrażane w ujęciu procentowym. W wypadku szkolnictwa podstawowego przyjmują one na ogół wysokie wartości uwagi na obowiązkowy charakter tego poziomu edukacji. Mimo to możemy zaobserwować ich pewne zróżnicowanie co do przyjmowanych wartości.

Wartość współczynnika skolaryzacji brutto w 2009 r. dla województwa wyniosła blisko 98%. Zwraca uwagę stopniowy spadek jego wartości w latach 2003-2009 z poziomu po-

nad 100% w roku 2003. Ten sam kierunek zmian ma miejsce zarówno w mieście jak i na wsi. W wypadku obszarów miejskich jego wartość w badanym okresie jest jednak zdecydowanie wyższa i spadek nieco wolniejszy niż na wsi (ryc. 24A). W 2003 r. różnica wartości wskaźnika w układzie miasto – wieś wynosiła 25 p.p. natomiast w 2009 r. już 27 p.p. Rozkład wartości analizowanego wskaźnika w układzie miasto-wieś jest efektem absorpcji części uczniów zamieszkujących obszary wiejskie przez placówki szkolnictwa podstawowego w miastach. Identyczne prawidłowości możemy zaobserwować także w wypadku współczynnika solaryzacji netto (ryc. 24B).

Ryc. 24. Zmiana współczynnika skolaryzacji w województwie dolnośląskim w latach 2003-2009, A- brutto, B - netto

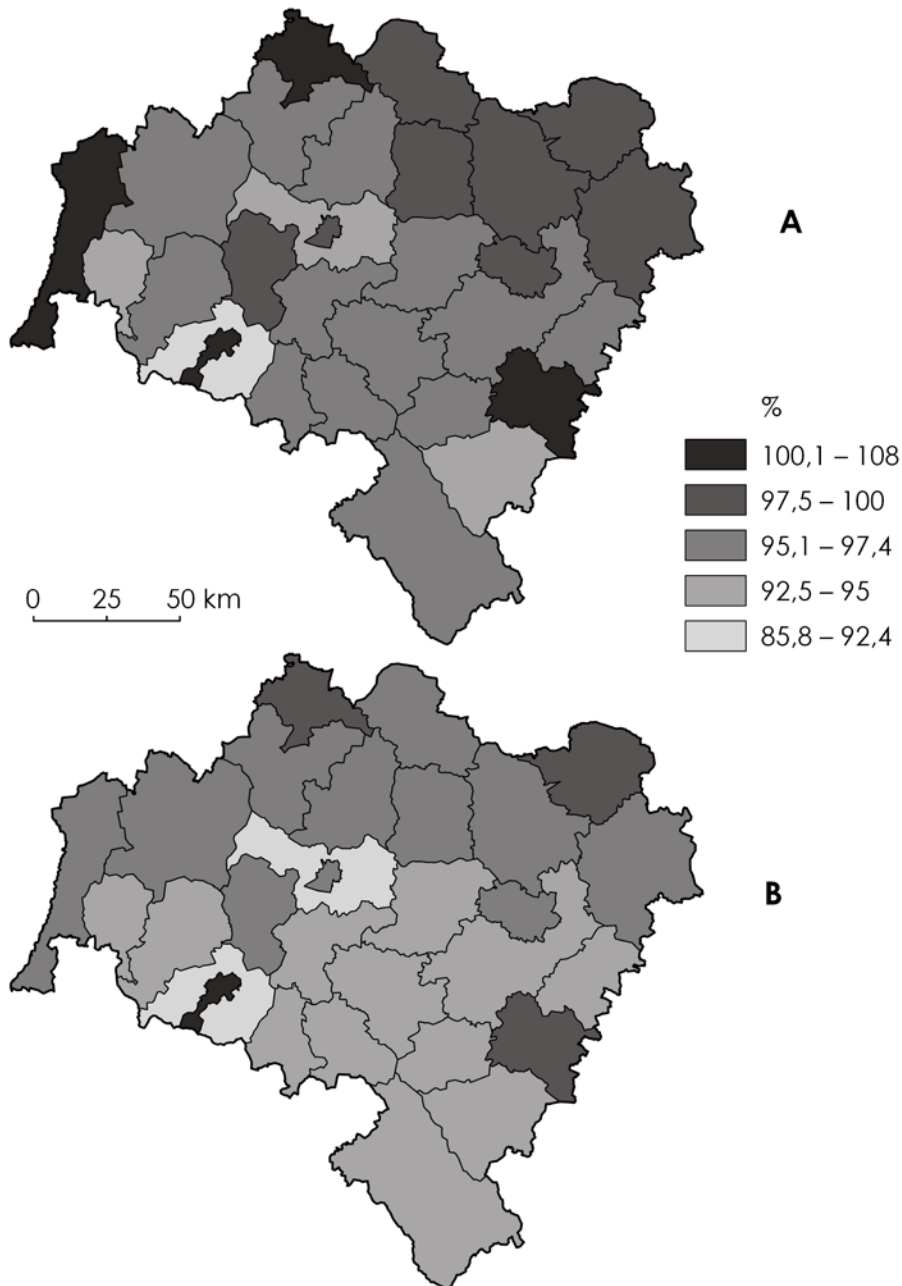
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

Wskaźnik skolaryzacji brutto jest również przestrzenne zróżnicowany w układzie powiatów regionu (ryc. 25A) Najwyższe wartości parametru, powyżej 100%, uzyskało miasto Jelenia Góra (aż 108%) oraz powiaty: głogowski, strzeliński i zgorzelecki. Jest to efektem większej absorpcji uczniów przez miasta związane z wymienionymi jednostkami terytorialnymi oraz prawdopodobnie zwiększonego wprowadzenia grupy sześciolatków do edukacji na poziomie szkoły podstawowej. Wysokie wartości parametru mają miejsce także w powiatach północno-wschodniej części województwa, w miastach: Wrocławiu i Legnicy oraz powiecie złotoryjskim.

Najniższą wartość wskaźnika odnotowano szczególnie w powiecie jeleniogórskim (poniżej 88%), a także w legnickim. Przyczyną powyższej sytuacji jest charakter wyżej wymienionych powiatów. Stanowią one naturalne zaplecze dwóch dużych ośrodków miejskich (Jeleniej Góry i Legnicy) o niskim poziomie urbanizacji. Dodatkowo w wypadku Jeleniej Góry,

znaczna południkowa rozciągłość jej powierzchni, sprzyja większej dostępności placówek szkolnictwa podstawowego dla sąsiadujących obszarów wiejskich. Stąd istotna część dzieci w wieku szkolnym powiatów: jeleniogórskiego i legnickiego korzysta z placówek zlokalizowanych na obszarze wymienionych miast.

Wartość współczynnika skolaryzacji netto była nieco niższa niż w wypadku współczynnika brutto. Dla województwa dolnośląskiego w 2009 r. wyniosła ona ponad 95%. Pod względem wspomnianego wskaźnika region Dolnego Śląska wykazuje znaczne przestrzenne różnice (ryc. 25B). Na podstawie uzyskanych przez powiaty województwa wartości wskaźnika skolaryzacji netto uwidacznia się pewien wyraźny dualny podział przestrzenni regionu. Na część północną wraz ze stolicą regionu Wrocławiem charakteryzującą się większym odsetkiem dzieci, powyżej 95% z grupy wiekowej 7-12 lat, objętych edukacją w zakresie szkoły podstawowej oraz na część południową (z wyjątkiem Jeleniej Góry i powiatu strzelińskiego) z nieco niższym poziom wskaźnika tj. od 92,5% do 95%. Tradycyjnie najniższe wartości wskaźnika odnotowano dla analizowanych powyżej powiatów: jeleniogórskiego i legnickiego.

Ryc. 25. Współczynnik solaryzacji w województwie dolnośląskim w 2009 r.

A – brutto, B – netto

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

4.3. Wielkość szkół i poziom ich komputeryzacji

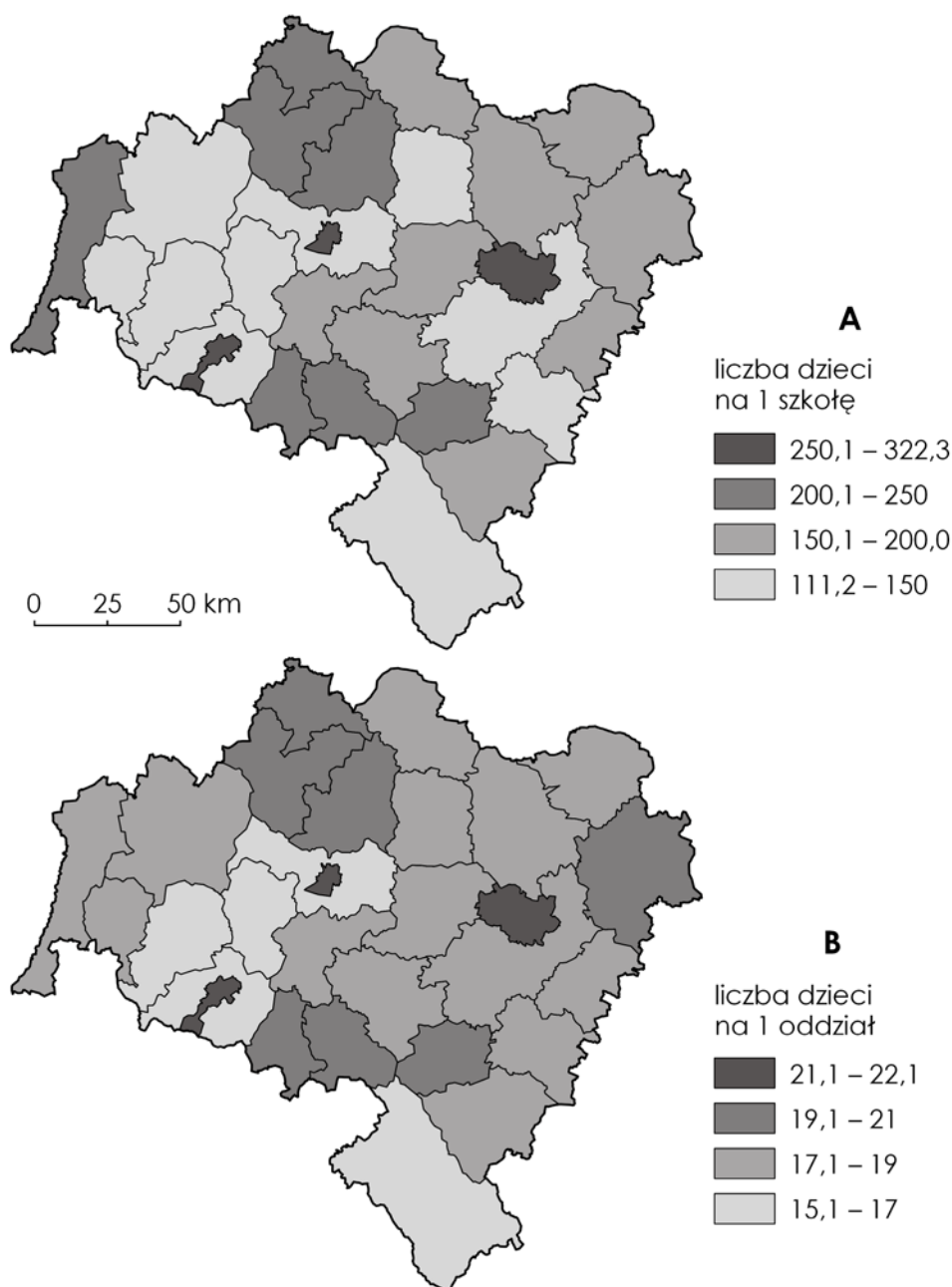
Istotnym elementem w podnoszeniu poziomu edukacyjnego społeczeństwa jest dążenie do wyrównywania szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do

edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych. Realizacji powyższych celów służą różnorodne programy nauczania, w tym m. in. realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki program indywidualizacji procesu nauczania i wychowania uczniów. Ma on charakter kompleksowego programu wspomagającego szkołę w procesie edukacji, uwzględniającego indywidualną pracę z dzieckiem w celu wspierania jego osobistego rozwoju. W zakresie indywidualizacji oznacza on wsparcie działań szkoły we wczesnym, pierwszym etapie edukacyjnym, w realizacji treści i wymagań, określonych w nowej podstawie programowej i wypracowanych w ramach projektu systemowego MEN „Doskonalenie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół pod kątem zgodności z wymogami gospodarki opartej na wiedzy”. Indywidualizacja pracy z uczniem w ramach obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjno – wychowawczych przewidzianych przez program będzie stałym elementem nowej jakości procesu kształcenia i wychowania (*Zasady przygotowania...*, 2010). Na realizację wspomnianych programów, a szczególnie ich efektywność wpływają także uwarunkowania dotyczące wielkości szkół i ich oddziały.

Województwo dolnośląskie charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym pod względem wielkości szkół (ryc. 26A). Przeciętna wielkość szkoły podstawowej w regionie w 2009 r. to placówka, do której uczęszczało blisko 185 uczniów. Szkoły o największej liczebności uczniów występowały głównie w miastach na prawach powiatu. Przeciętna wielkość szkoły w tych jednostkach to placówka, do której uczęszczało ponad 250 uczniów. Stosunkowo duże szkoły pod względem liczebności uczniów występowały także w powiatach charakteryzujących się wysokim poziomem urbanizacji: lubiński, głogowski i polkowicki czy wałbrzyski i dzierżoniowski. Szkoły najmniejsze, liczące poniżej 150 uczniów, występowały głównie w powiatach części zachodniej województwa (lubański, lwówecki, jeleniogórski, bolesławiecki, złotoryjski i legnicki) oraz w powiecie wrocławskim, strzelińskim, kłodzkim i wołowskim. Wymienione jednostki terytorialne związane były więc najczęściej z niskim poziomem urbanizacji (strzeliński, wołowski, legnicki, lwówecki), dominującą funkcją rolniczą (strzeliński, legnicki czy złotoryjski) lub rozproszonym osadnictwem (kłodzki).

Nieco mniej zróżnicowanie w natężeniu zjawiska miało miejsce w wypadku przeciętnej wielkości oddziału szkolnego w placówkach szkół podstawowych (por. ryc. 26B). Ponownie najbardziej liczne oddziały szkolne występowały w miastach na prawach powiatu i wymienionych powyżej powiatach zurbanizowanych. Najmniejsze oddziały (poniżej 15 uczniów) były charakterystyczne dla powiatów: jeleniogórskiego, lwóweckiego, złotoryjskiego, legnickiego i kłodzkiego. Zwraca uwagę większe podobieństwo powiatów w części wschodniej województwa pod względem wielkości oddziałów niż w wypadku wielkości szkół (ryc. 26A i 26B).

Elementem sprzyjającym procesowi kształcenia na wszystkich poziomach edukacji jest wyposażenie bazy dydaktycznej placówek szkolnych w odpowiedni sprzęt informacyjny i dostęp do szerokopasmowego Internetu. Jak pokazują wyniki badania trendów rozwoju Internetu w Polsce odsetek gospodarstw domowych z dostępem szerokopasmowym do Internetu w dużych miastach osiągnie w przyszłości 100%, jednak w skali całego kraju nie przekroczy pułapu 50%. W małych miastach granica wzrostu wynosi 48%, a na obszarach wiejskich 70%. Luka rozwojowa miasto-wieś nie zanika, tak jak nie zanikają różnice między Polską i bardziej zaawansowanymi krajami Unii (Strużak, 2008). Dostęp do szerokopasmowego Internetu w szkole stanowi więc dla wielu uczniów, w tym szczególnie z obszarów wiejskich, jedyną możliwość korzystania i posługiwania się tym nośnikiem informacji.

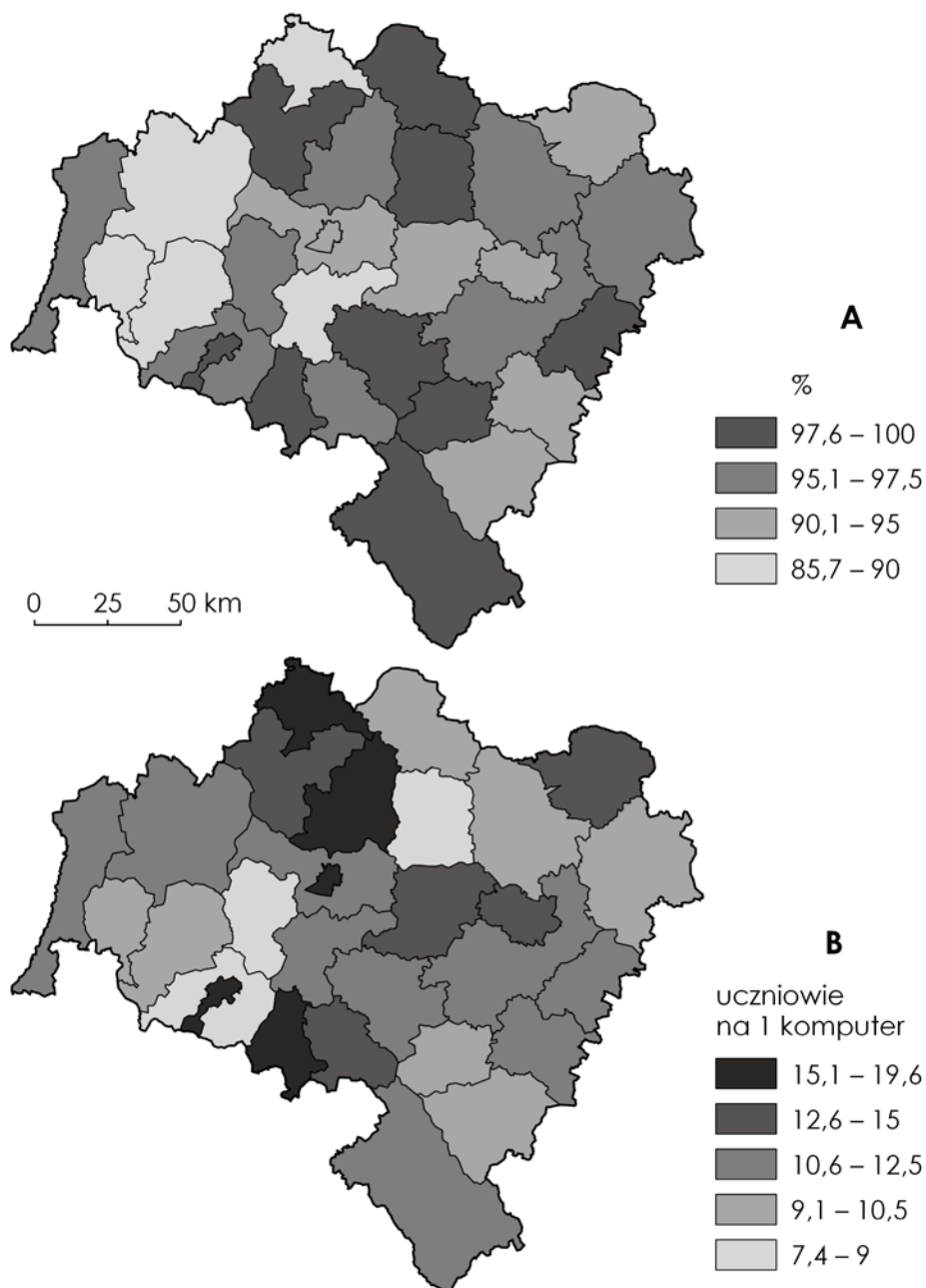
Ryc. 26. Wielkość szkół podstawowych i ich oddziałów w województwie dolnośląskim w 2009 r. A – wielkość szkół; B – wielkość oddziału.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

Niestety nie wszystkie szkoły podstawowe w województwie dolnośląskim są wyposażone w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu. Niespełna 5% szkół podstawowych w województwie takiego wyposażenia nie posiada. Częściej są to szkoły wiejskie (6%) niż miejskie (4%). Odsetek szkół podstawowych wyposażonych w komputery

przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu jest także przestrzennie zróżnicowany (ryc. 27A). Powiatami, na obszarze których 100% szkół podstawowych posiadało w 2009 r. takie wyposażenie były: Jelenia Góra, kamiennogórski, polkowicki, górowski, dzierzoniowski, świdnicki, oławski i wołowski. Zwraca uwagę fakt, iż nie wszystkie szkoły podstawowe we Wrocławiu, Legnicy czy powiecie wałbrzyskim były wyposażone w komputery z dostępem do Internetu przeznaczone do użytku uczniów. Pod tym względem najgorsza sytuacja miała miejsce w zachodniej części województwa tj. w powiatach: bolesławieckim, lubańskim i lwóweckim oraz w jaworskim i głogowskim. Odsetek szkół podstawowych wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu był najniższy i wynosił poniżej 90%.

Osiągalność komputerów z dostępem do Internetu w szkołach podstawowych w województwie także była znacznie, przestrzennie zróżnicowana (ryc. 27B). W analizie została ona wyrażona liczbą uczniów przypadających na jeden komputer z dostępem do Internetu. Im mniejsza liczba uczniów tym sytuacja korzystniejsza w jednostce. Pod tym względem największa dostępność cechowała powiaty jeleniogórski, złotoryjski czy wołowski z liczbą poniżej 9 uczniów przypadających na jeden komputer z dostępem do Internetu. Korzystne relacje uzyskiwały także powiaty: górowski, trzebnicki i oleśnicki, dzierzoniowski i ząbkowicki oraz lwówecki i lubański. Dwie ostatnie wymienione jednostki zasługują na podkreślenie z uwagi na fakt, iż cechowały się one najniższym odsetkiem szkół wyposażonych w komputery z dostępem do Internetu.

Ryc. 27. Komputeryzacja szkół podstawowych w województwie dolnośląskim w 2009 r.

A – odsetek szkół wyposażonych w komputery, B – liczba uczniów na 1 komputer

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

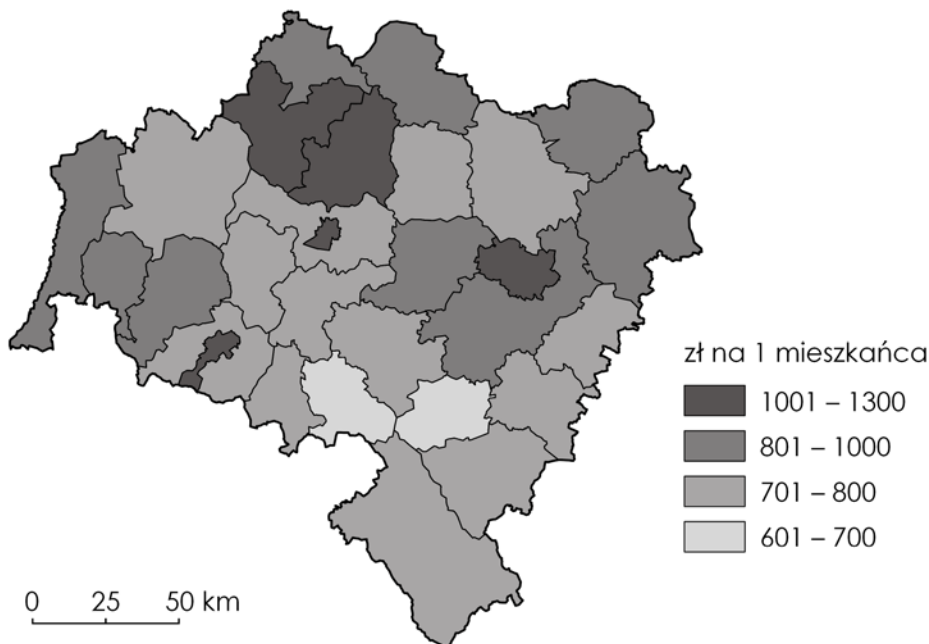
Zwraca uwagę również fakt, iż w analizowanej dostępności najbardziej niekorzystne wartości wskaźnika mają miejsce dla miast na prawach powiatu: Jeleniej Góry, Legnicy a także Wrocławia. Uzyskiwane wartości wskaźnika w tych ośrodkach miejskich świadczą o dwu-

krotnie niższej osiągalności komputerów z dostępem do Internetu dla uczniów niż w powiatach o najkorzystniejszej relacji badanego parametru. Wynika to niewątpliwie z dominacji w tych miastach szkół podstawowych o znacznej liczebności uczniów.

4.4. Wydatki edukacyjne w samorządach gminnych i powiatowych regionu

Poziom wyposażenia placówek edukacyjnych oraz skala oferowanych zajęć edukacyjnych szczególnie rozwijających potencjał intelektualny dzieci jest uzależniony od przeznaczanych na edukację środków finansowych. Uwidacznia się szczególnie w ofercie zajęć edukacyjnych o charakterze pozalekcyjnym oferowanych przez placówki szkół podstawowych, których różnorodność jest uzależniona od uwarunkowań finansowych jednostki terytorialnej będącej gestorem środków finansowych. W wypadku szkolnictwa podstawowego podstawowym gestorem środków na edukację i wychowanie jest gmina, której zaspakajanie potrzeb wspólnoty gminnej w zakresie oświaty, w tym szkół podstawowych i gimnazjalnych oraz przedszkoli stanowi jedno z zadań własnych (Dolnicki, 1999).

Poziom wydatków budżetów gmin województwa na edukację i wychowanie w 2008 r. w przeliczeniu na jednego mieszkańca wykazuje istotne różnice w układzie powiatów (ryc. 28). Najwyższe wydatki mają miejsce w miastach na prawach powiatu: we Wrocławiu, Jeleniej Górze i Legnicy, które w tym zakresie realizują także zadania na poziomie gminy oraz w gminach powiatów lubińskiego i polkowickiego. Wysokie wartości wydatków na edukację i wychowanie *per capita* mają miejsce także w gminach powiatów bezpośredniego otoczenia aglomeracji wrocławskiej oraz powiatów przy granicy zachodniej województwa. Najniższe wartości wskaźnika, przeciętnie o połowę niższe niż w jednostkach uzyskujących największe wartości wydatków w przeliczeniu na jednego mieszkańca, miały miejsce w gminach powiatów dzierżoniowskiego i wałbrzyskiego. Problemy restrukturyzacji lokalnych gospodarek wymienionych powiatów nie pozostają bez wpływu na kondycję finansową także ich systemu edukacji.

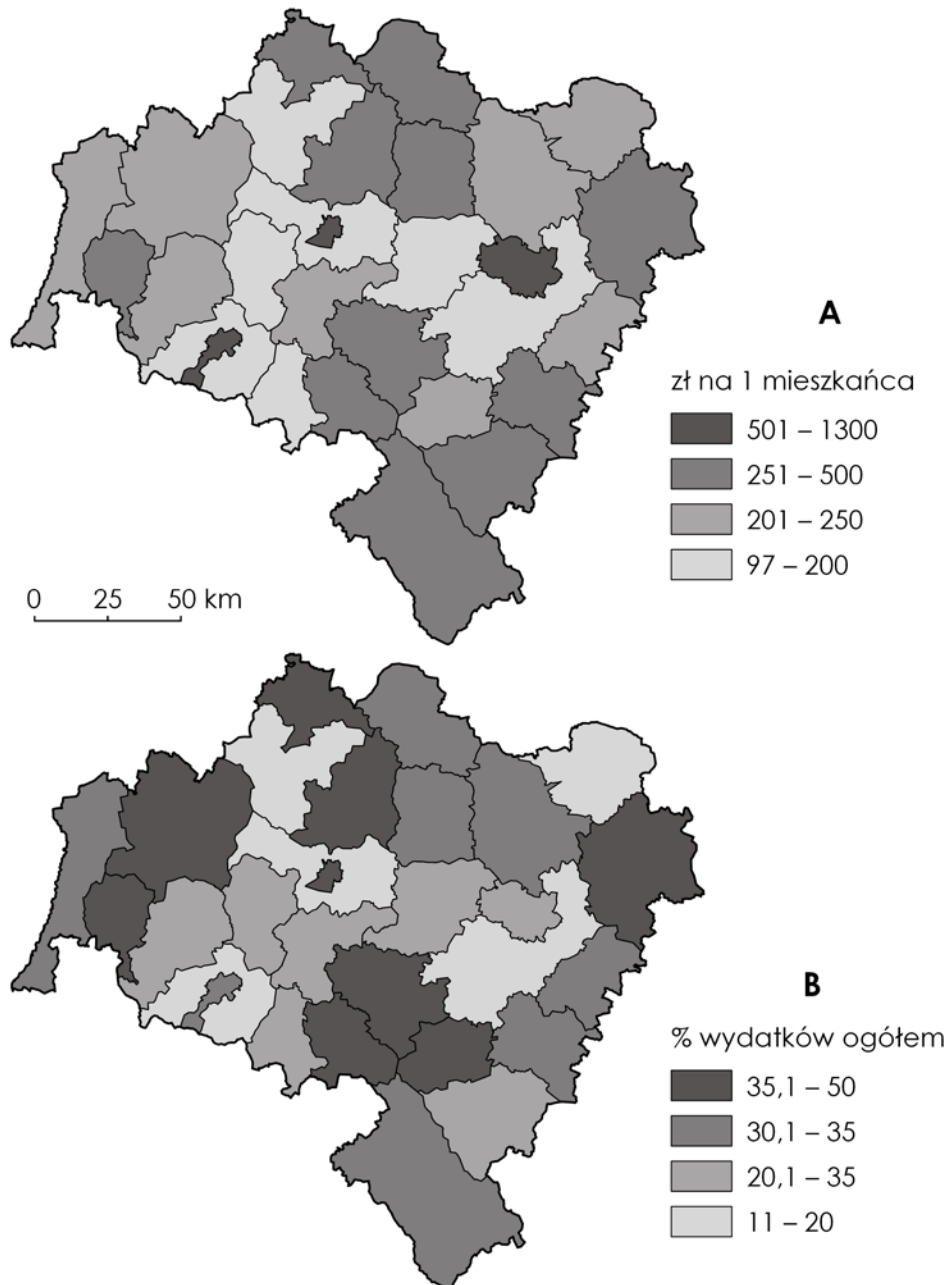

Ryc. 28. Wydatki budżetów gmin na edukację i wychowanie w 2008 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie (*Województwo dolnośląskie...*, 2009)

Inny układ przestrzenny ma miejsce w wypadku wydatków budżetów powiatów na edukację i wychowanie w przeliczeniu na jednego mieszkańca (ryc. 29A). Należy pamiętać, iż zadania własne powiatów dotyczą już szkolnictwa ponadgimnazjalnego charakteryzującego się mniejszą liczebnością placówek i inną strukturą przestrzenną ich sieci. Najwyższe wartości wydatków w przeliczeniu na jednego mieszkańca w 2008 r. osiągały miasta na prawach powiatu oraz powiaty południowej i północnej części województwa. Najniższe wartości wskaźnika cechowały powiaty położone centralnie oraz w pasie powiatów od polkowickiego przez legnicki, złotoryjski po jeleniogórski i kamiennogórski. Niskie wartości niejednokrotnie uzyskiwały powiaty charakteryzujące się niskim poziomem urbanizacji (wrocławski, średzki, legnicki, jeleniogórski) czy posiadające problemy gospodarcze wynikające z transformacji ich lokalnych gospodarek (kamiennogórski, jeleniogórski, złotoryjski).

Wydatki na cele edukacyjne stanowią w wypadku niektórych powiatów znaczącą część ich budżetów (ryc.29B). Największą, w przedziale od 35 do 50%, w 2008 r. stanowiły w powiatach świdnickim, dzierzoniowski i wałbrzyskim, Legnicy, lubińskim i głogowski a także w

bolesławieckim, lubańskim i oleśnickim. Najniższy procent budżetów powiatów stanowiły wydatki na edukację w powiatach: wrocławskim, legnickim, polkowickim i jeleniogórskim. Stanowiły one w wymienionych jednostkach terytorialnych poniżej 20% ich wydatków ogółem.

Ryc. 29. Wydatki budżetów powiatów na edukację i wychowanie w 2008 r.

A – w zł na mieszkańca; B – % wydatków budżetu ogółem

Źródło: opracowanie własne na podstawie (*Województwo dolnośląskie...*, 2009)

4.5. Gęstość szkół podstawowych

Podobnie jak w wypadku wychowania przedszkolnego istnieje zależność pomiędzy gęstością sieci szkół podstawowych a gęstością zaludnienia grupy wiekowej 7-12 lat. Wskaźnik korelacji liniowej Pearsona dla wskazanych cech wyniósł w 2009 r. wartość 0,99. Zbieżność tych dwóch układów jest więc bardzo silna, będąca właściwie koincydencją. Wobec powyższej zbieżności układów obliczono oczekiwaną, teoretyczną gęstość szkół podstawowych na podstawie gęstości zaludnienia grupy wiekowej 7-12 lat. Oznaczano gęstość zaludnienia grupy wiekowej 7-12 lat przez G , a oczekiwaną gęstość szkół podstawowych przez SP . Po obliczeniu współczynników regresji na podstawie danych o gęstości zaludnienia grupy wiekowej 7-12 lat i gęstości szkół podstawowych w powiatach województwa dolnośląskiego równanie przybiera postać:

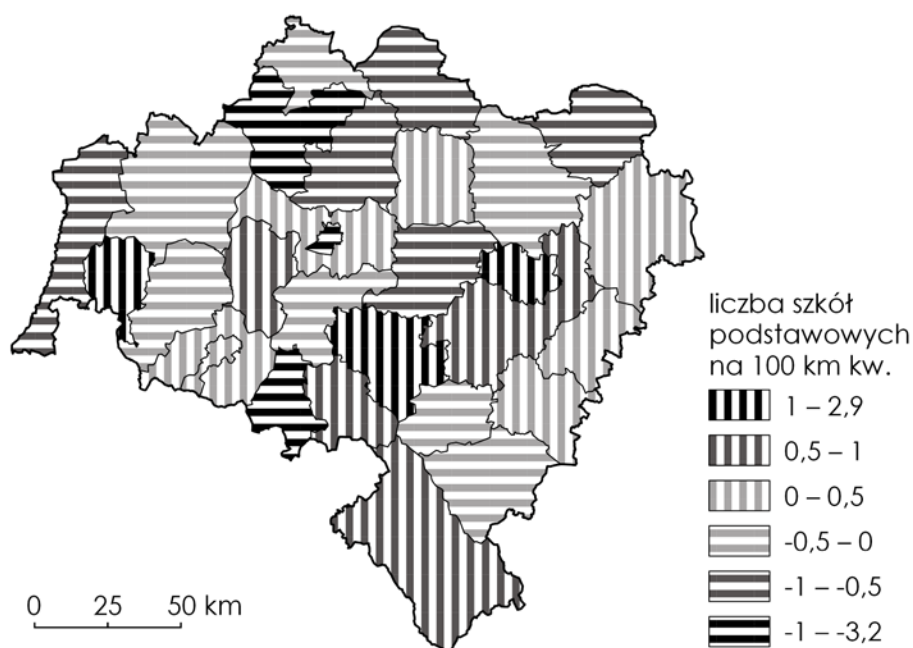
$$SP = 0,3224 \cdot G + 1,572$$

Równanie to pozwala dla każdego powiatu przyporządkować gęstości zaludnienia grupy wiekowej 7-12 lat występującej w roli argumentu teoretyczną gęstość szkół podstawowych w roli funkcji.

Następnie obliczono różnice pomiędzy rzeczywistą a oczekiwaną gęstością szkół podstawowych w układzie powiatów województwa dolnośląskiego. Największe odchylenia dodatnie miały miejsce we Wrocławiu oraz powiatach: świdnickim i lubańskim (ryc. 30). Jednostki te charakteryzowały się więc największą nadwyżką rzeczywistej gęstości szkół podstawowych w stosunku do gęstości teoretycznej wynikającej z gęstości zaludnienia grupy wiekowej 7-12 lat. Poziom nasycenia szkołami podstawowymi wymienionych jednostek terytorialnych w województwie był największy. Wysokie odchylenia dodatnie wystąpiły także w powiatach: kłodzkim, wałbrzyskim, wrocławskim i złotoryjskim.

Największe odchylenia ujemne wystąpiły w powiatach: kamiennogórskim i polkowickim oraz w Legnicy. Powyższe powiaty jednostki wykazywały więc najniższą gęstość szkół podstawowych w odniesieniu do gęstości zaludnienia grupy wiekowej 7-12 lat w stosunku do pozostałych powiatów regionu.

Powyższa analiza przestrzenna zjawiska ukazuje znaczne zróżnicowane dostępności sieci szkół podstawowych w regionie w odniesieniu do gęstości zaludnienia grupy wiekowej dzieci od 7 do 12 lat.

Ryc. 30. Różnice pomiędzy rzeczywistą a oczekiwaną gęstością szkół podstawowych w województwie dolnośląskim w 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

5. Szkolnictwo gimnazjalne

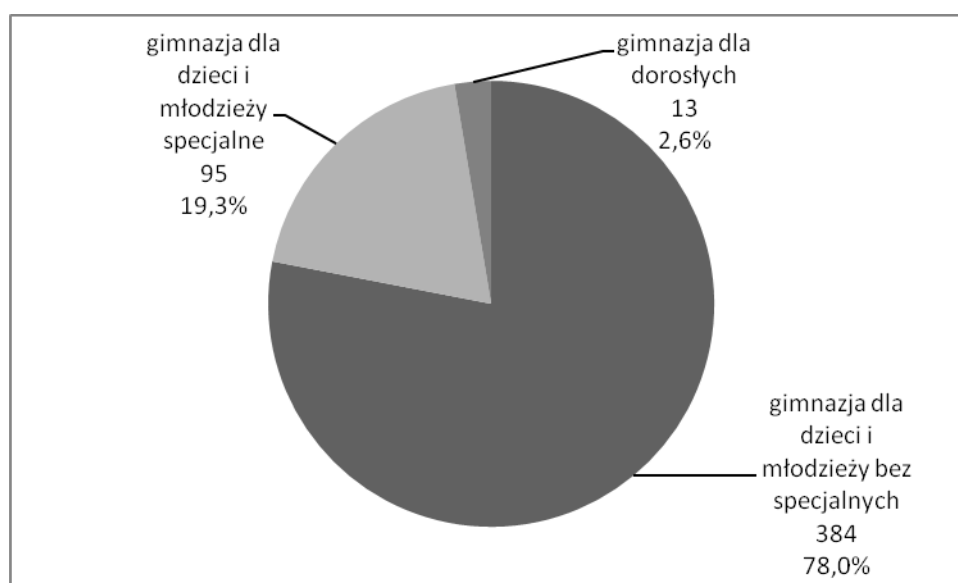
Funkcjonujące w obecnej formie gimnazja pojawiły się w polskim systemie edukacji wraz z rozpoczęciem roku szkolnego 1999/2000. Od tego momentu szkoły gimnazjalne stanowią drugi, obowiązkowy poziom kształcenia w Polsce. W szkołach tych kształcą się młodzież w wieku 13-16 lat. Warunkiem przyjęcia do gimnazjum jest ukończenie szkoły podstawowej. Omawiane szkoły kształcą młodzież w cyklu trzyletnim. Nauka kończy się egzaminem, od którego wyników zależy wybór kolejnej, ponadgimnazjalnej szkoły.

Do szkół gimnazjalnych zalicza się: gimnazja, gimnazja dwujęzyczne, gimnazja sportowe i gimnazja mistrzostwa sportowego, a także gimnazja specjalne oraz gimnazja z oddzia-

łami przysposabiającymi do pracy. Ponadto funkcjonują gimnazja dla dorosłych. Przeznaczone są one dla kandydatów, którzy ukończyli 18 lat lub ukończą 18 lat w roku kalendarzowym, w którym podejmują naukę (*Oświata...*, 2010).

Po zakończeniu kształcenia na poziomie gimnazjalnym uczeń otrzymuje wykształcenie podstawowe.

W 2009 roku na Dolnym Śląsku funkcjonowały 3 typy gimnazjów w ogólnej liczbie 482 szkół. 78% z nich (384 szkoły) stanowiły gimnazja dla dzieci i młodzieży. Blisko co piąta szkoła to gimnazja specjalne dla dzieci i młodzieży (95 szkół). Najmniej liczną grupę wśród dolnośląskich szkół gimnazjalnych reprezentowały gimnazja dla dorosłych. Razem było ich 13 i funkcjonowały w miastach 9 powiatów. Tylko w samym powiecie kłodzkim działały 4 tego typu szkoły (ryc. 31).

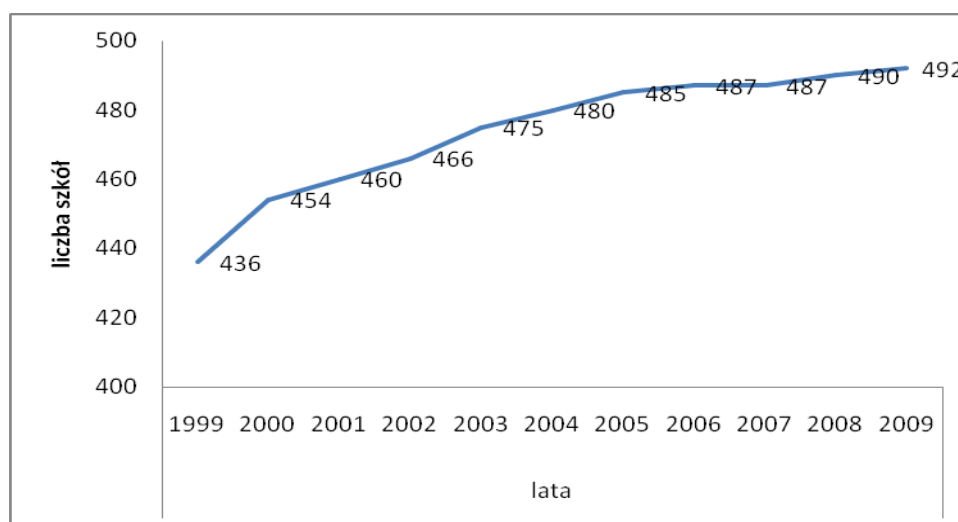

Ryc. 31. Uczniowie gimnazjów wg typu szkoły na Dolnym Śląsku w 2009 r.

Źródło: Bank Danych Regionalnych.

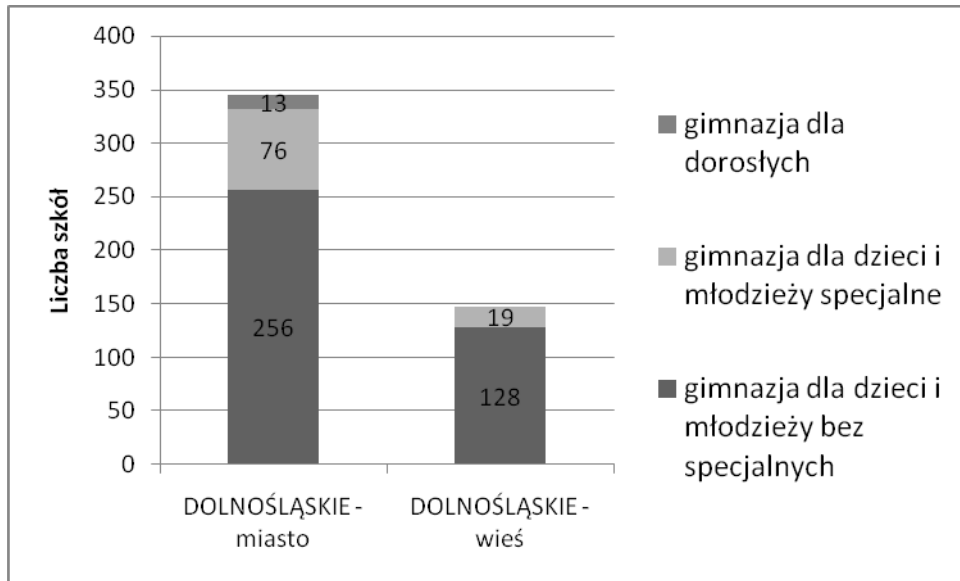
W latach 1999-2009 liczba gimnazjów zwiększyła się z 436 do 492 szkół. (ryc. 32). Stanowiło to w omawianym dziesięcioleciu ponad 11% wzrost. Obecnie każda ze 179 dolnośląskich gmin ma na swoim obszarze szkołę gimnazjalną. Jeszcze na początku XXI wieku nie każda gmina miała w swojej ofercie edukacyjnej tego typu szkołę. Z ogólnej liczby 29 powiatów dolnośląskich tylko w 5 z nich (Wrocław - 75, kłodzki - 45, wałbrzyski - 30, świdnicki - 28 i wrocławski - 23) funkcjonowało ponad 40% (razem 201 szkół) wszystkich gimnazjów. Z

funkcjonujących w 2009 roku 492 szkół gimnazjalnych 30% z nich zlokalizowanych było na obszarach wiejskich. (ryc. 33, 34). Ponadto 88,6% (436) omawianych szkół to szkoły publiczne powołane na podstawie aktu założycielskiego przez organ administracji rządowej lub jednostkę samorządu terytorialnego (gminę, powiat, województwo). Ten typ szkoły zapewnia m. in. bezpłatne nauczanie i stosuje ustalone przez ministra zasady oceniania i klasyfikacji uczniów. Pozostałe 11,4% (56) gimnazjów stanowią szkoły niepubliczne. Uzyskują one uprawnienia szkoły publicznej w sytuacji kiedy realizują minimum programowe oraz stosują zasady klasyfikowania i promowania uczniów ustalone przez właściwego ministra. W roku szkolnym 2009/2010 na Dolnym Śląsku funkcjonowało 6 gimnazjów sportowych i mistrzostwa sportowego (tab. 7). Są to szkoły, które prowadzą szkolenia sportowe w jednej lub kilku dyscyplinach sportu, w co najmniej dwóch oddziałach liczących nie mniej niż 15 uczniów, realizujących program w cyklu trzyletnim. W przypadku szkoły sportowej obowiązkowy wymiar godzin zajęć sportowych wynosi nie mniej niż 10 godzin, a w szkole mistrzostwa sportowego nie mniej niż 16 godzin. Oprócz tego w województwie dolnośląskim istniało 9 gimnazjów z oddziałami przysposabiającymi do pracy. 4 z nich działały w ramach gimnazjów specjalnych. W przypadku ukończenia tych ostatnich nie przewiduje się kontynuowania nauki.

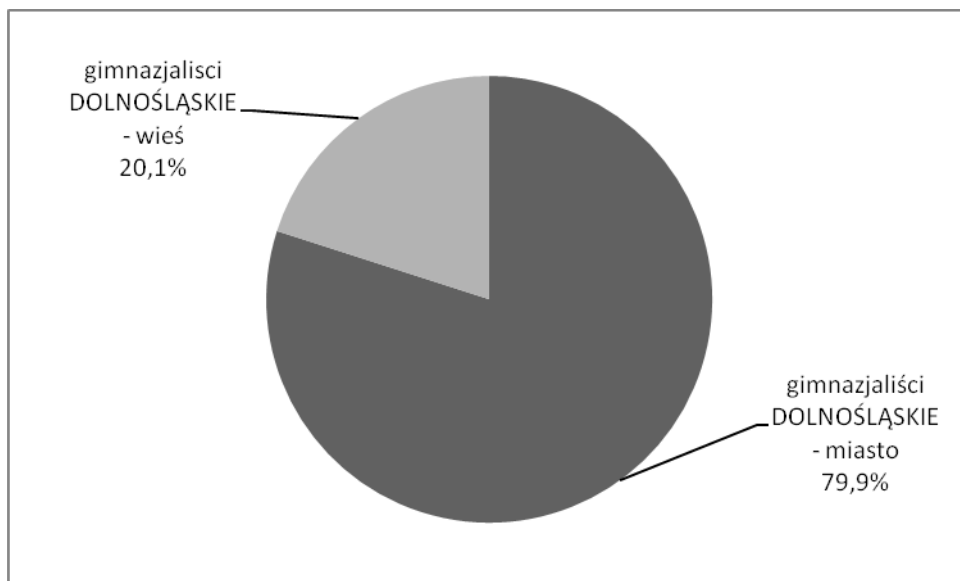

Ryc. 33. Liczba szkół gimnazjalnych na Dolnym Śląsku w latach 1999 – 2009.

Źródło: Bank Danych Regionalnych.

Ryc. 34. Liczba szkół gimnazjalnych na Dolnym Śląsku w układzie miasto, wieś w 2009 roku.
Źródło: Bank Danych Regionalnych.

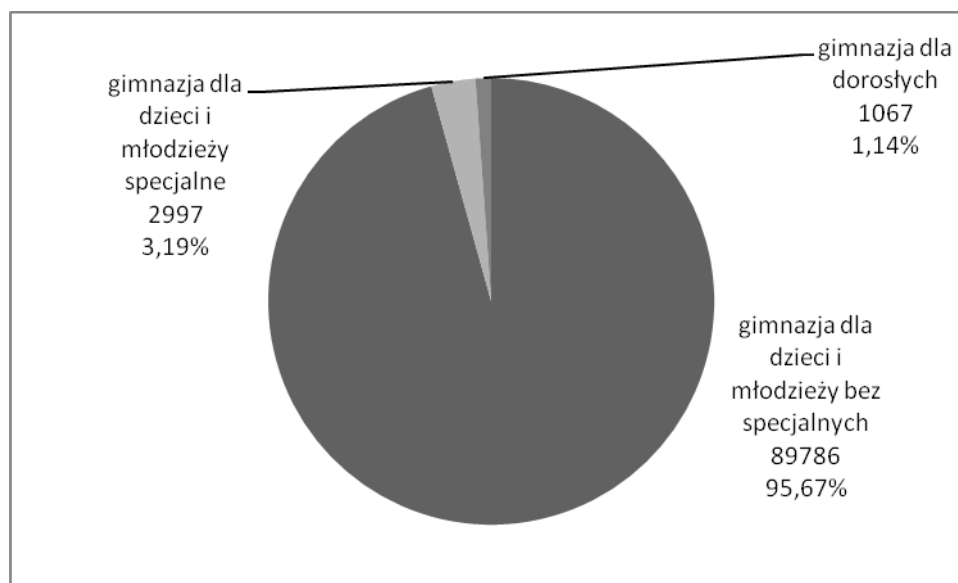

Ryc. 35. Liczba uczniów szkół gimnazjalnych na Dolnym Śląsku w układzie miasto, wieś w 2009 roku.
Źródło: Bank Danych Regionalnych.

W 2009 roku do dolnośląskich gimnazjów uczęszczało 93850 uczniów. W porównaniu do 2003 roku liczba uczniów zmniejszyła się o ponad 27 tys. Stanowiło to blisko 24% spadek. Tylko w powiecie dzierzoniowskim w ciągu tych 6 lat liczba gimnazjalistów zmniejszyła się o 27% z 2333 do 1708 uczniów. Jeszcze mniej korzystnie w omawianym powiecie przedstawia

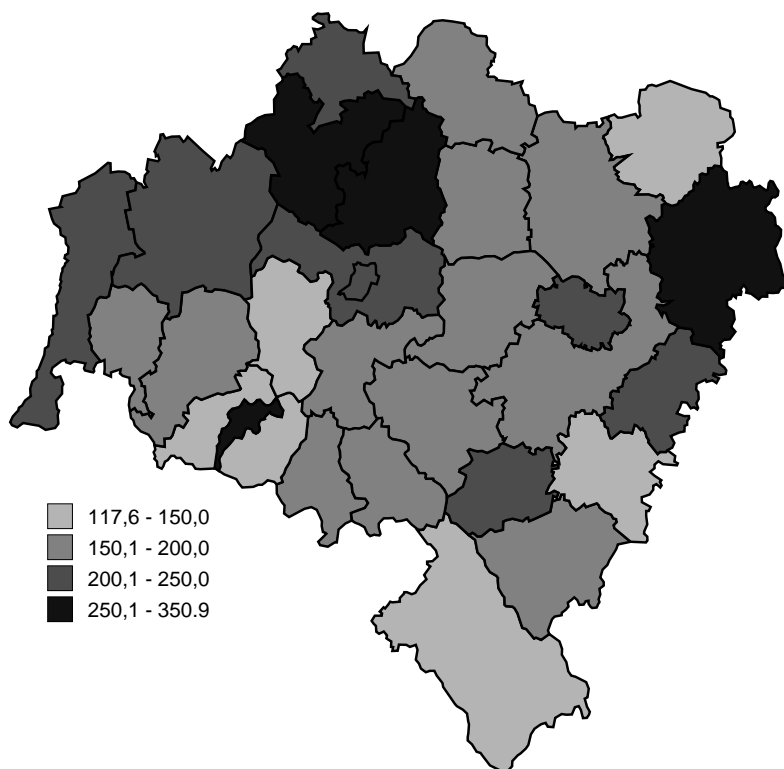
się sytuacja kobiet. W tym przypadku liczba uczennic spadła aż o 31%. Najniższy spadek w latach 2003-2009 w liczbie uczniów szkół gimnazjalnych, bo niespełna 17%, odnotowano w powiatach średzkim i polkowickim

O ile liczba szkół gimnazjalnych specjalnych oraz szkół gimnazjalnych dla dorosłych stanowiła około 22% wszystkich dolnośląskich gimnazjów, tak w przypadku liczby uczniów był to tylko 4,3% udział w ogólnej liczbie gimnazjalistów Dolnego Śląska (ryc. 35). Takie różnice wynikały ze średniej liczby uczniów przypadających na 1 szkołę. W przypadku szkół gimnazjalnych specjalnych średnio na 1 szkołę przypadało 32 uczniów, szkół gimnazjalnych dla dorosłych 82, a dla szkół gimnazjalnych 234 uczniów. Na ryc. 36 przedstawiono średnią liczbę gimnazjalistów przypadających na 1 szkołę w układzie powiatowym. Najwyższą wartość przyjmuje w powiecie polkowickim – 351. Powiat ten jako jeden z dwóch (obok legnickiego) nie posiadał na swoim terenie gimnazjum specjalnego. Z kolei najniższą wartość odnotowano w powiecie jeleniogórskim – 118, w powiecie kłodzkim – 125. Ten ostatni na swoim obszarze koncentrował ponad 10% wszystkich gimnazjów specjalnych.

Ryc. 35. Liczba uczniów 3 typów szkół gimnazjalnych na Dolnym Śląsku w 2009 roku.

Źródło: Bank Danych Regionalnych

Ryc. 36. liczba gimnazjalistów przypadająca na 1 szkołę na Dolnym Śląsku w 2009 r.
Źródło: Bank Danych Regionalnych.

Tab. 7. Gimnazja w woj. dolnośląskim w roku szkolnym 2009/2010 – wybrane zagadnienia.

Wyszczególnienie	Szkoły	Pomieszczenia szkolne	Nauczyciele	Oddziały	Uczniowie				Absolwenci	
					ogółem	w tym dziewczęta	z liczby ogółem – w kl. I		Ogółem	W tym dziewczęta
							Razem	W tym dziewczęta		
Dolnośląskie	492	6343	7507	4205	93850	44900	30737	14341	31703	15545
Gimnazja dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych)	384	5790	6875	3841	89786	43645	29505	13987	30495	15129

w tym sportowe i mistrzostwa sportowego	6	99	123	66	1461	622	483	194	500	241
z oddziałami przysposabiającymi do pracy	5	49	43	29	686	242	216	74	190	86
Gimnazja specjalne	95	539	582	316	2997	971	972	298	979	353
w tym z oddziałami przysposabiającymi do pracy	4	18	-	14	165	20	44	7	63	8
Gimnazja dla dorosłych	13	14	49	48	1067	284	257	56	229	63

Źródło: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Wydział Nauk Społecznych, Warszawa 2010, s. 195.

Z analizy danych dotyczących struktury uczniów szkół gimnazjalnych według płci i wieku wynika, że 47,8% uczniów stanowią kobiety (tab. 8). Dokładnie takie same proporcje zachowane są w miastach i na wsiach. Najliczniej reprezentowani byli uczniowie z roczników (1994, 1995, 1996). Nie powinno to szczególnie dziwić, ponieważ byli to trzynasto, czternasto i piętnastolatki, którzy w większości przypadków bez żadnych opóźnień realizują programy nauczania zarówno na poziomie szkoły podstawowej jak i gimnazjalnej. Ogółem uczniowie z tych roczników stanowili 92,4% wszystkich gimnazjalistów. W przypadku kobiet była to wartość o 2,5% większa i wynosiła 95,1%. Płyne stąd taki wniosek, że mężczyźni w porównaniu do kobiet mają większe opóźnienia w realizacji dziewięcioletniego kształcenia przewidzianego na poziomie podstawowym i gimnazjalnym. W roku szkolnym 2009/2010 wśród 3 osób zmuszonych do powtarzania klasy było dwóch mężczyzn. Szczególnie dobrze widać to kiedy porównamy roczniki 1991, 1992, 1993. Udział mężczyzn w wieku 16, 17, 18 lat w stosunku do tych samych roczników kobiet przedstawia się następująco: 2731 i 1236, 1382 i 506, 546 i 213. Z kolei osoby, które rozpoczęły kształcenie na poziomie szkoły gimnazjalnej przynajmniej o rok wcześniej (roczniki 1997 i późniejsze) były reprezentowane przez 180 uczniów, w tym 119 kobiet (tab. 8).

Tab. 8. Uczniowie w gimnazjach dolnośląskich według wieku i płci oraz pochodzenia w roku szkolnym 2009/2010

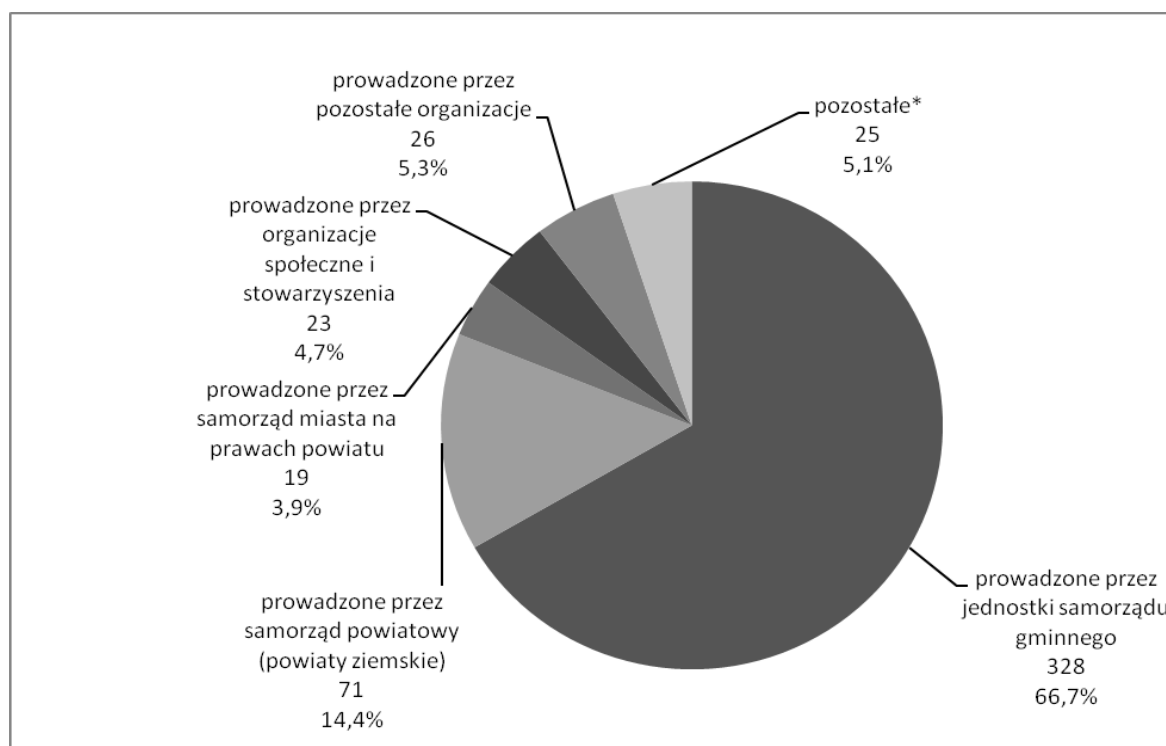
ogółem		W tym kobiety	Uczniowie w wieku lat (rok urodzenia)							
			12 i mniej lat (1997 i później)		13 lat (1996)		14 lat (1995)		15 lat (1994)	
			razem	w tym kobiety	razem	w tym kobiety	razem	w tym kobiety	razem	w tym kobiety
O	93850	44900	180	119	26616	13168	28869	14123	31159	15381
	100	47,8	0,2	0,3	28,4	29,3	30,8	31,5	33,2	34,3
M	75029	35891	156	104	21179	10515	22887	11238	24813	12200
	100	47,8	0,2	0,3	28,2	29,3	30,5	31,3	33,1	34,0
W	18821	9009	24	15	5437	2653	5982	2885	6346	3181
	100	47,9	0,1	0,2	28,9	29,4	31,8	32,0	33,7	35,3
Uczniowie w wieku lat (rok urodzenia)										
16 lat (1993)		17 lat (1992)		18 lat (1991)		19 lat (1990)		20 i więcej lat (1989 i wcześniej)		
razem		w tym kobiety	razem	w tym kobiety	razem	w tym kobiety	razem	w tym kobiety	razem	w tym kobiety
O	3967	1236	1888	506	759	213	222	87	190	67
	4,2	2,8	2,0	1,1	0,8	0,5	0,2	0,2	0,2	0,1
M	3286	1038	1644	449	696	202	195	80	173	65
	4,4	2,9	2,2	1,3	0,9	0,6	0,3	0,2	0,2	0,2
W	681	198	244	57	63	11	27	7	17	2
	3,6	2,2	1,3	0,6	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0

Źródło: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Wydział Nauk Społecznych, Warszawa 2010, s. 202-203. * O – ogółem, M – miasto, W – wieś.

Jednym z założeń ostatniej reformy ustroju szkolnego była decentralizacja w zakresie zarządzania oświatą. Sprzyjał temu wprowadzony w 1999 roku nowy podział terytorialny

kraju. Aktualnie prawie wszystkie publiczne szkoły i placówki oświatowe prowadzone są przez jednostki samorządu terytorialnego: gminy, powiaty i województwa. Do zadań gminy należy prowadzenie publicznych przedszkoli (w tym specjalnych), szkół podstawowych i gimnazjów (bez specjalnych). Zadaniem powiatu jest zakładanie i prowadzenie specjalnych szkół podstawowych i gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych, a także młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych. Z kolei zadaniem samorządu województwa jest zakładanie i prowadzenie szkół i placówek o znaczeniu regionalnym.

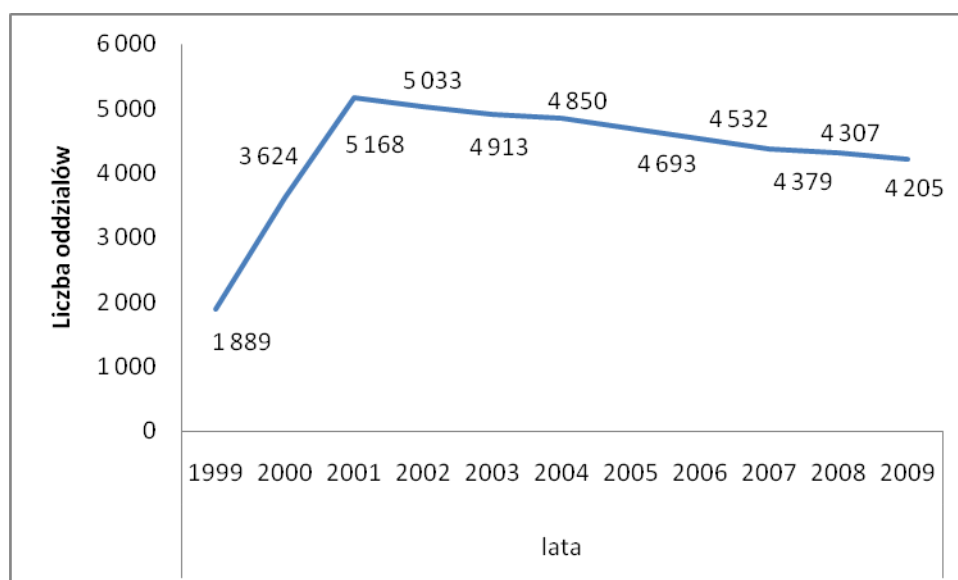
Z danych GUS wynika, że 66,7% (328) dolnośląskich gimnazjów prowadzonych jest przez jednostki samorządu gminnego, ponad 18% (90) przez samorząd powiatowy oraz samorząd miasta na prawach powiatu, pozostałe 15% (69) prowadzone są przez jednostki samorządu wojewódzkiego, administracji rządowej i inne organizacje (stowarzyszenia społeczne, organizacje wyznaniowe) (ryc.37). Warto zaznaczyć, że 80% gimnazjów specjalnych prowadzonych jest przez jednostki powiatowe.

Ryc. 37. Gimnazja według organów prowadzących szkołę. *do pozostałych należą - prowadzone przez organizacje wyznaniowe 14 (2,9%), prowadzone przez jednostki samorządu wojewódzkiego 7 (1,4%), prowadzone przez jednostki administracji rządowej (centralnej) 4 (0,8%).

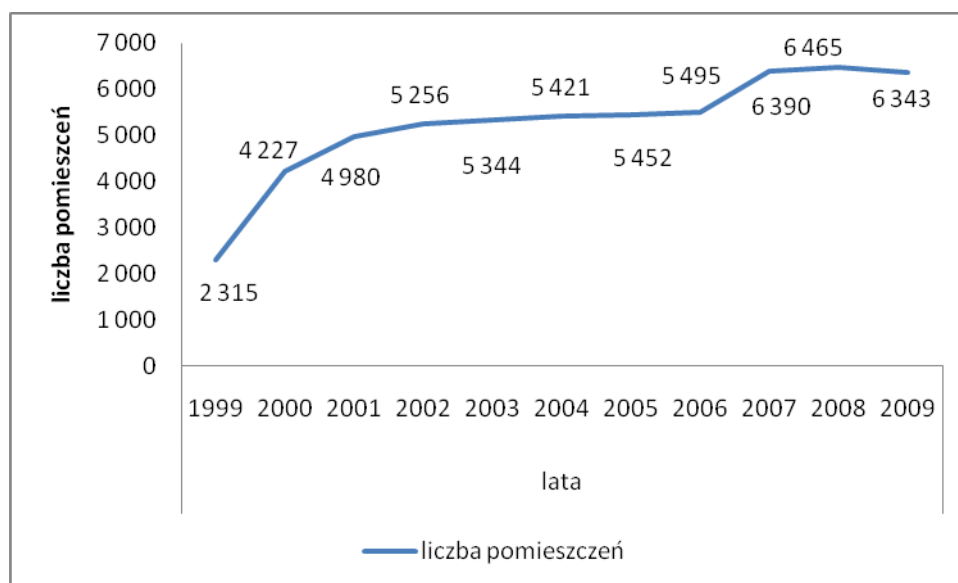
Źródło: Bank Danych Regionalnych.

Oddział w szkole jest podstawową komórką organizacyjną szkoły. Stanowi go grupa uczniów pobierających naukę w tej samej klasie. Cechą charakterystyczną oddziału może być specyficzny skład grupy uczniów (oddział integracyjny, specjalny) lub program nauczania (oddział dwujęzyczny, przysposabiający do pracy). W 2009 roku w gimnazjach na Dolnym Śląsku istniało 4205 oddziałów. Średnio na 1 szkołę przypadało 8,5 oddziałów. Kiedy w analizie pominiemy gimnazja specjalne (3,5 oddziałów) oraz gimnazja dla dorosłych (3,6 oddziałów) to średnia liczba oddziałów dla pozostałych 384 gimnazjów wzrasta do 10. Na ryc. 38. przedstawiono zmiany liczby oddziałów począwszy od 1999 do 2009 roku.

Ryc. 38. Liczba oddziałów w szkołach gimnazjalnych na Dolnym Śląsku w latach 1999 – 2009.
Źródło: Bank Danych Regionalnych.

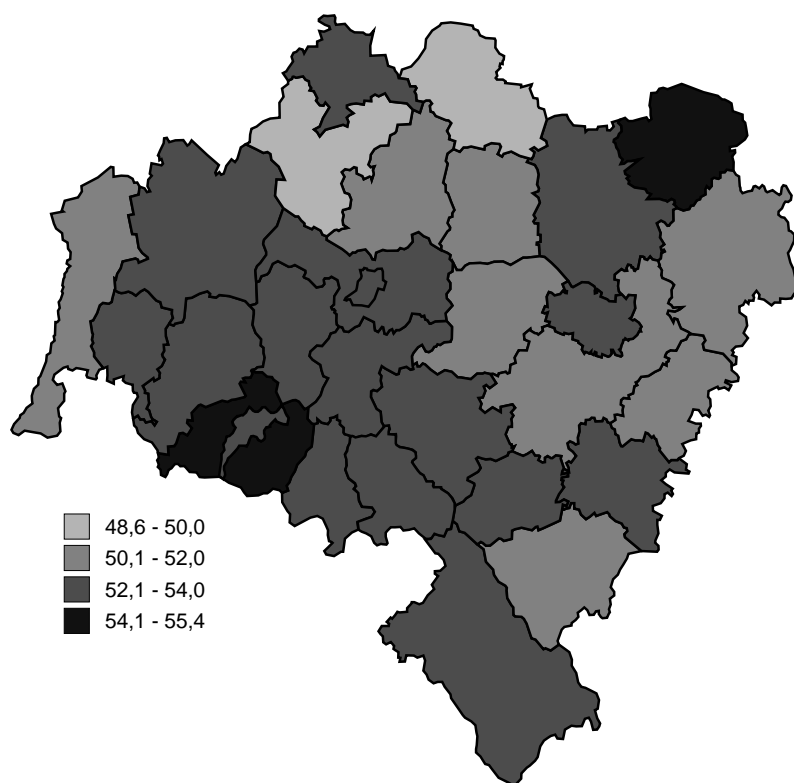
Przez pomieszczenie szkolne rozumie się pomieszczenie, które wykorzystywane jest do realizacji programu nauczania w szkole. Do tego typu pomieszczeń szkolnych zalicza się m. in. sale lekcyjne, pracownie szkolne, sale gimnastyczne i pływalnie. Z danych GUS wynika, że takich pomieszczeń szkolnych w 2009 roku było 6343. Kiedy porównamy 3 typy gimnazjów to zauważymy w tej kwestii znaczące różnice. W gimnazjach dla dorosłych przypadało 1 pomieszczenie, w gimnazjach specjalnych niecałe 6, a w pozostałych blisko 15. Na ryc. 39 zauważymy stały wzrost liczby pomieszczeń od 1999 do 2008 roku. Jednak w ostatnim badanym roku odnotowano w stosunku do 2008 roku spadek o 2% (122 pomieszczenia).

Ryc. 39. Liczba pomieszczeń gimnazjalnych na Dolnym Śląsku w latach 1999 – 2009.
Źródło: Bank Danych Regionalnych.

W roku szkolnym 2009/2010 w szkołach gimnazjalnych 3 różnych typów zatrudnionych było 7507 nauczycieli. 91,6% nauczycieli podejmowało pracę w gimnazjach dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych). Średnio na 1 nauczyciela przypadało 13,1 ucznia. Inaczej sytuacja wyglądała w szkołach specjalnych gdzie należy organizować kształcenie dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W tych szkołach na 1 nauczyciela przypadało 5 uczniów. W trzecim typie szkół gimnazjalnych – w gimnazjach dla dorosłych 1 nauczyciel miał średnio pod swoją opieką prawie 22 uczniów.

Przez absolwentów rozumie się osoby, które ukończyły klasę programowo najwyższą w danym typie szkoły i otrzymały świadectwo ukończenia tej szkoły. W roku szkolnym 2009/2010 absolwenci dolnośląskich gimnazjów stanowili 33,8%, w tym kobiety 34,6%. Najmniej korzystnie przedstawiała się sytuacja w gimnazjach dla dorosłych. Z ogólnej liczby 1067 uczniów 229 z nich ukończyło klasę programowo najwyższą i otrzymało świadectwo ukończenia szkoły. Absolwenci stanowili 21% wszystkich uczniów tych szkół. (tab. 7). Na ryc. 40 widać procentowy udział mężczyzn – absolwentów w ogólnej liczbie gimnazjalistów. Tylko w 2 powiatach (polkowickim i górowskim) udział kobiet – absolwentów był wyższy niż 50%. Z kolei najwyższy udział mężczyzn – absolwentów nad kobietami odnotowano w powiatach jeleniogórskim i milickim (ponad 54%).

Ryc. 40. Procentowy udział mężczyzn – absolwentów w ogólnej liczbie gimnazjalistów w 2009 r.
Źródło: Bank Danych Regionalnych.

We wszystkich powiatach woj. dolnośląskiego najbardziej powszechnym językiem obcym, nauczonym w ramach zajęć obowiązkowych był język angielski. Na wybór tego języka zdecydowało się ponad 66 tys. gimnazjalistów. Równie dużym zainteresowaniem cieszył się język niemiecki. W tym przypadku na naukę tego języka jako obowiązkowego zdecydowało się 50,5 tys. uczniów. Z danych zawartych w tab. 9. wynika, że w gimnazjach specjalnych język niemiecki był częściej wybierany niż angielski, a w gimnazjach dla dzieci i młodzieży zlokalizowanych na obszarach wiejskich był równie popularny jak język angielski. Język hiszpański i włoski był wybrany jako przedmiot obowiązkowy wyłącznie przez gimnazjalistów z Wrocławia. Ponadto 204 uczniów z Dolnego Śląska zdecydowało się na wybór języka łacińskiego. W zdecydowanej większości (ponad 90%) byli to gimnazjaliści z powiatu zgorzeleckiego

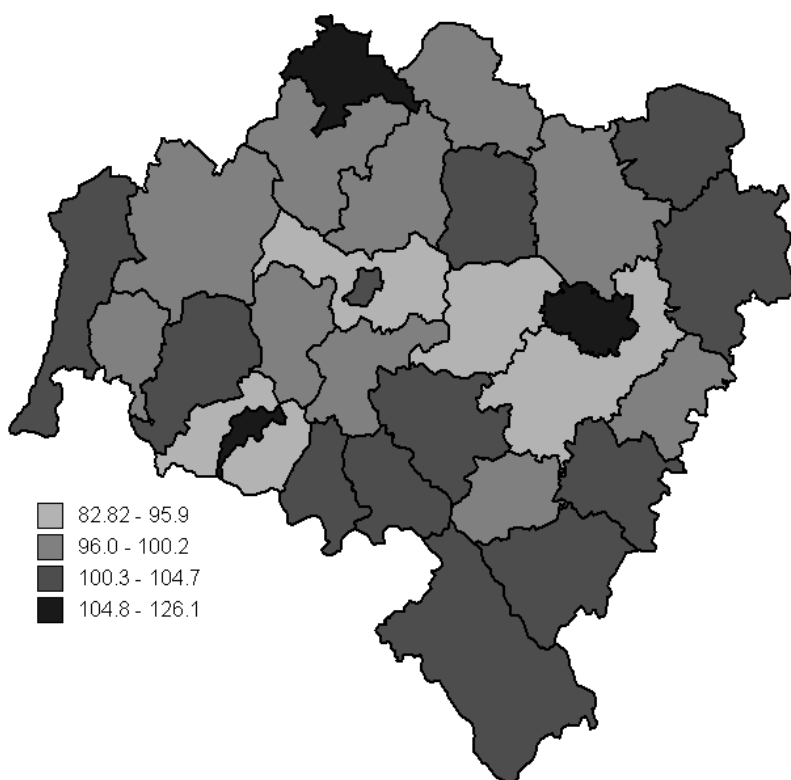
Tab. 9. Nauczanie języków obcych jako przedmiotu obowiązkowego w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

wyszczególnienie	Uczący się języka obcego				
	angielskiego	niemieckiego	francuskiego	rosyjskiego	innego
Dolnośląskie	260022	170457	7990	4299	2251
w tym specjalne	2683	2519	-	143	-
Podstawowe	109430	41952	544	45	72
Gimnazjalne	66289	50535	1789	496	349
miasto	54011	38553	1540	343	349
wieś	12278	11982	249	153	-
w tym specjalne	1143	1239	-	86	-
Licea ogólnokszt.	41683	32569	4142	2223	1742
w tym specjalne	112	134	-	-	-
Zasadn. szkoły zaw.	4362	9487	185	266	-
w tym specjalne	585	564	-	26	-
Licea profilowane	4106	4082	86	69	-
Technika	32750	30838	1086	1159	79
w tym specjalne	50	48	-	-	-
Szkoły artystyczne ogólnokształcące	569	342	117	-	5
Szkoły policealne	248	88	41	15	4

Źródło: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Wydział Nauk Społecznych, Warszawa 2010, s. 367-368.

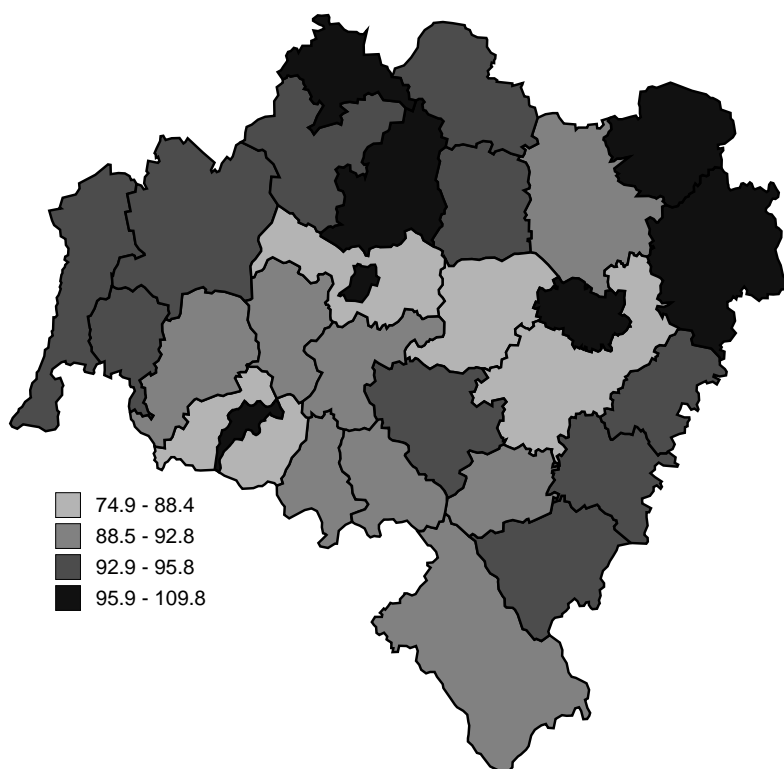
Współczynniki skolaryzacji stanowią miarę powszechności nauczania. Wyrażane są w procentach.

Współczynnik skolaryzacji brutto dla poziomu szkoły gimnazjalnej wyliczamy dzieląc liczbę wszystkich gimnazjalistów bez względu na wiek na początku danego roku szkolnego, przez liczbę ludności w wieku 13-15 lat według stanu na dzień 31 grudnia tego samego roku. Wskaźnik ten w 2009 roku dla poziomu szkół gimnazjalnych z Dolnego Śląska przyjmował wartości z przedziału od 82,8% do 126,1% (ryc. 41). Różnica między najniższym wskaźnikiem odnotowanym w powiecie jeleniogórskim, a najwyższym zarejestrowanym w powiecie grodzkim miasta Jelenia Góra wynosiła ponad 43%. Średnia wartość wskaźnika brutto dla tego typu szkoły na Dolnym Śląsku wynosiła 101,2%, przy czym omawiany wskaźnik dla miasta wynosił 126,7%, a dla wsi 56,1%. Z analizy rozkładu przestrzennego omawianego wskaźnika wynika, że największe wartości przyjmował on w największych ośrodkach miejskich pełniących funkcje powiatów grodzkich (Wrocław, Jelenia Góra, Legnica). Ponadto stosunkowo wysoki jego poziom miał miejsce w powiatach: głogowskim – 104,7%, świdnickim – 103,6%. Z kolei najniższy poziom tego wskaźnika koncentrował się w powiatach sąsiadujących bezpośrednio z wyżej omawianymi powiatami grodzkimi. Do nich m.in. należą: powiat jeleniogórski – 82,8%, powiat wrocławski – 87,9%, powiat legnicki – 89,9% oraz powiat średzki – 93,6%.

Ryc. 41. Skolaryzacja brutto w gimnazjach dolnośląskich w 2009 r. (układ powiatowy).
Źródło: Bank Danych Regionalnych.

Współczynnik skolaryzacji netto dla poziomu szkoły gimnazjalnej wyliczamy dzieląc liczbę uczniów szkół gimnazjalnych w wieku 13-15 lat na początku danego roku szkolnego przez liczbę ludności w wieku 13-15 lat według stanu na dzień 31 grudnia tego samego roku. Według danych GUS wynika, że współczynnik skolaryzacji netto dla poziomu dolnośląskich gimnazjów wahała się w granicach od 74,9% do 109,8% (ryc. 42). Jego średnia wartość dla województwa dolnośląskiego w 2009 roku wynosiła 93,4%. Ponadto istniała znacząca różnica między wielkością tego wskaźnika kiedy porównamy miasto i wieś. Wskaźniki te wynosiły odpowiednio 116,3% i 52,9%. Podobnie jak w przypadku wskaźnika skolaryzacji brutto najniższe wartości odnotowano w powiatach: jeleniogórskim – 74,9%, wrocławskim – 82,6%, średzkim – 85,3%, legnickim – 86,6%. Są to powiaty graniczące z powiatami grodzkimi Jeleniej Góry, Legnicy i Wrocławia, które z kolei charakteryzowały się najwyższym wskaźnikiem (109,8%, 97,7%, 97,3%).

Ryc. 42. Skolaryzacja netto w gimnazjach dolnośląskich w 2009 r. (układ powiatowy).
Źródło: Bank Danych Regionalnych.

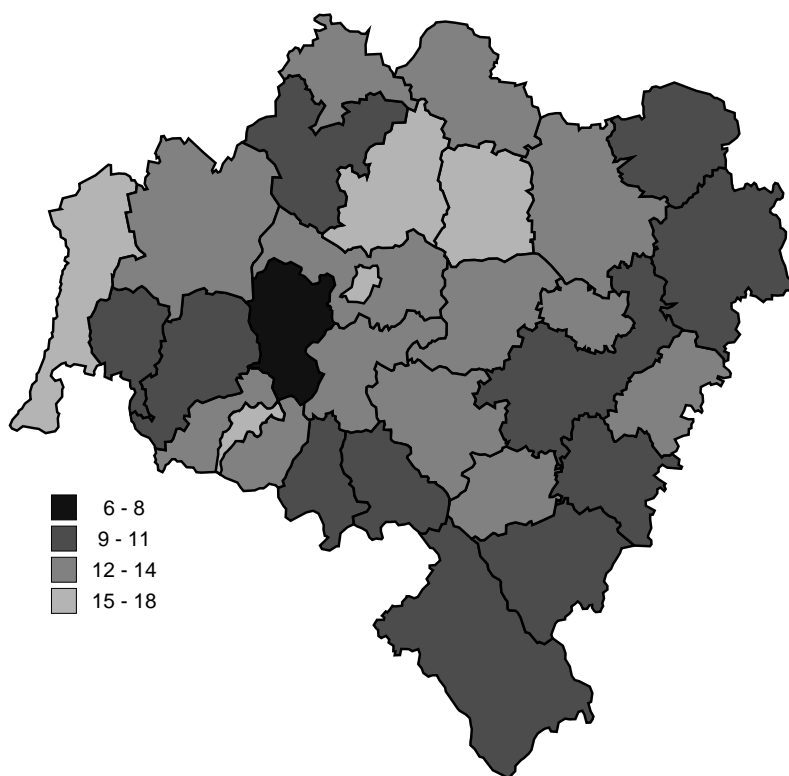
Zgodnie z ustawą o systemie oświaty obowiązkiem gminy jest zapewnienie bezpłatnego transportu i opieki w czasie przewozu dziecka lub zwrot kosztów przejazdu dziecka środkami komunikacji publicznej, jeżeli dowożenie zapewniają rodzice. W przypadku gimnazjalisty droga z domu do najbliższego publicznego gimnazjum powinna przekraczać 4 km. Z ogólnej liczby 93850 dolnośląskich gimnazjalistów 6,4% (6038 uczniów) z nich mieszkało w odległości od 4 do 5 km od szkoły, 8,7% (8169 uczniów) w odległości powyżej 5 km i do 10 km i 3,8% (3551 uczniów) w odległości powyżej 10 km (tab. 4). Wyraźną różnicę można zaobserwować przy porównaniu dojazdów uczniów do gimnazjów miejskich i wiejskich. W przypadku tych pierwszych prawie co 10 gimnazjalista jest dowożony do szkoły, a w przypadku wiejskich blisko co drugi. Ponad 47% uczniów dowożonych do wiejskich gimnazjów to ci uczniowie, którzy dojeżdżali z odległości powyżej 5 km i do 10 km. Dla przykładu gmina Marcinowice chcąc zapewnić dojazd uczniom z 19 gminnych miejscowości do szkół podstawowych i gimnazjalnych wynajmuje 4 gimbusey. Ogółem autobusy te przy dowozie dzieci ze szkół do miejsc zamieszkania pokonują dziennie blisko 500 km. Wykonują 4 kursy na tych samych liniach. Pierwszy z nich poranny dowożący do szkoły i 3 popołudniowe, powrotne.

Tab. 10. Uczniowie dowożeni w gimnazjach według klas i odległości miejsca zamieszkania 2009 roku.

		Uczniowie klas I-III gimnazjum mieszkających			
		ogółem	w odległości od 4 do 5 km od szkoły	powyżej 5 km i do 10 km od szkoły	powyżej 10 km od szkoły
DOLNOŚLĄSKIE	OGÓŁEM	93850	6038	8169	3551
		100%	6,4%	8,7%	3,8%
	MIASTO	75029	2787	3985	2180
		100%	3,7%	5,3%	2,9%
	WIEŚ	18821	3251	4184	1371
		100%	17,3%	22,2%	7,3%

Źródło: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Wydział Nauk Społecznych, Warszawa 2010, s. 214.

W roku szkolnym 2008/2009 w dolnośląskich gimnazjach średnia liczba uczniów przypadająca na 1 komputer przeznaczony do użytku gimnazjalistów z dostępem do internetu wynosiła 12 osób. W układzie powiatowym liczba ta przybierała wartość z przedziału od 6 w powiecie złotoryjskim do 18 w powiecie grodzkim miasta Legnicy (ryc. 43). Kiedy jednak zejdziemy na niższy szczebel podziału administracyjnego na poziom gminny to możemy zauważyć znaczące dysproporcje. Na przykład w gminie Bogatynia średnia liczba uczniów przypadająca na 1 komputer przeznaczony do użytku gimnazjalistów z dostępem do internetu wynosiła 43, w Środzie Śląskiej – 36, w Mirsku – 34, w Kowarach – 33. Natomiast w gminie wiejskiej Lubina 1 komputer z Internetem przypadął na 2 uczniów, a w Świerzawie na 3.

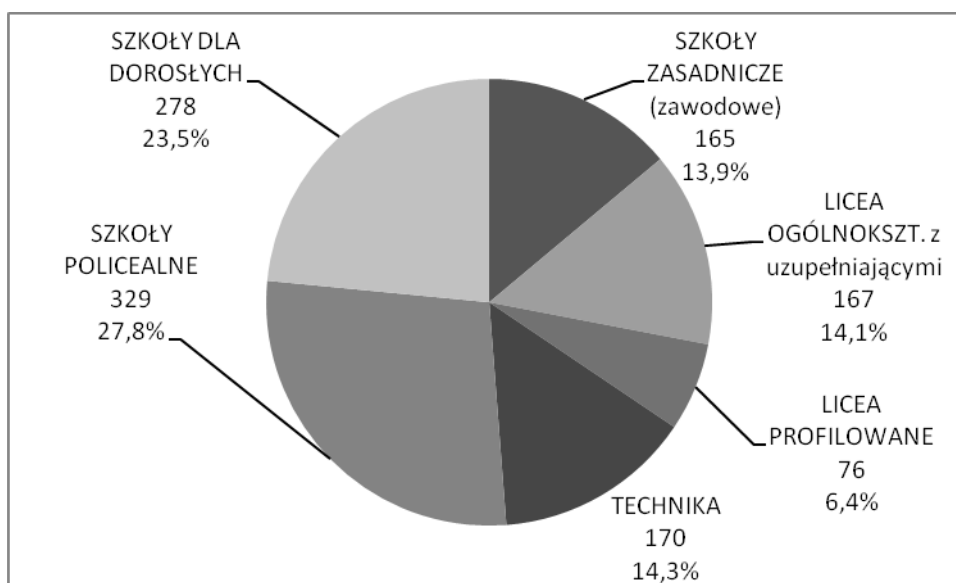
Ryc. 43. Liczba uczniów przypadająca na 1 komputer przeznaczony do użytku gimnazjalistów z dostępem do Internetu.

Źródło: Województwo dolnośląskie, podregiony, powiaty, gminy, Urząd statystyczny we Wrocławiu, Wrocław, 2009, s. 250-257.

6. Szkolnictwo ponadgimnazjalne

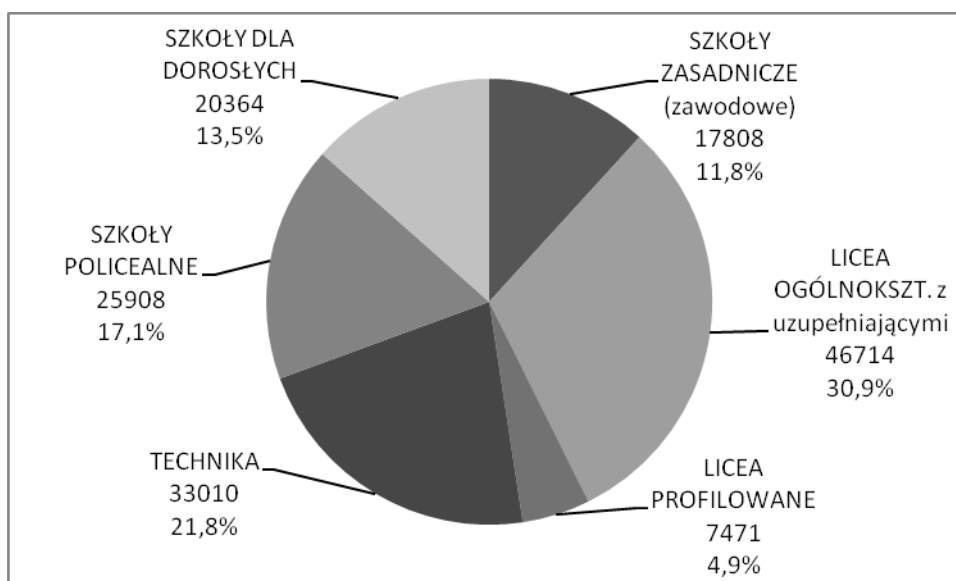
Szkoły ponadgimnazjalne w polskim systemie oświaty pojawiły się 1 września 2002 roku w ramach wdrażania II etapu reformy ustroju szkolnego. Było to dokładnie 3 lata po wprowadzeniu szkół gimnazjalnych – tyle czasu potrzebował gimnazjalista na realizację trzy-letniego cyklu kształcenia zakończonego pozytywnym wynikiem z egzaminu oraz złożeniem wymaganych dokumentów do wybranej szkoły ponadgimnazjalnej. Dlatego przez kilka lat w szkołach ponadgimnazjalnych powstałych w wyniku przekształcenia dotychczasowych szkół ponadpodstawowych prowadzone były równoległe, obok klas realizujących zadania dydaktyczne na podbudowie programowej gimnazjum, oddziały dotychczasowych szkół ponadpodstawowych. Organy prowadzące szkoły zgodnie z przyjętymi przepisami musiały zapewnić cały cykl kształcenia dla uczniów ze „starych” stopniowo likwidowanych szkół. W praktyce równoległe przez kilka lat funkcjonowanie obok siebie szkół opartych o nowy system edukacji, a także tych z przed reformy, wpłynęło na wahanie się liczby uczniów i absolwentów odpowiednich szkół na różnych poziomach nauki.

Do szkół na poziomie ponadgimnazjalnym zalicza się: dwu – i trzyletnie zasadnicze szkoły zawodowe, trzyletnie licea ogólnokształcące, trzyletnie licea profilowane i czteroletnie technika. Do tej kategorii szkół zalicza się również umownie szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe. Ponadto od 2004/2005 roku szkolnego zaczęły funkcjonować nowe typy szkół ponadgimnazjalnych: dwuletnie uzupełniające licea ogólnokształcące i trzyletnie technika uzupełniające oraz trzyletnie specjalne przysposabiające do pracy. Do szkół ponadgimnazjalnych zgodnie z ustawą o systemie oświaty zalicza się również szkoły policealne (szerzej opisane w rozdziale 7). Ryciny 44, 45, 46 oraz tabela 11 przedstawiają podstawowe informacje dotyczące szkół ponadgimnazjalnych w roku szkolnym 2008/2009 (liczba szkół, uczniów – w tym klas pierwszych, absolwentów, a także liczba uczniów jak i oddziałów przypadających na 1 szkołę). W dalszej części opracowania przy opisywaniu poszczególnych typów szkół ponadgimnazjalnych będą odniesienia do tych danych.

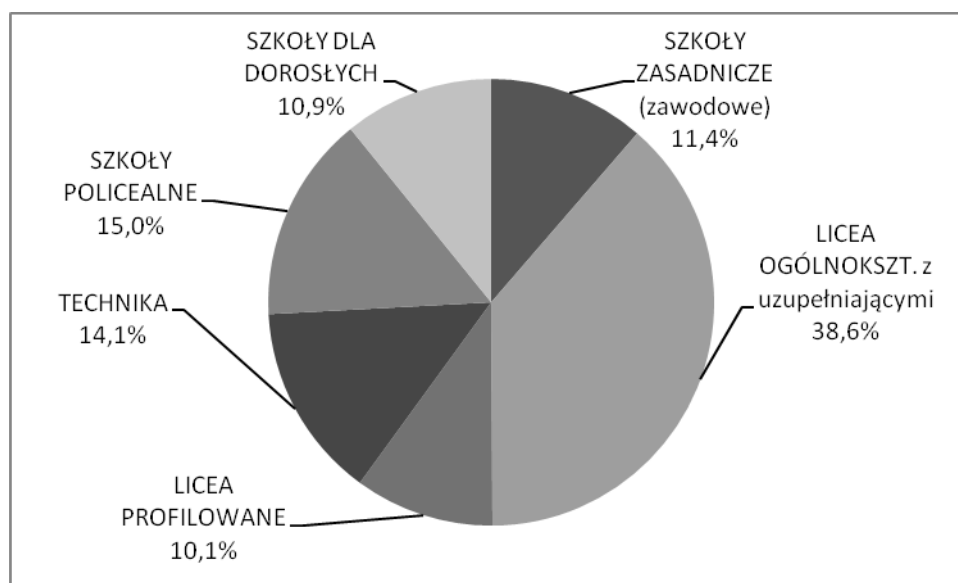
Ryc. 44. Szkoły ponadgimnazjalne na Dolnym Śląsku w roku szkolnym 2008/2009.

Źródło: Województwo dolnośląskie, podregiony, powiaty gminy, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław, 2009, s. 235-243.

Ryc. 45. Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych na Dolnym Śląsku w roku szkolnym 2008/2009.

Źródło: Województwo dolnośląskie, podregiony, powiaty gminy, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław, 2009, s. 235-243.

Ryc. 46. Absolwenci szkół ponadgimnazjalnych na Dolnym Śląsku w roku szkolnym 2008/2009.
Źródło: Województwo dolnośląskie, podregiony, powiaty gminy, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław, 2009, s. 235-243.

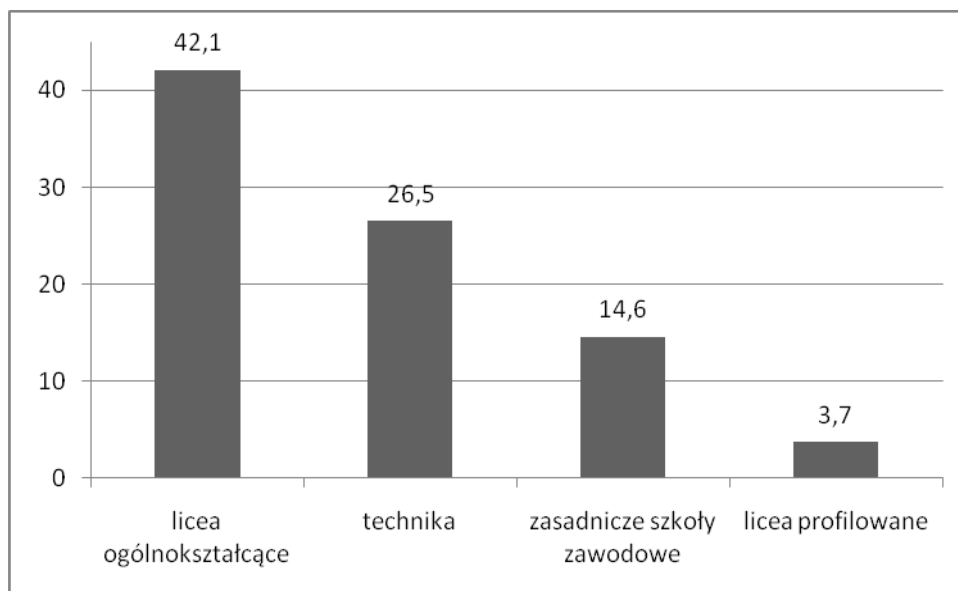
Tab. 11. Wybrane zagadnienia dotyczące szkół ponadgimnazjalnych na Dolnym Śląsku w roku szkolnym 2008/2009.

szkoły za- sadnicze (zawodowe)	licea ogólnoksz. z uzupełniającymi	licea profi- lowane	technika	szkoły poli- cealne	szkoły dla dorosłych
Liczba uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych					
17808	46714	7471	33010	25908	20364
W tym uczniowie klas pierwszych					
8017	15834	1356	10985	18615	11113
Liczba uczniów na 1 szkołę					
107,9	279,7	98,3	194,2	78,7	73,3
Liczba oddziałów na 1 szkołę					
5,6	10,1	4,2	7,9	3,5	2,8

Źródło: Województwo dolnośląskie, podregiony, powiaty gminy, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław, 2009, s. 235-243.

Stale utrzymująca się skłonność co do wyboru przez młodzież liceów ogólnokształcących, względem techników, liceów profilowanych, szkół zawodowych i liceów profilowanych znajduje swoje odzwierciedlenie we współczynnikach skolaryzacji dla poszczególnych typów szkół. Rycina 47 przedstawia współczynniki skolaryzacji netto w dolnośląskich szkołach po-

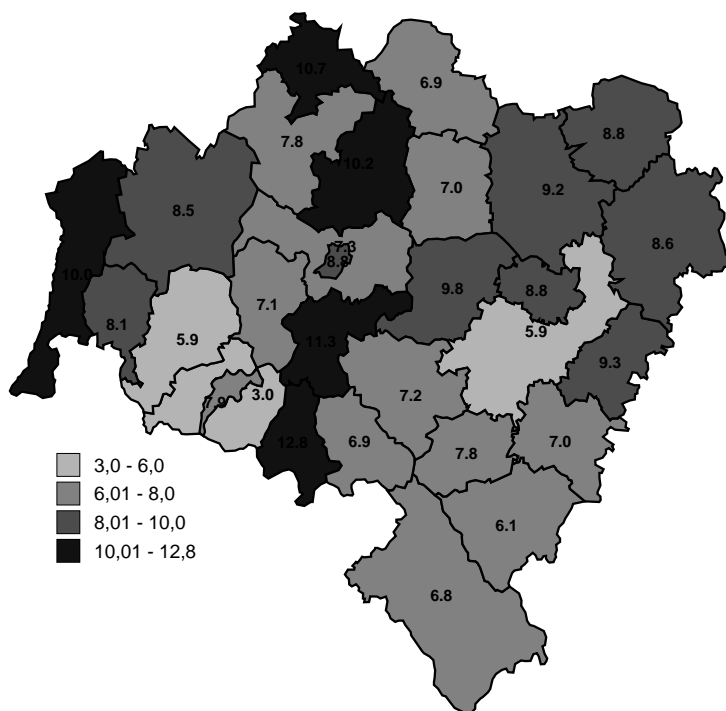
nadgimnazjalnych w roku szkolnym 2009/2010. Ponad 40% wynik tego współczynnika dla liceów ogólnokształcących, pokazuje, że 4 na 10 absolwentów gimnazjów wybiera ten typ szkoły do dalszego kształcenia.

Ryc. 47. Współczynniki skolaryzacji netto w szkołach ponadgimnazjalnych na Dolnym Śląsku w roku szkolnym 2009/2010.

Źródło: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Wydział Nauk Społecznych, Warszawa 2010, s. 63.

We współczesnym świecie, w dobie informatyzacji i ogromnego postępu zajęcia z komputerem w szkole wydają się niezbędną koniecznością. Stąd w ostatnich latach zauważa się systematyczny wzrost liczby komputerów, w tym także tych z dostępem do internetu. Na rycinie 48 przedstawiono liczbę uczniów dolnośląskich szkół ponadgimnazjalnych przypadających na 1 komputer z dostępem do internetu. Wskaźnik ten przyjmował wartości z przedziału od 3 do 12,8. Najmniejszą liczbą uczniów przypadających na 1 komputer z łączem internetowym charakteryzował się powiat jeleniogórski. Z kolei wynik czterokrotnie gorszy odnotowano w leżącym w najbliższym sąsiedztwie powiecie kamiennogórskim.

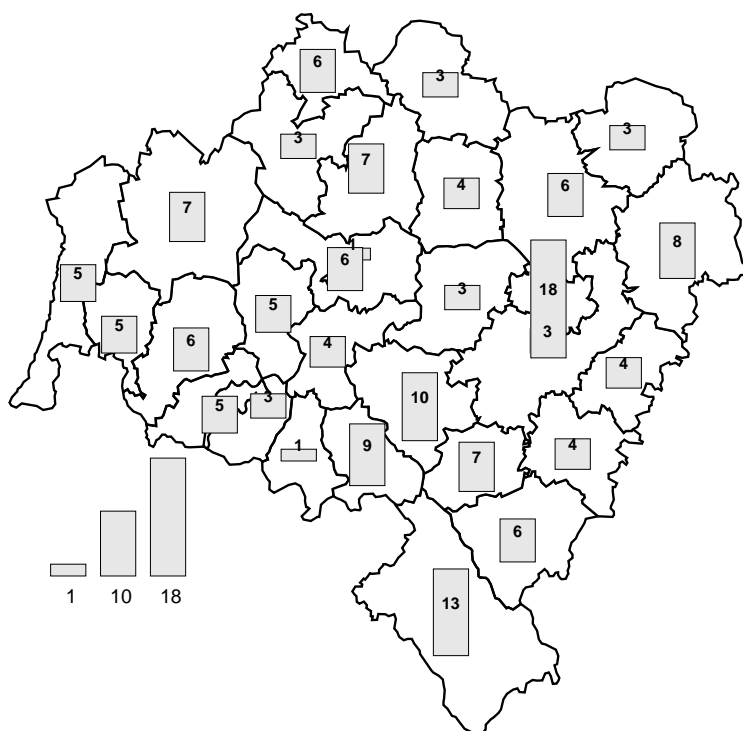
Ryc. 48. Liczba uczniów dolnośląskich szkół ponadgimnazjalnych przypadająca na 1 komputer z dostępem do Internetu w 2009 roku.
Źródło: Bank Danych Regionalnych.

We współczesnym świecie charakteryzującym się globalizacją życia społecznego i gospodarczego, skoncentrowanym na tworzeniu coraz szerszych, zintegrowanych struktur ponadnarodowych, nauka języka staje się w pewnym stopniu koniecznością. Odsetek uczących się języka angielskiego w liceach ogólnokształcących, liceach oraz liceach profilowanych utrzymuje się na poziomie 95-97%, z kolei nauczaniem języka niemieckiego objętych jest od 63,5% (licea) do 76% (technika) uczniów tych szkół. (Oświata...2010) Dokładne dane dotyczące nauczania języków obcych jako języków obowiązkowych zawarte są w tabeli 9.

6.1. Zasadnicze szkoły zawodowe

Zasadnicze szkoły zawodowe (<http://www.stat.gov.pl/gus/definicje>) – to szkoły dające wykształcenie zasadnicze zawodowe, umożliwiają uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe po zdaniu egzaminu. Do szkoły tej przyjmowani są absolwenci gimnazjum. Proces nauczania trwa od 2 do 3 lat. W roku szkolnym 2008/2009 na Dolnym Śląsku

zasadnicze szkoły zawodowe łącznie z specjalnymi szkołami przysposabiającymi do pracy liczyły 165 szkół (13,9% wszystkich szkół ponadgimnazjalnych). W szkołach tych kształciło się ponad 17,8 tys. uczniów. Osoby pobierające naukę w tych szkołach stanowili 11,8% wszystkich uczniów na poziomie ponadgimnazjalnym. Zbliżonej wielkości do ogółu wszystkich uczniów szkół ponadgimnazjalnych był udział absolwentów. Wynosił on 11,4%. W badanym roku szkolnym uczniowie pierwszych klas stanowili 45% wszystkich uczniów. Średnio na 1 szkołę tego typu przypadało 107,9 uczniów. Najchętniej uczniowie wybierali zawody z grupy kierunków inżynieryjno-technicznych oraz zawody z grupy pracownicy usług dla ludności. Do tej grupy zawodów zalicza się: kelner, kucharz, opiekunka dziecięca, fryzjer, technik ochrony fizycznej osób i mienia. (Oświata...2010). Ponadto liczba oddziałów na 1 szkołę wynosiła 5,6. Z analizy rozkładu omawianych szkół w układzie powiatowym wynika że, najmniej funkcjonowało ich w powiecie kamiennogórskim i legnickim – po jednej szkole. Z kolei największą koncentracją charakteryzowały się powiaty: wałbrzyski – 9, świdnicki – 10, kłodzki – 13, miasto Wrocław – 18 (ryc. 49). Z ogólnej liczby uczniów 70% z nich stanowili mężczyźni (tab. 11).

Ryc. 49. Szkoły zawodowe (zasadnicze) na Dolnym Śląsku w roku szkolnym 2008/2009.

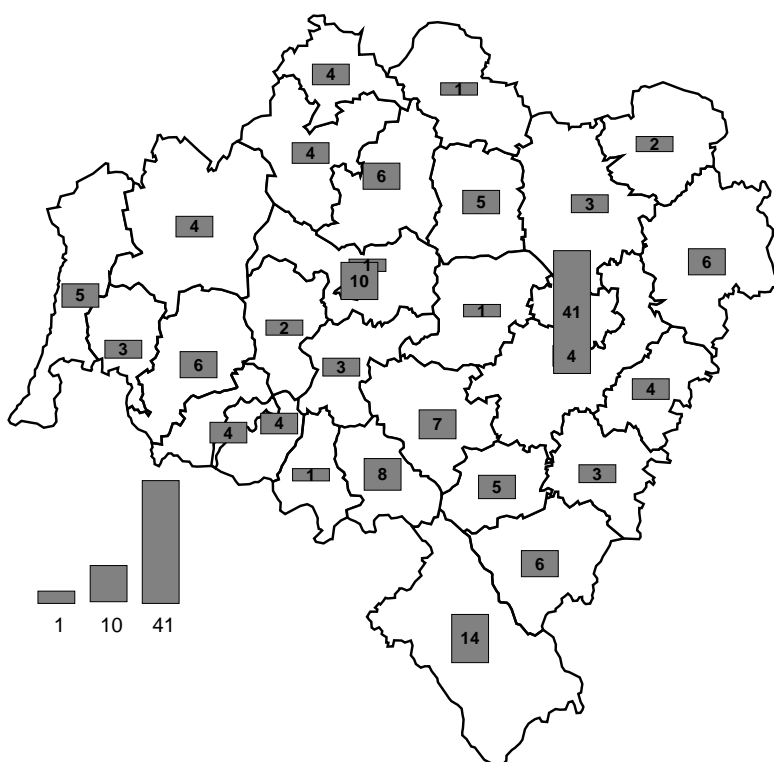
Źródło: Województwo dolnośląskie, podregiony, powiaty gminy, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław, 2009, s. 235-243.

6.2. Licea ogólnokształcące i uzupełniające licea ogólnokształcące

Licea ogólnokształcące (wg definicji opracowanej przez GUS) są szkołami, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego. Z pominięciem szkół dwujęzycznych (dodatkowo pierwszy rok wstępny) nauka trwa 3 lata. Po ukończeniu klasy programowo najwyższej absolwenci uzyskują wykształcenie średnie, które umożliwia kontynuację nauki w szkołach policealnych. Pozytywny wynik egzaminu maturalnego pozwala uczniowi ubiegać się o przyjęcie na studia wyższe.

Od roku szkolnego 2004/2005 na podbudowie programowej zasadniczej szkoły zawodowej działają uzupełniające licea ogólnokształcące. Nauka trwa 2 lata, a absolwenci klasy programowo najwyższej uzyskują wykształcenie średnie. Uczniowie, którzy osiągną pozytywny wynik z egzaminu maturalnego uzyskują prawo ubiegania się o studia wyższe.

Z danych GUS wynika, że w roku szkolnym 2008/2009 działało 167 liceów ogólnokształcących i liceów uzupełniających. W szkołach tych kształciło się blisko 31% wszystkich uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Na 10 uczniów tych szkół 6 z nich to były kobiety. Ponadto na każdą szkołę przypadało średnio 10,5 oddziałów. Z ogólnej liczby liceów ogólnokształcących blisko 15% z nich funkcjonowało na zasadach szkół niepublicznych. Analizowane szkoły charakteryzowały się największym udziałem absolwentów w ogólnej liczbie uczniów wszystkich szkół ponadgimnazjalnych. W badanym roku szkolnym było ich 38,6%. Oprócz tego licea te cechowały się najwyższą średnią uczniów przypadającą na 1 szkołę – 280. W tym typie szkół jeszcze wyraźniej zaznacza się proces drenażu (szczególnie z sąsiadujących powiatów) licealistów przez największe ośrodki miejskie Wrocławia, Jeleniej Góry, Legnicy. Najwięcej szkół ogólnokształcących wraz z uzupełniającymi działało we Wrocławiu (41), w powiecie kłodzkim (14), w Legnicy (10). Najmniej bo po jednym z reprezentantów w postaci szkół gimnazjalnych posiadały powiaty: kamiennogórski, średzki, legnicki i górowski (ryc. 50).

Ryc. 50. Licea ogólnokształcące na Dolnym Śląsku w 2009 roku.

Źródło: Województwo dolnośląskie, podregiony, powiaty gminy, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław, 2009, s. 235-243.

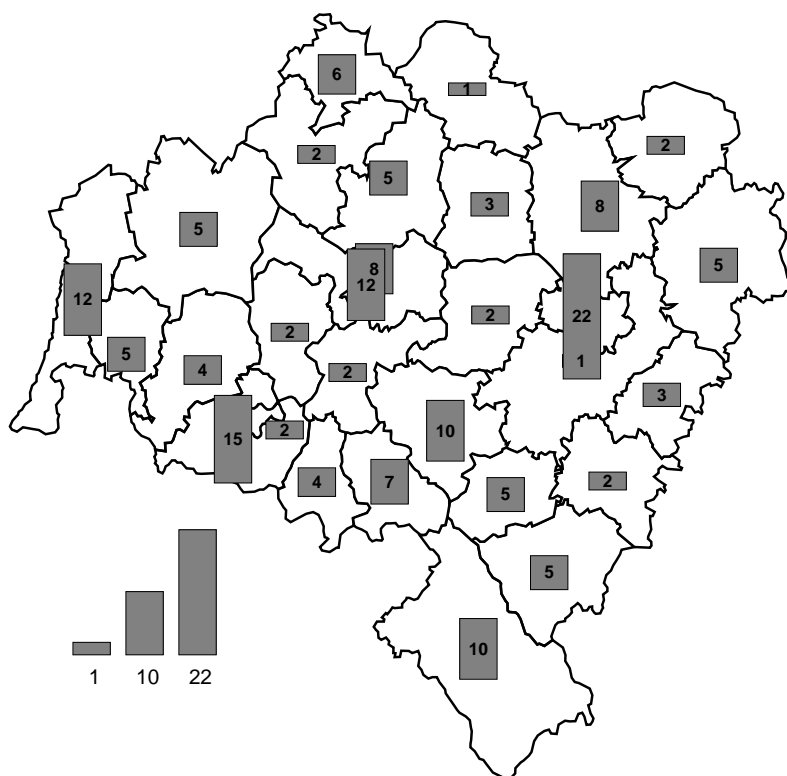
6.3. Technika

Technika (za definicją GUSu) są szkołami czteroletnimi, których ukończenie umożliwia, po zdaniu egzaminu uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe. Kształcenie odbywa się w zawodach określonych w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu. Absolwenci techników uzyskują wykształcenie średnie, a po zdaniu egzaminu maturalnego uzyskują prawo studiowania na wyższych uczelniach.

Technika uzupełniające są trzyletnimi szkołami działającymi na podbudowie programowej zasadniczej szkoły zawodowej. Nauka trwa 3 lata, a ukończenie tego typu szkoły daje wykształcenie średnie, umożliwia uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe oraz po zdaniu egzaminu maturalnego, świadectwa maturalnego.

Z danych zawartych w opracowaniu Wrocławskiego Urzędu statystycznego pt: „Województwo dolnośląskie, podregiony, powiaty gminy” wynika, że w roku szkolnym 2008/2009 funkcjonowało na Dolnym Śląsku 170 techników wraz z technikami uzupełniającymi. Procentowy udział mężczyzn w stosunku do kobiet rozkładał się

następująco – mężczyźni 59% a kobiety 41%. Z danych ogólnopolskich wynika, że najczęściej wybieranymi kierunkami kształcenia w technikach (podobnie jak w szkołach zawodowych) były kierunki inżyniersko-techniczne. W ponad 98% uczniami kształcącymi się w tych kierunkach byli mężczyźni. Kobiety w większości przypadków decydowały się na kierunki z grupy społecznych oraz usług dla ludności. (Oświata...2010). Średnia liczba uczniów przypadających na 1 szkołę sięgała blisko 195 osób. Największą liczbę techników odnotowano w powiatach: grodzkich miasta Wrocławia – 22, Jeleniej Góry – 15 i Legnicy – 12 oraz zgorzeleckim – 12, świdnickim i kłodzkim po 10 tego typu szkół (ryc. 51). Na rycinie 22 przedstawiono liczbę uczniów uczęszczających do techników. Oprócz miast na prawach powiatu grodzkiego na uwagę zasługuje stosunkowo duży udział uczniów techników w powiatach świdnickim i kłodzkim. Ich liczba wynosiła odpowiednio 2568 i 2299.

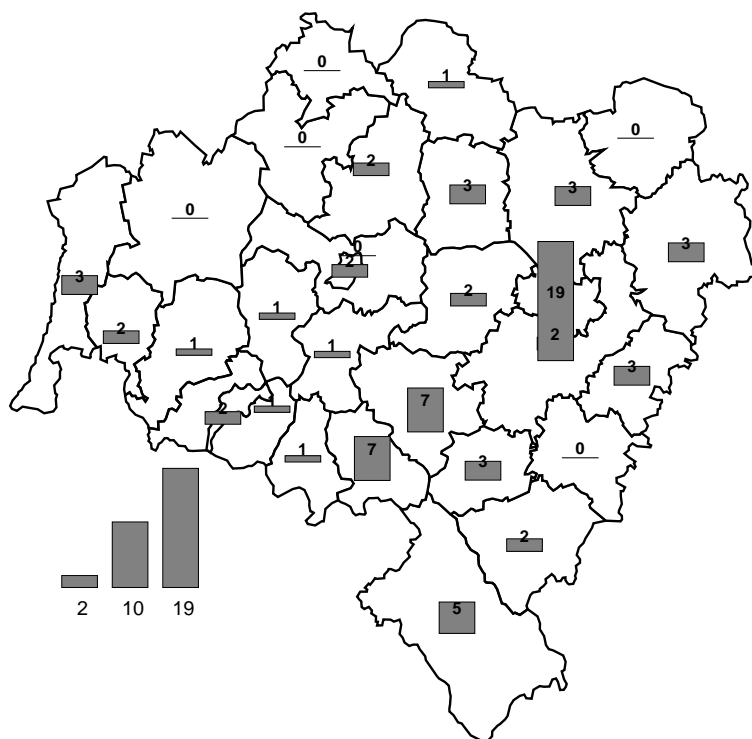
Ryc. 51. Technika na Dolnym Śląsku w 2009 roku.

Źródło: Województwo dolnośląskie, podregiony, powiaty gminy, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław, 2009, s. 235-243.

6.4. Licea profilowane

Licea profilowane są trzyletnimi szkołami, kształcącymi w profilach kształcenia ogólnozawodowego, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego. Nauka ma umożliwić uczniom uzyskanie kwalifikacji zawodowych w krótkich cyklach kształcenia – od pół do półtora roku. Uczniowie w tych liceach profilowanych kształcili się w ramach 15 profili.

W roku szkolnym 2008/2009 co czwarte liceum profilowane było zlokalizowane we Wrocławiu (19 szkół) (ryc. 52). Ponadto po 7 tego typu szkół funkcjonowało w powiatach kłodzkim i świdnickim. Na ogólną liczbę 29 dolnośląskich powiatów w 6 z nich nie działały takie licea (bolesławiecki, głogowski, legnicki, polkowicki, milicki i strzeliński). W badanym okresie średnia liczba uczniów na 1 szkołę wynosiła 98 osób. Blisko 50% uczniów tych liceów pobierało naukę we wrocławskich szkołach (3477 uczniów). Na jedną tego typu szkołę przypadało 4,2 oddziałów. Kształcenie w liceach profilowanych odbywa się w oparciu o 15 profili, z czego najpopularniejszy był ekonomiczno-administracyjny oraz zarządzanie informacją.

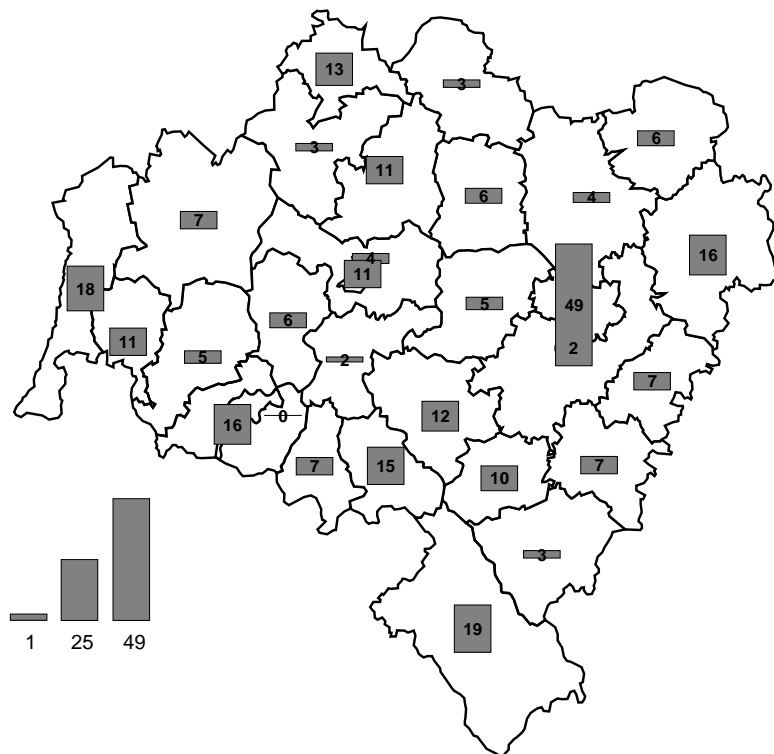

Ryc. 52. Licea profilowane na Dolnym Śląsku w 2009 roku.

Źródło: Województwo dolnośląskie, podregiony, powiaty gminy, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław, 2009, s. 235-243.

6.5. Szkoły dla dorosłych

W roku szkolnym 2008/2009 na Dolnym Śląsku funkcjonowało 278 szkół dla dorosłych (23,5% wszystkich szkół ponadgimnazjalnych). 73% z nich to były szkoły ogólnokształcące, 24% szkoły średnie zawodowe. Pozostałe 3% działało w oparciu o program szkoły zawodowej. Średnia liczba uczniów przypadająca na 1 szkołę wynosiła najmniej ze wszystkich szkół ponadgimnazjalnych - 73,3 osoby. Szkoły te posiadały także najmniejszą liczbę oddziałów - 2,8. Najwięcej szkół tego typu działało w miastach na prawach powiatu grodzkiego - Wrocławiu (49), Jeleniej Górze (16), Legnicy (11). Ponadto stosunkowo dużo szkół tego typu działało w powiatach: kłodzkim (19), zgorzeleckim (18), oleśnickim (16), wałbrzyskim (15) (ryc. 53). Do wrocławskich szkół dla dorosłych uczęszczał co 3 uczeń tego typu szkół.

Ryc. 53. Szkoły dla dorosłych na Dolnym Śląsku w 2009 roku.

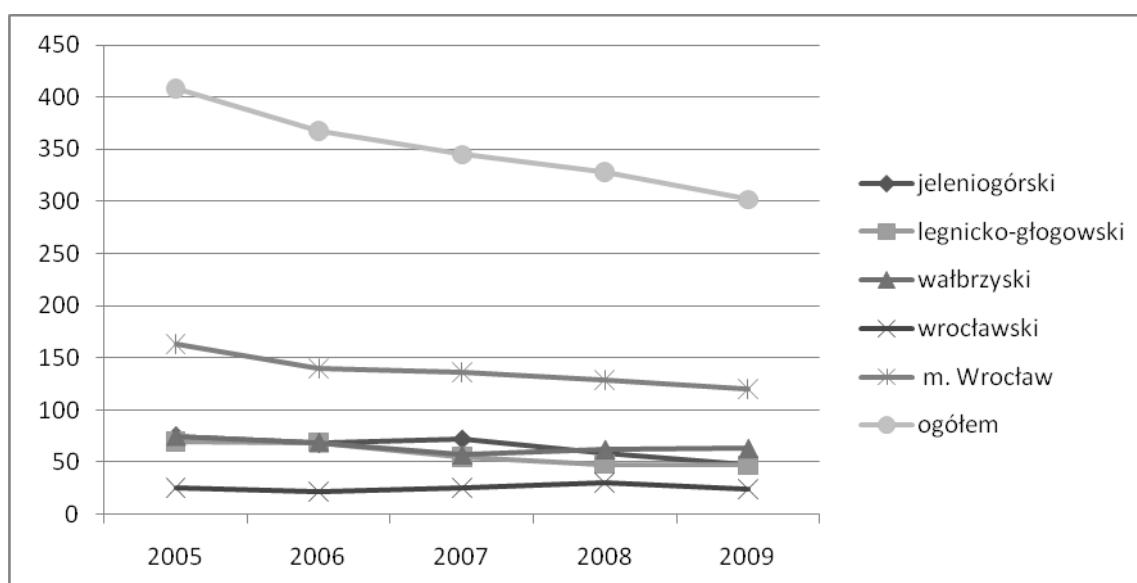
Źródło: Województwo dolnośląskie, podregiony, powiaty gminy, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław, 2009, s. 235-243.

7. Szkolnictwo policealne i wyższe

7.1. Szkoły policealne

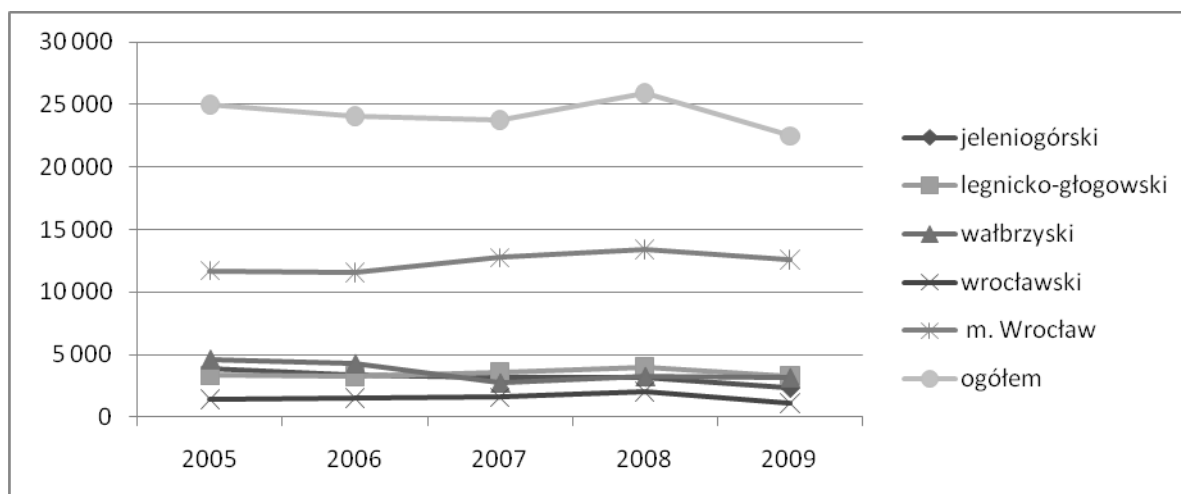
Od roku szkolnego 1999/2000 w Polsce wprowadzane były sukcesywnie kolejne etapy reformy ustroju szkolnego. W ramach tych działań z dniem 1 września 2005 przekształcono dotychczasowe szkoły pomaturalne w szkoły policealne. O przyjęcie do nich mogą ubiegać się kandydaci posiadający wykształcenie średnie, zarówno ponadgimnazjalne, jak i dawne ponadpodstawowe (z wyjątkiem zasadniczych szkół zawodowych), matura nie jest wymagana. Okres nauczania w szkołach policealnych trwa nie dłużej niż 2,5 roku (5 semestrów), a jej ukończenie oraz zdanie egzaminu zawodowego umożliwia uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe.

Od 2005 roku liczba szkół policealnych na Dolnym Śląsku nieustannie maleje, do 2009 r. zmniejszyła się o 25% – z 408 do 302 (ryc. 54). Był to spadek prawie dwukrotnie silniejszy, niż w Polsce ogółem (gdzie wyniósł 14%). W analizowanym okresie liczba szkół policealnych na Dolnym Śląsku zmniejszyła się najbardziej w podregionie jeleniogórskim (-36%) i legnicko-głogowskim (-33%), najmniej w podregionie wrocławskim (-4%).

Ryc. 54. Liczba szkół policealnych w podregionach woj. dolnośląskiego w latach 2005-2009
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

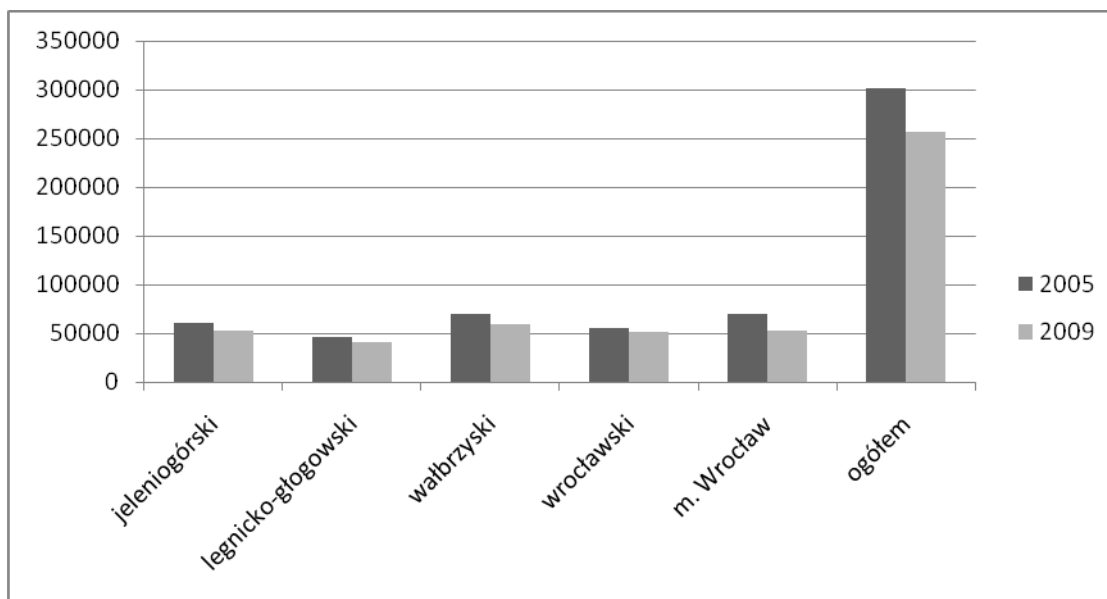
W parze ze spadkiem liczby szkół policealnych szedł spadek liczby uczniów, jednakże był on znacznie mniejszy (ryc. 55). W latach 2005-2009 liczba uczniów zmniejszyła się jedynie o 10%, najsilniej w podregionie jeleniogórskim (41%) i wałbrzyskim (32%), nieznacznie w legnicko-głogowskim (1%), a w podregionie m. Wrocław nawet wzrosła o 8%.

Ryc. 55. Liczba uczniów szkół policealnych w podregionach woj. dolnośląskiego w latach 2005-2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

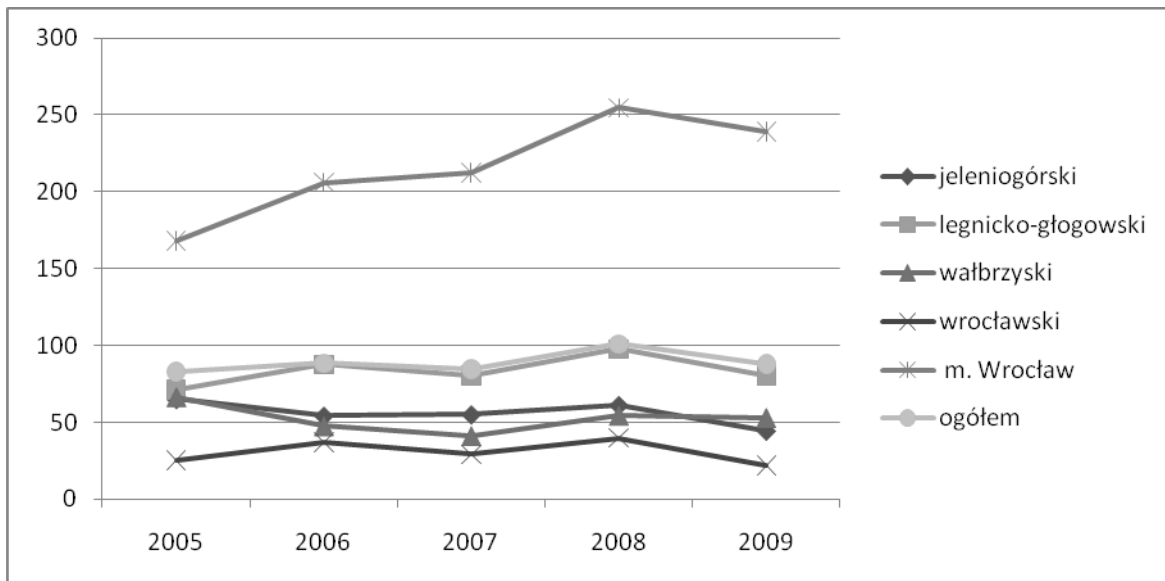
Zmniejszanie się liczby szkół policealnych, jak i liczby kształcących się w nich uczniów, spowodowane było między innymi spadkiem we wszystkich podregionach liczebności grupy w wieku 19-24 lata, z której to rekrutują się głównie uczniowie tego typu szkół (ryc. 56). Na Dolnym Śląsku spadek ten w analizowanym okresie wyniósł ogółem 15% (45 490 osób). Co ciekawe największy ubytek tej grupy wieku miał miejsce we Wrocławiu (24%), który jednocześnie jako jedyny podregion odnotował wzrost liczby uczniów szkół policealnych. Można to tłumaczyć faktem, iż Wrocław jest ponadregionalnym ośrodkiem kształcenia, ma bogatą ofertę szkół i kierunków kształcenia, dlatego też oprócz Wrocławian uczy się tu młodzież z innych powiatów.

Ryc. 56. Liczba osób w wieku 19–24 lata w podregionach Dolnego Śląska w 2005 i 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

W latach 2005 – 2009 tempo spadku liczby uczniów szkół policealnych było słabsze, niż spadek liczebności osób w wieku 19-24, w efekcie tego wzrosła liczba uczniów szkół policealnych w przeliczeniu na 1000 ludności tej grupy wieku. W latach 2005-2009 analizowana wartość zwiększyła się na Dolnym Śląsku o 6%, z 83 do 88 (ryc. 57), najsilniej we Wrocławiu, aż o 42% (ze 168 do 239). Wzrost liczby uczniów szkół policealnych w przeliczeniu na 1000 ludności w wieku 19-24 lata miał także miejsce w podregionie legnicko głogowskim (o 13%). Spadek odnotowały podregiony: wrocławski, wałbrzyski i w największym stopniu jeleniogórski – o 32%.

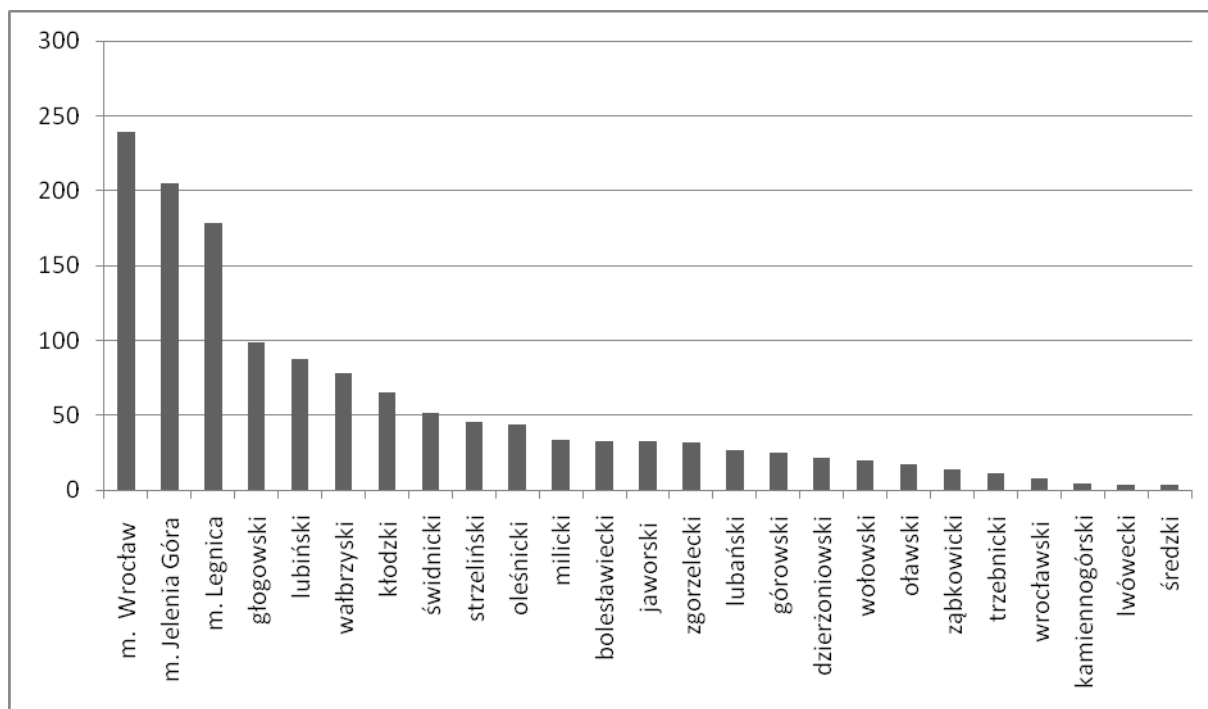

Ryc. 57. Liczba uczniów szkół policealnych na 1000 osób w wieku 19-24 lata w podregionach woj. dolnośląskiego w latach 2005-2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

Jeszcze większe zróżnicowanie omawianego wskaźnika zaznaczyło się pomiędzy poszczególnymi powiatami Dolnego Śląska (ryc. 58). Najwięcej uczniów szkół policealnych, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku 19-24 lata, odnotowano w dużych miastach: Wrocławiu (239), Jeleniej Górze (205) oraz Legnicy (178). Z powiatów ziemskich wyróżniły się głogowski, lubiński, wałbrzyski, kłodzki i świdnicki (powyżej 50). Duża liczba kształcących się w szkołach policealnych występowała zatem w tych jednostkach, na terenie których znajdowało się duże miasto, z bogatą ofertą edukacyjną, przyciągające młodzież z sąsiednich powiatów.

Zdecydowanie najmniejsze wartości analizowanego parametru osiągnęły powiaty leżące w pobliżu Wrocławia: średzki, wrocławski, trzebnicki i oławski. Młodzież z tych jednostek wybierała naukę w poza miejscem zamieszkania, kierując się do stolicy Dolnego Śląska. Niskie wartości wskaźnika (poniżej 20 uczniów szkół policealnych na 1000 osób w wieku 19-24 lata) osiągnęły ponadto takie powiaty jak: lwówecki, kamiennogórski i ząbkowicki. Aż 4 powiaty w swojej ofercie edukacyjnej nie posiadały ani jednej szkoły policealnej, były to: jeleniogórski, złotoryjski, legnicki i polkowicki.

Ryc. 58. Szkoły policealne - liczba uczniów na 1000 osób w wieku 19-24 lata w 2009 r. (według powiatów)

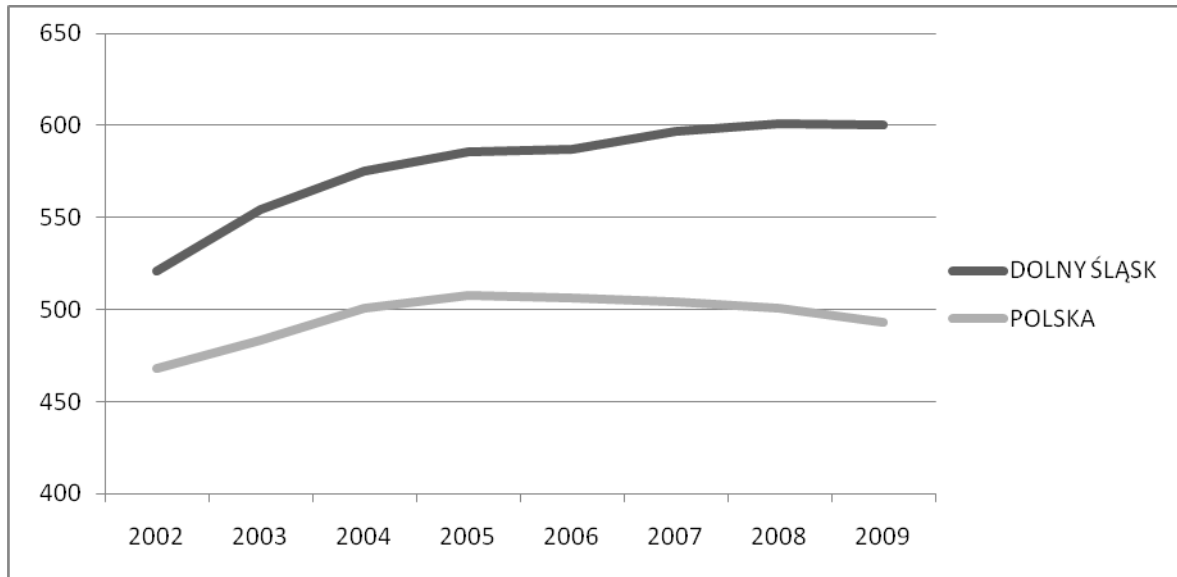
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

7.2. Szkoły wyższe

Ustawa o systemie oświaty nie zalicza szkół wyższych do systemu oświaty. W Ustawie z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. z dnia 30 sierpnia 2005) w art. 4 ust. 3 czytamy jednak, iż uczelnie wyższe „stanowią integralną część narodowego systemu edukacji i nauki”. Mając to na uwadze, w niniejszym opracowaniu, w analizie systemu oświaty ujęto również szkolnictwo wyższe.

Na początku roku akademickiego 2009/2010 w szkołach wyższych wszystkich typów kształciło się w Polsce 1 880,2 tys. studentów, o 1,6% mniej niż w roku poprzednim. Na Dolnym Śląsku kształciło się 172,5 tys. studentów, a w porównaniu do roku 2008 było to jedynie 0,3% mniej. Trend spadkowy liczby studiujących obserwowany jest w Polsce już od 2006 r., na Dolnym Śląsku pojawił się po raz pierwszy w 2009 r. Od 2002 do 2008 r. liczba studentów w woj. dolnośląskim nieustannie wzrastała, osiągając maksymalną wartość 601 na 10 tys. mieszkańców (ryc. 59). W tym rekordowym roku analizowany parametr przewyższał średnią

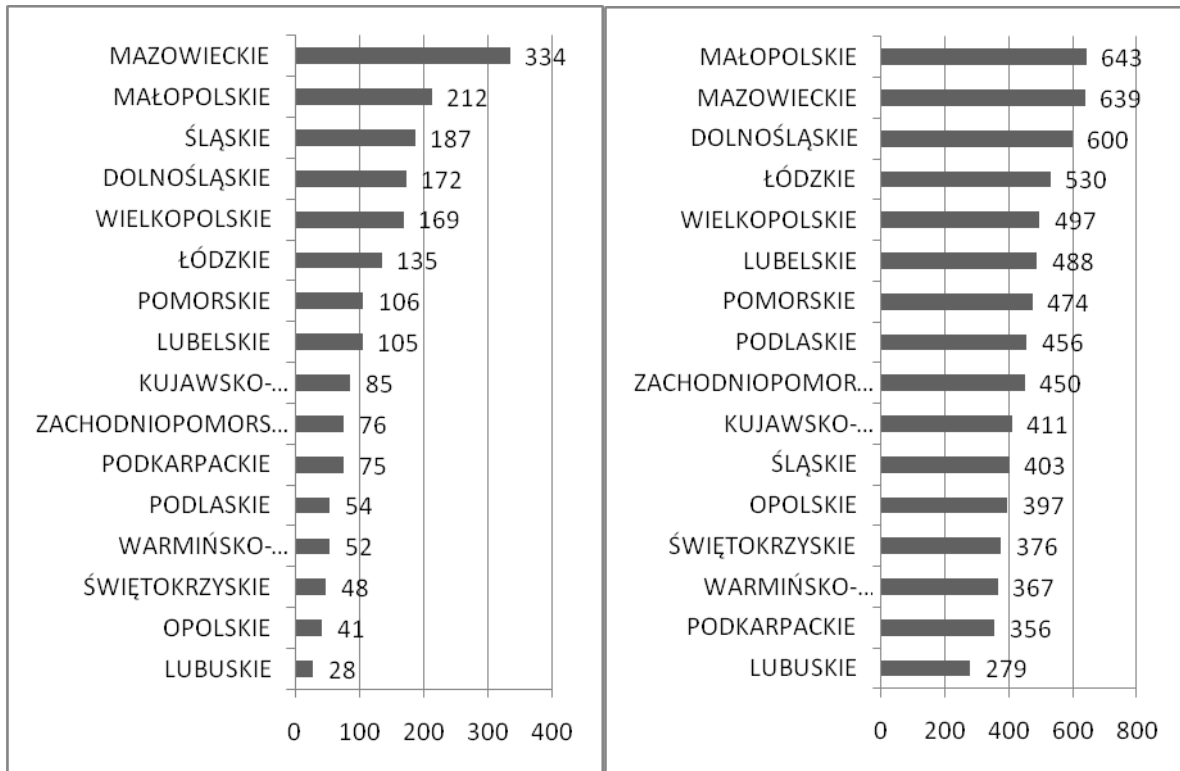
krajową dokładnie o 100. W 2009 r. liczba studentów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców spadła do 600, ale było to o 107 więcej niż dla Polski ogółem.

Ryc. 59. Studenci szkół wyższych na 10 tys. ludności w Polsce i na Dolnym Śląsku w latach 2002 - 2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

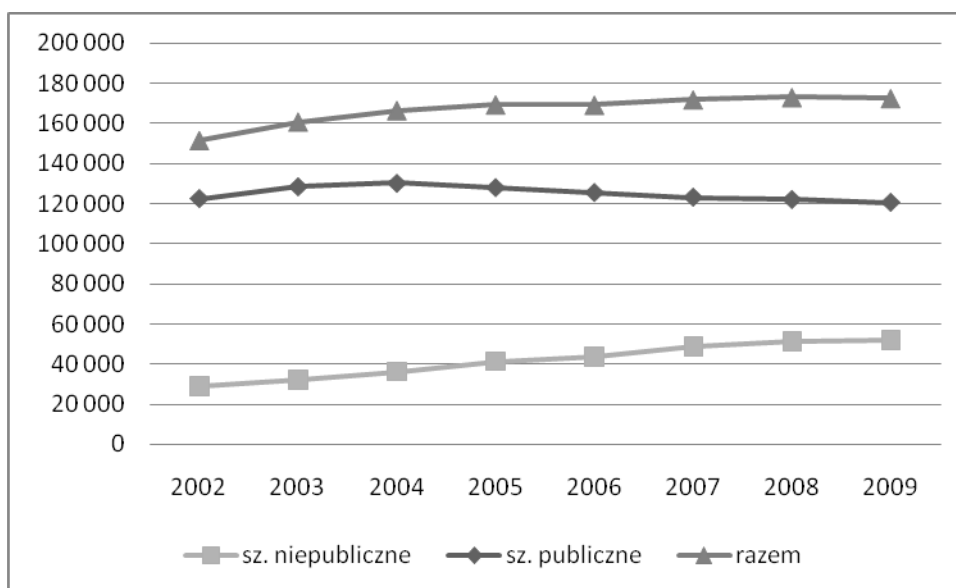
Pod względem liczby studentów w 2009 r. województwo dolnośląskie znajdowało się na 4. miejscu w kraju, za rekordowym w tym zakresie mazowieckim (334 tys. studentów) oraz małopolskim i śląskim (ryc. 60A). Rozpatrując jednakże liczbę studentów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, Dolny Śląsk z wartością 600 osiągnął 3 pozycję (ryc. 60B), za małopolskim i mazowieckim. Województwo dolnośląskie, a w szczególności Wrocław, zajmuje bardzo ważne miejsce na edukacyjnej mapie kraju, uczy się tu prawie co 10. student.

Ryc. 60. Studenci szkół wyższych w tysiącach (A) i na 10 tys. ludności (B) w Polsce w 2009 r. (według województw)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

Wzrost ogólnej liczby studentów, jaki miał miejsce na Dolnym Śląsku w latach 2002 – 2008 wynikał z systematycznego zwiększania się liczby studentów szkół niepublicznych, przy stałym spadku (od 2005 r.) udziału szkół publicznych (ryc. 61). O ile w 2002 r. na uczelniach publicznych Dolnego Śląska studiowało 81% ogółu studentów, to w 2009 r. było to już jedynie 70%.

Ryc. 61. Studenci szkół publicznych i niepublicznych w latach 2002-2009 na Dolnym Śląsku
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

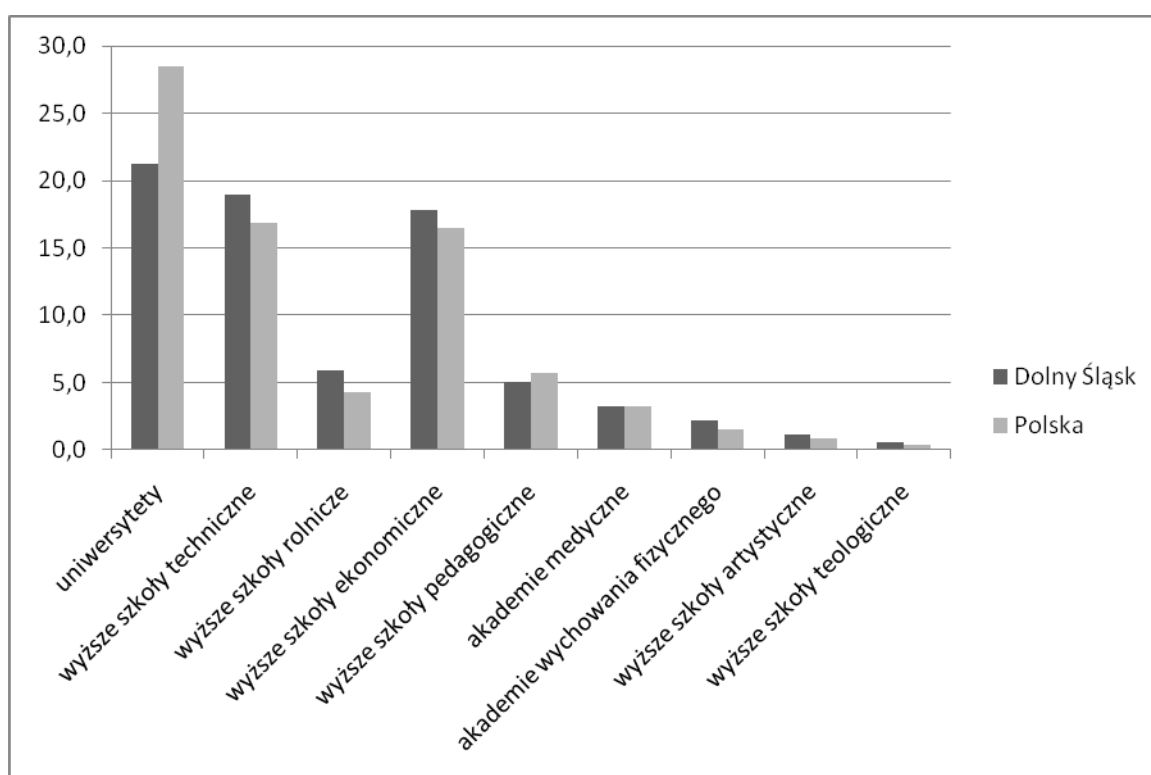
Rozpatrując liczbę szkół wyższych i studentów w poszczególnych podregionach woj. dolnośląskiego, wyraźnie widać, że szkolnictwo wyższe koncentruje się głównie we Wrocławiu (tab. 12). Na 38 uczelni działających w województwie w 2009 r. aż 25 (66%) zlokalizowanych było w stolicy Dolnego Śląska. W odniesieniu do liczby studiujących dominacja Wrocławia jest jeszcze wyraźniejsza, gdzie w 2009 r. studiowało ponad 146 tys., tj. 85% z ogólnej liczby 172,5 tys. studentów. Należy tu także podkreślić, że Wrocław był jedynym dolnośląskim podregionem, w którym w latach 2004-2009 wzrosła zarówno liczba szkół wyższych, jak i studentów.

Tab. 12. Liczba szkół wyższych i studentów w podregionach woj. dolnośląskiego w latach 2002 i 2009

Podregion	Liczba szkół wyższych		Liczba studentów	
	2002	2009	2002	2009
jeleniogórski	1	2	8 798	6 161
legnicko-głogowski	6	6	13 208	12 065
wałbrzyski	4	5	9 668	8 182
wrocławski	0	0	0	28
m. Wrocław	22	25	134 800	146 043
województwo ogółem	33	38	166 474	172 479

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

Istotnym elementem charakterystyki szkolnictwa wyższego na Dolnym Śląsku jest struktura studentów według typów uczelni oraz kierunków studiów (ryc.62). W 2009 r. zarówno w kraju, jak i w województwie najwięcej osób studiowało na uniwersytetach, przy czym na Dolnym Śląsku odsetek ten był znacznie mniejszy (o 7,3 pkt. procentowych). W pozostałych typach szkół wyższych (z wyjątkiem wyższych szkół pedagogicznych) odsetek studiujących był większy w województwie, niż średnio w kraju. Zaznaczało się to szczególnie w odniesieniu do wyższych szkół technicznych, rolniczych i ekonomicznych.

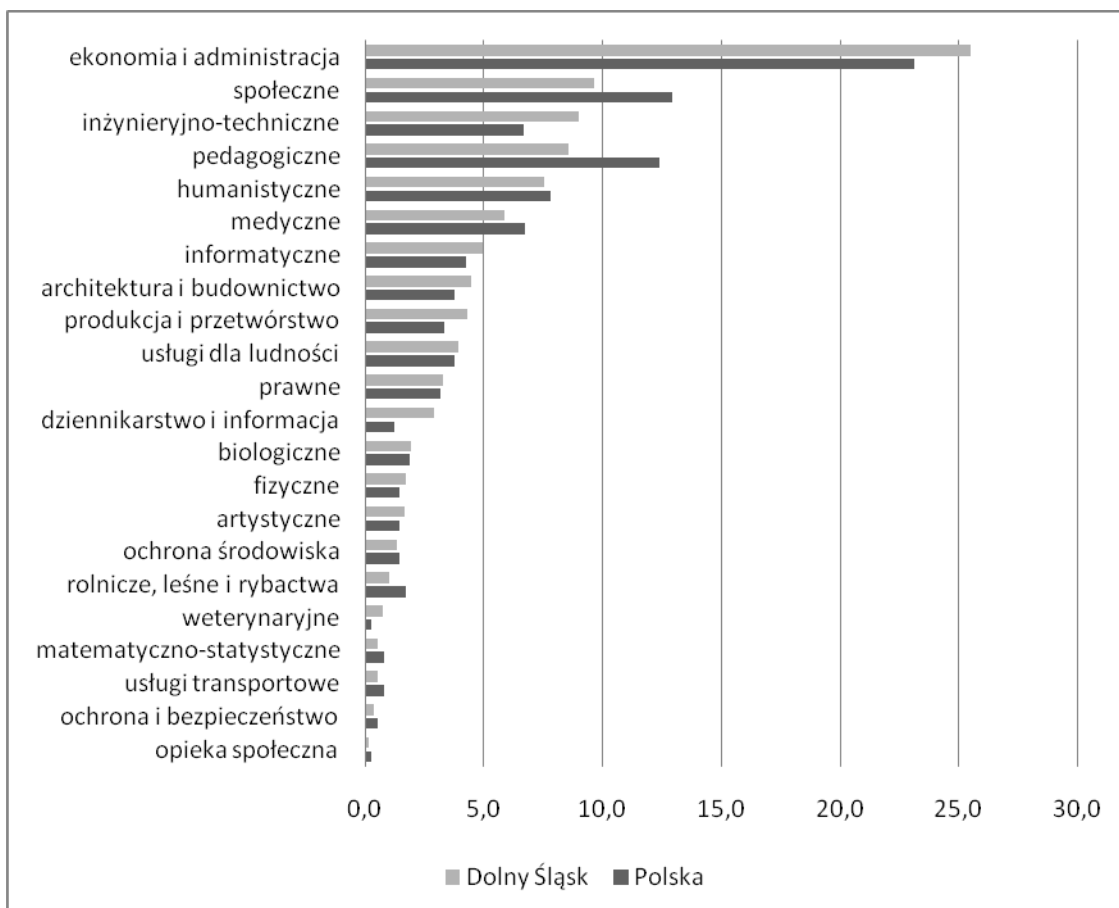
Ryc. 62. Struktura studentów (w%) według typów szkół wyższych w Polsce i na Dolnym Śląsku w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

Struktura studiujących według typu uczelni miała swoje odzwierciedlenie w strukturze studentów według kierunków studiów. Rozpatrując to zagadnienie w kontekście zapotrzebowania ze strony rynku pracy można stwierdzić, że na Dolnym Śląsku struktura ta była wyraźnie korzystniejsza, niż średnio w kraju. Relatywnie więcej studentów kształciło się tu na takich kierunkach, których absolwenci są bardziej poszukiwanymi pracownikami, tj. inżynierami.

nieryjno-technicznych, informatycznych, architektury i budownictwa, ekonomii i administracji, produkcji i przetwórstwa, usług dla ludności (ryc. 63).

Z kolei relatywnie mniej studentów, niż średnio w kraju, kształciło się na dolnośląskich uczelniach na kierunkach społecznych, pedagogicznych czy humanistycznych, po ukończeniu których absolwentom znacznie trudniej znaleźć pracę zgodną z wykształceniem.

Ryc. 63. Struktura studentów według kierunków studiów w Polsce i na Dolnym Śląsku w 2009 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS

8. Efektywność kształcenia w woj. dolnośląskim na tle kraju

Od 1999 r., wraz z zapoczątkowaniem reformy systemu edukacji, w polskim szkolnictwie wprowadzany był sukcesywnie ujednolicony system egzaminów zewnętrznych. Egzami-ny te przeprowadzane są w formie pisemnej na zakończenie każdego szczebla edukacji i oce-niane przez egzaminatorów zewnętrznych zatrudnianych przez okręgowe komisje egzami-nacyjne. Stwarza to możliwości obiektywnej oceny i porównywania efektów kształcenia w szkołach wszystkich typów: od podstawowych, poprzez gimnazja, do szkół ponadgimnazjal-nych.

Zestawienie wyników wszystkich typów egzaminów dla poszczególnych województw oraz dla Polski ogółem przedstawia tab. 13. Zamieszczone są w niej dane o średniej liczbie uzyskanych punktów, w odniesieniu do sprawdzianu po szkole podstawowej i egzaminu gim-nazjalnego, oraz o zdawalności w %, w odniesieniu do egzaminu maturalnego. Do analizy wybrano skrajne lata – rok, w którym dany egzamin przeprowadzany był po raz pierwszy oraz rok 2010.

Tab. 13. Wyniki egzaminów zewnętrznych w Polsce w latach 2002, 2005 i 2010
 (według województw)

województwo	Sprawdzian po szkole podstawowej		Egzamin gimnazjalny cz. humani-styczna		Egzamin gimnazjalny cz. matematyczno-przyrodnicza		Egzamin maturalny		Miernik syntetyczny (w punktach)	
	Liczba punktów		Liczba punktów		Liczba punktów		Zdawalność w %			
	2002	20010	2002	20010	2002	20010	2005	2010	2002*	2010
dolnośląskie	29,9	24,30	30,8	30,29	27,6	23,40	82,9	82	5,4	4,4
kujawsko-pomorskie	29,2	24,07	28,6	29,29	26,5	23,33	86,6	83	3,6	4,0
lubelskie	29,5	24,39	30,0	31,21	28,8	23,85	87,5	80	6,1	4,3
lubuskie	27,9	24,05	28,9	29,39	25,2	23,21	82,1	82	0,8	3,1
łódzkie	29,7	24,41	30,1	29,69	30,1	24,01	87,1	82	6,8	4,8
małopolskie	30,4	25,61	31,6	31,68	30,0	25,08	90,0	83	9,4	10,0
mazowieckie	30,6	25,58	30,9	31,63	29,9	24,96	87,4	82	8,3	9,1
opolskie	29,8	24,48	29,7	30,20	26,6	23,54	82,5	82	3,9	4,8
podkarpackie	29,6	25,16	29,8	31,31	29,7	24,28	86,4	81	6,1	6,7
podlaskie	30,2	24,80	30,0	29,50	28,8	24,41	88,6	81	7,1	4,9
pomorskie	29,1	24,13	29,7	29,17	27,8	23,75	83,1	82	3,9	3,7
śląskie	29,2	24,37	31,0	30,88	27,0	23,65	89,2	82	6,4	5,3
świętokrzyskie	29,5	24,18	30,3	30,31	30,9	22,88	86,7	80	7,0	2,2
warmińsko-	28,5	24,01	27,9	28,64	25,6	23,23	84,4	80	1,4	1,1

mazurskie										
wielkopolskie	28,7	23,76	29,9	29,11	26,5	23,36	86,7	81	4,1	2,0
zachodniopomorskie	27,9	23,67	29,5	29,13	25,9	22,72	82,1	80	1,5	0,4
Polska	29,5	24,56	30,2	30,34	28,2	23,90	86,5	81		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z lat 2002, 2005 i 2010

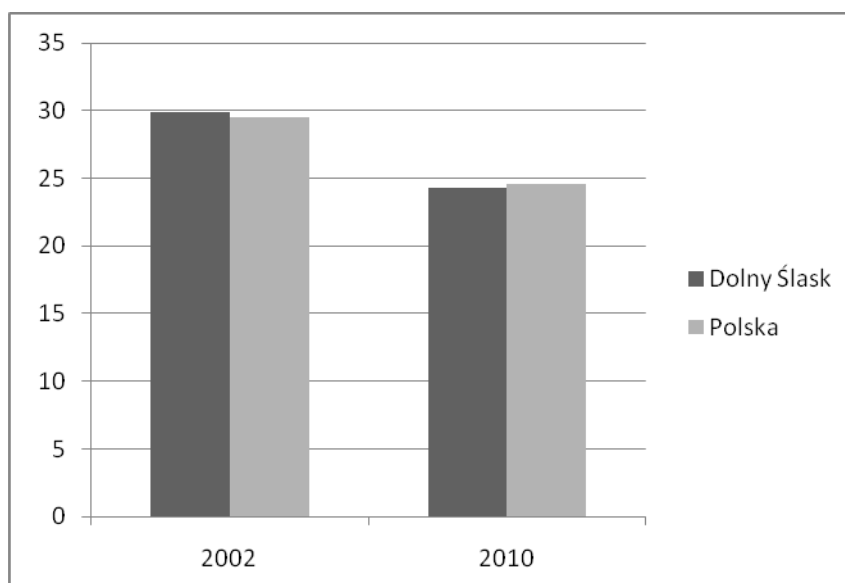
*w mierniku uwzględniono wyniki pierwszej nowej matury z 2005 r.

8.1. Sprawdzian po szkole podstawowej

Na zakończenie szkoły podstawowej (w VI klasie) przeprowadzany jest sprawdzian zewnętrzny w formie pisemnej. Jest on powszechny i obowiązkowy, co oznacza, że muszą do niego przystąpić wszyscy uczniowie. Przystąpienie do sprawdzianu jest jednym z warunków ukończenia szkoły. Na sprawdzianie badany jest poziom osiągnięć uczniów w zakresie pięciu obszarów umiejętności: czytania, pisania, rozumowania, korzystania z informacji i wykorzystywania wiedzy w praktyce. Maksymalnie można uzyskać 40 punktów.

Po raz pierwszy zewnętrzny sprawdzian po szkole podstawowej został przeprowadzony w 2002 roku. W 2010 r. sprawdzian ten uczniowie pisali po raz 9.

Analizując wyniki obu sprawdzianów można stwierdzić przede wszystkim, że w rozpatrywanym okresie wyraźnie obniżyła się średnia liczna punktów uzyskiwana przez uczniów i to zarówno w Polsce, jak i na Dolnym Śląsku (ryc. 64). Spadek ten był jednak znacznie głębszy w naszym województwie, niż średnio w kraju. W efekcie tego uczniowie z Dolnego Śląska, którzy w 2002 r. osiągnęli wynik powyżej średniej krajowej (29,9 punktu) i zajmowali w rankingu województw 4 lokatę (za woj. mazowieckim, małopolskim i podlaskim), w 2010 roku znaleźli się poniżej średniej krajowej i zajęli dopiero 9 pozycję.

Ryc. 64. Średnia liczba punktów uzyskana na sprawdzianie po szkole podstawowej w Polsce i na Dolnym Śląsku w latach 2002 i 2010

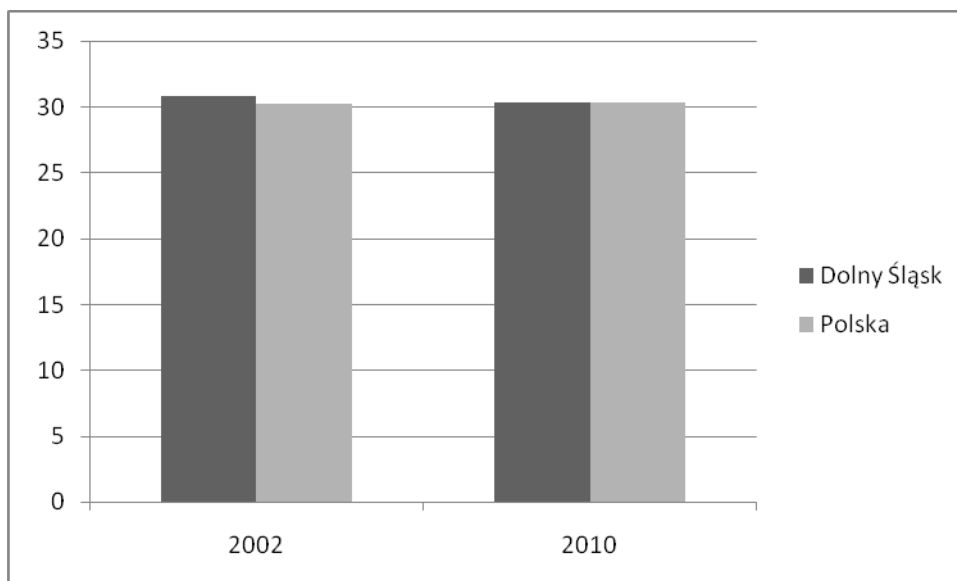
Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z lat 2002 i 2010

8.2. Egzamin gimnazjalny

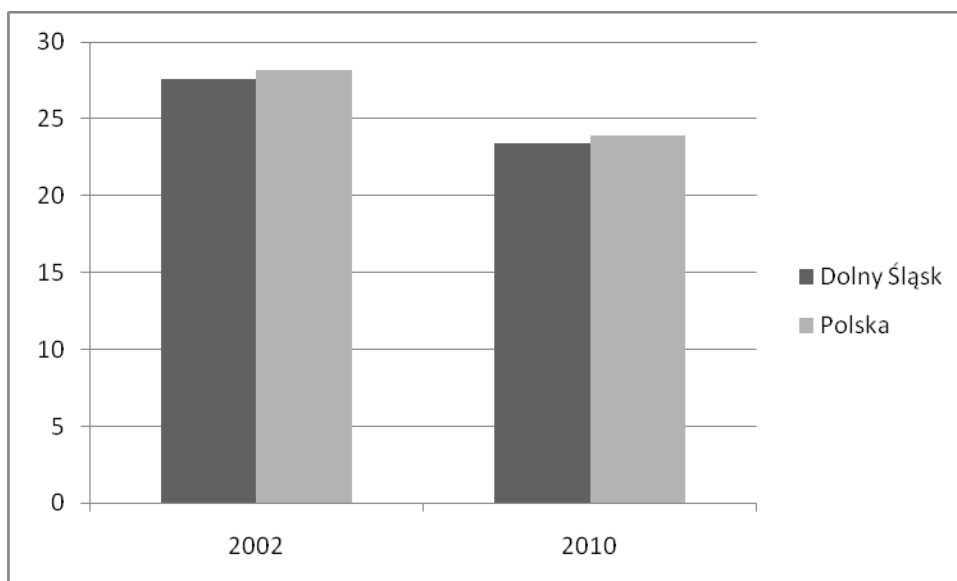
Egzamin gimnazjalny przeprowadzany jest w trzeciej klasie gimnazjum. Jest on powszechny i obowiązkowy. Przystąpienie do egzaminu jest jednym z warunków ukończenia szkoły. Podczas egzaminu sprawdzane jest opanowanie wiadomości i umiejętności nabytych podczas trzyletniej nauki. Egzamin składa się z trzech części:

- 1/ humanistycznej - w której sprawdzana jest wiedza z języka polskiego, historii, wiedzy o społeczeństwie i sztuki,
- 2/ matematyczno-przyrodniczej - w której sprawdzana jest wiedza z biologii, chemii, fizyki i astronomii, geografii i matematyki.
- 3/ językowej sprawdzana jest wiedza z nowożytnego języka obcego (do wyboru: angielski, francuski, hiszpański, niemiecki, rosyjski i włoski). Ta część została wprowadzona przez Ministerstwo Edukacji Narodowej od roku szkolnego 2008/2009, a pierwsi absolwenci będą go zdawać w 2011 r.

Za każdą część egzaminu można uzyskać maksymalnie 50 punktów.

Ryc. 65. Średnia liczba punktów uzyskana na egzaminie gimnazjalnym (część humanistyczna) w Polsce i na Dolnym Śląsku w latach 2002 i 2010
Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z lat 2002 i 2010

Ryc.66. Średnia liczba punktów uzyskana na egzaminie gimnazjalnym (część matematyczno-przyrodnicza) w Polsce i na Dolnym Śląsku w latach 2002 i 2010
Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z lat 2002 i 2010

Egzamin gimnazjalny odbył się w Polsce po raz pierwszy w 2002 roku. Wtedy to pierwszy rocznik absolwentów ukończył naukę w gimnazjum. W 2010 r. egzamin był przeprowadzany po raz 9.

W rozpatrywanych latach 2002 i 2010 na egzaminie gimnazjalnym znacznie lepiej wypadła część humanistyczna i to zarówno w Polsce, jak i na Dolnym Śląsku. Wyniki części humanistycznej były też bardziej wyrównane i w analizowanym okresie prawie zupełnie się nie zmieniły (ryc. 65). Młodzi Dolnoślązacy w 2002 r. uzyskali nieznacznie wyższy wynik niż średnia krajowa (0,6 punktu) a w 2010 r. minimalnie niższy (0,05 punktu). Chociaż zmiana była tak niewielka, to jednak w relacji do innych województw Dolny Śląsk przesunął się w rankingu. O ile w 2002 r. zajmował 4. pozycję w kraju, to w 2010 spadł na 7. miejsce.

Na egzaminie gimnazjalnym w części matematyczno-przyrodniczej w 2002 r. uczniowie z Dolnego Śląska uzyskali wynik 27,6 punktu (było to o 0,6 punktu poniżej średniej krajowej), co dało im 9 lokatę w rankingu województw (ryc. 66). W 2010 r. osiągnięcia dolnośląskich gimnazjalistów były jeszcze słabsze, uzyskali średnio 23,4 punktu (0,5 mniej niż średnia krajowa) i spadli w rankingu na 10 miejsce.

8.3. Egzamin maturalny

Egzamin maturalny przeprowadzany jest ostatnich klasach szkół ponadgimnazjalnych: liceach ogólnokształcących, liceach profilowanych, technikach, uzupełniających liceach ogólnokształcących i technikach uzupełniających. W wyniku reformy systemu oświaty, w 2005 roku po raz pierwszy zorganizowano egzamin według nowych zasad (starą maturę w 2005 roku pisali jedynie absolwenci pięcioletnich szkół zawodowych oraz pięcioletnich liceów dwujęzycznych). Nowa matura jest trzecim i jednocześnie ostatnim etapem reformy po sprawdzianie dla szóstoklasistów i egzaminie gimnazjalnym.

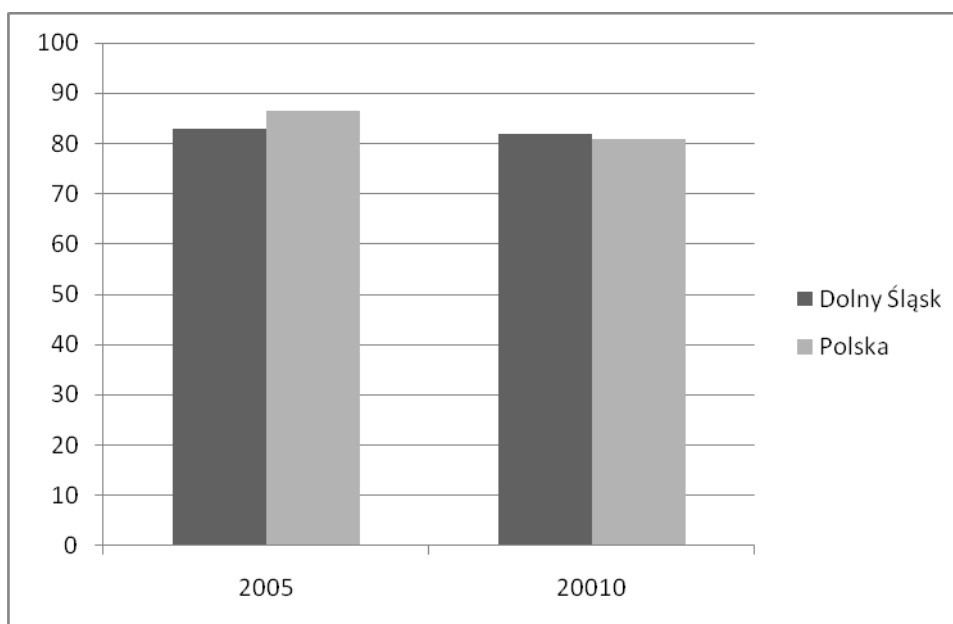
Egzamin maturalny zdają uczniowie różnych typów szkół, przeprowadzany jest on z wielu przedmiotów, z których jedno są obowiązkowe, inne dodatkowe, a ponadto można je zdawać na różnych poziomach: podstawowym i rozszerzonym. Powoduje to duże trudności w ogólnej ocenie i porównywaniu wyników matur. Do oceny efektów kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym stosuje się w związku z powyższym inny miernik – zdawalność eg-

zaminu maturalnego (odsetek osób, które zdały egzamin maturalny w danym roku, w odniesieniu do wszystkich przystępujących).

W 2005 r., kiedy nowa matura przeprowadzona została w Polsce po raz pierwszy, zdało ją 86,5% ogółu przystępujących do egzaminu, na Dolnym Śląsku było to 82,9%, o 3,6 punktu procentowego mniej (ryc. 67). W zakresie zdawalności dolnośląscy maturzyści zajęli 13 pozycję w kraju. Tylko w trzech województwach (lubuskim, zachodniopomorskim i opolskim) abiturienti uzyskali niższą zdawalność.

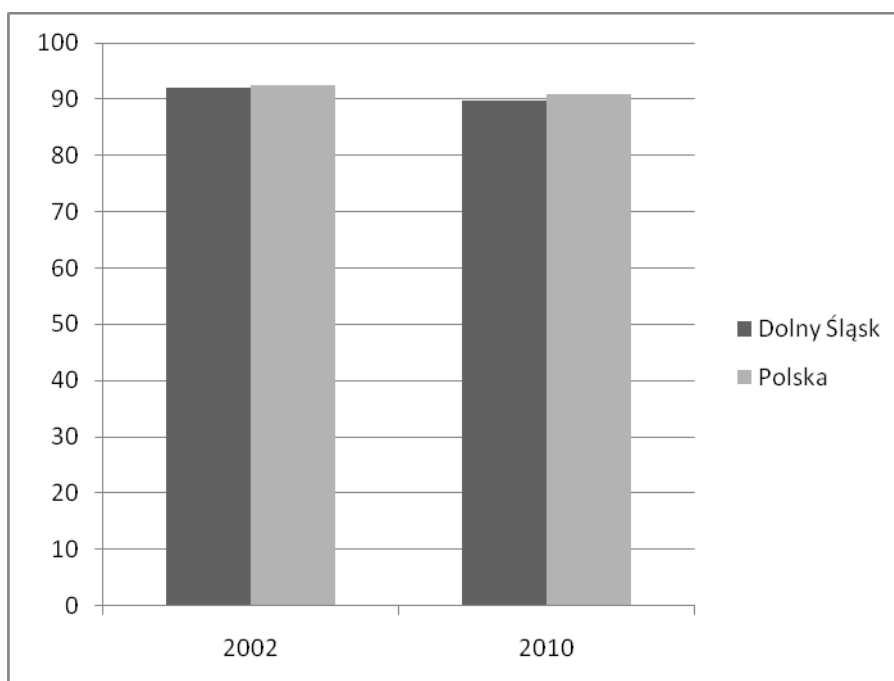
W 2010 r. zdawalność matury w całym kraju znacznie się obniżyła - do 81% (najprawdopodobniej z powodu wprowadzenia obowiązkowego egzaminu z matematyki), jednakże wynik uzyskany przez dolnośląskich maturzystów poprawił się relatywnie w stosunku do średniej krajowej i był od niej wyższy o 1 punkt procentowy. Znacząco poprawiła się także pozycja Dolnego Śląska w rankingu. Wyższą zdawalność osiągnęły jedynie dwa województwa: kujawsko-pomorskie i małopolskie, a identyczny wynik jak dolnośląskie (82%) osiągnęło 6 województw. W pozostałych 7 województwach maturę zdało 80-81% przystępujących.

Wśród wszystkich typów szkół ponadgimnazjalnych najwyższym poziomem zdawalności egzaminu maturalnego wyróżniali się uczniowie liceów ogólnokształcących. W 2005 r. zdało go w Polsce 92,5% licealistów, na Dolnym Śląsku było to niewiele mniej – 92,1% (ryc. 68). W rankingu zdawalności nasze województwo zajęło jednakże dopiero 9 pozycję (ex aequo z woj. lubelskim). W 2010 r. zdawalność matury w liceach ogólnokształcących uległa nieznacznemu obniżeniu do 91%, na Dolnym Śląsku spadła do 89,7%. Niestety nie ma możliwości porównania wyniku do pozostałych województw, gdyż Centralna Komisja Egzaminacyjna nie opublikowała wyników zdawalności matury w liceach ogólnokształcących w 2010 r. dla poszczególnych województw (dane dla woj. dolnośląskiego uzyskano raportu Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu).

Ryc. 67. Zdawalność egzaminu maturalnego Polsce i na Dolnym Śląsku w latach 2005 i 2010 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z lat 2005 i 2010

Ryc. 68. Zdawalność egzaminu maturalnego w liceach ogólnokształcących w Polsce i na Dolnym Śląsku w latach 2005 i 2010 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z lat 2005 i 2010

8.4. Konkurencyjność Dolnego Śląska na tle kraju

W oparciu o wyniki wszystkich egzaminów zewnętrznych (sprawdzianu po szkole podstawowej, egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej i matematyczno-przyrodniczej, oraz zdawalności matury) dokonano syntetycznej analizy efektów kształcenia w województwie dolnośląskim oraz zbadano jego konkurencyjność na tle kraju w tym zakresie w latach 2002 – 2010. W analizie konkurencyjności zastosowano taksonomiczną metodę porządkowania liniowego. Po dokonaniu standaryzacji wyników egzaminów, dla wszystkich województw obliczono wartości taksonomicznych mierników rozwoju. W oparciu o obliczone wartości badane jednostki podzielono na 4 grupy poziomu konkurencyjności.

W 2002 r. najwyższą lokatę w zakresie efektów kształcenia uzyskało woj. małopolskie, wysoki poziom konkurencyjności osiągnęły ponadto województwa: mazowieckie, podlaskie i świętokrzyskie (tab. 14). Województwo dolnośląskie zajęło 9 miejsce i znalazło się wśród jednostek o średnim poziomie konkurencyjności (w swojej grupie zajęło jednakże ostatnią pozycję).

Tab. 14. Konkurencyjność województw w 2002 r. - wyniki egzaminów zewnętrznych

Poziom konkurencyjności	Województwa
I grupa (wysoki poziom)	małopolskie, mazowieckie, podlaskie, świętokrzyskie,
II grupa (średni poziom)	łódzkie, śląskie, lubelskie, podkarpackie, dolnośląskie ,
III grupa (niski poziom)	wielkopolskie, pomorskie, opolskie, kujawsko-pomorskie,
IV grupa (bardzo niski poziom)	zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie, lubuskie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 2002 i 2005 r.

Słaba pozycja Dolnego Śląska w zakresie efektów kształcenia wynikała głównie z relatywnie niskiej zdawalności matury (13 miejsce w kraju), w tym matury w liceach ogólnokształcących (9 miejsce) oraz niskiego wyniku egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej (też 9 miejsce). Jedynie wyniki sprawdzianu po szkole podstawowej i egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej (w obu przypadkach 4 miejsce) podnosiły pozycję naszego województwa.

W 2010 r. bezkonkurencyjne w zakresie efektów kształcenia w szkołach wszystkich typów było ponownie województwo małopolskie (tab.15). Uczniowie z Małopolski uzyskali najwyższe wyniki we wszystkich egzaminach zewnętrznych. Tuż za nimi uplasowało się województwo mazowieckie a następnie podkarpackie (ale już ze znacznie niższym wynikiem). W analizowanym roku konkurencyjność Dolnego Śląska w zakresie efektów kształcenia nieznacznie wzrosła. Wprawdzie województwo nadal zajmowało ostatnie miejsce w grupie o średnim poziomie konkurencyjności, jednakże wyprzedzało je tylko 7 jednostek.

Tab.15. Konkurencyjność województw w 2010 r. - wyniki egzaminów zewnętrznych

Poziom konkurencyjności	Województwa
I grupa (wysoki poziom)	małopolskie, mazowieckie, podkarpackie,
II grupa (średni poziom)	śląskie, podlaskie, łódzkie, opolskie, dolnośląskie ,
III grupa (niski poziom)	lubelskie, kujawsko-pomorskie, pomorskie, lubuskie,
IV grupa (bardzo niski poziom)	świętokrzyskie, wielkopolskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 2010 r.

Nieznaczny wzrost konkurencyjności Dolnego Śląska w 2010 r. to efekt wyraźnej poprawy zdawalności matury. Wyniki pozostałych egzaminów zewnętrznych niestety uległy obniżeniu. Dotyczy to w szczególności sprawdzianu po szkole podstawowej (spadek z 4. na 9 miejsce w kraju) i egzaminu gimnazjalnego w cz. humanistycznej (spadek z miejsca 4. na 7).

9. Efektywność systemu edukacji na Dolnym Śląsku

Do oceny efektywności systemu edukacji w województwie dolnośląskim wykorzystano wyniki egzaminów zewnętrznych w szkołach wszystkich typów: podstawowych, gimnazjach i ponadgimnazjalnych. Zestawienie średnich osiągnięć uczniów w poszczególnych powiatach w 2010 r. przedstawia tab. 16.

Tab.16. Wyniki egzaminów zewnętrznych w województwie dolnośląskim w 2010 (według powiatów)

Powiat	Sprawdzian po szkole podstawowej	Egzamin gimnazjalny	Egzamin maturalny	Miernik syntetyczny

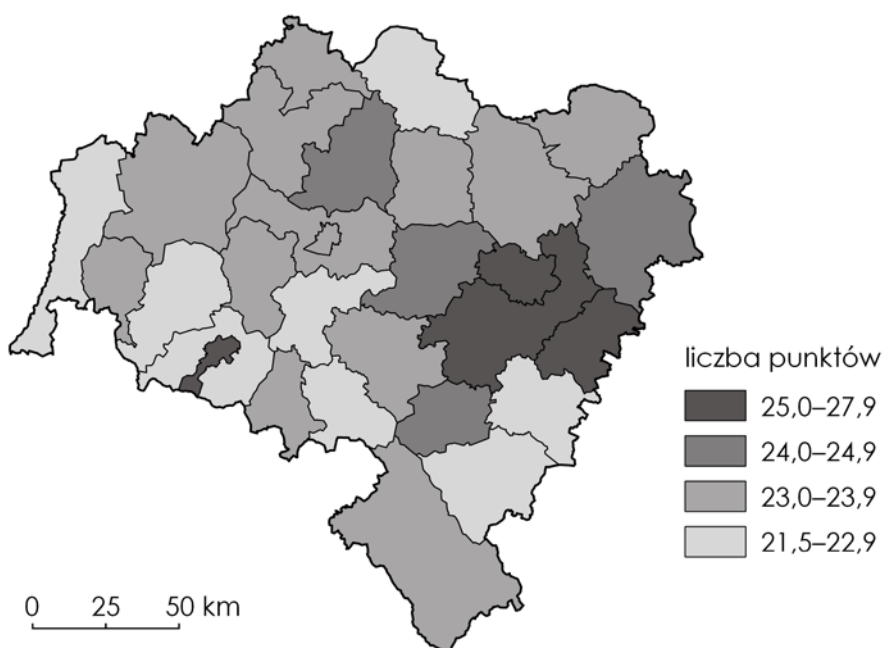
	Liczba punktów	Liczba punktów		Zdawalność w %		(w punktach)
		cz. humanis- tyczna	cz. matema- tyczno – przyrodnicza	licea ogólno- kształcące	szkoły ogółem	
bolesławiecki	23,8	29,8	23,1	95,2	82,6	5,3
dzierżoniowski	24,2	30,0	22,7	94,8	83,2	5,3
gólgowski	23,2	28,8	22,6	88,6	71,1	2,9
górowski	22,7	29,6	22,1	89,3	76,4	3,4
jaworski	22,2	28,8	21,8	95,4	77,1	3,5
jeleniogórski	22,5	29,2	21,1	87,9	74,8	2,6
kamiennogórski	23,2	30,3	21,9	97,1	79,2	4,8
kłodzki	23,2	29,7	22,4	93,5	77,8	4,1
legnicki	23,4	30,0	21,8	98,1	70,0	4,1
lubański	23,7	28,7	21,2	93,6	73,6	3,9
lubiński	24,2	30,0	23,5	90,1	73,9	4,5
lwówecki	22,8	28,9	21,6	91,7	73,6	3,1
milicki	23,6	28,8	21,5	93,7	84,3	4,2
oleśnicki	24,5	29,9	23,2	90,4	76,1	4,5
oławski	25,1	30,8	23,5	92,4	74,2	5,2
polkowicki	23,8	28,3	21,6	81,5	77,0	2,4
strzeliński	21,5	28,3	21,4	81,0	69,2	1,1
średzki	24,1	28,5	22,4	98,3	75,1	4,4
świdnicki	23,9	29,5	22,0	91,9	76,6	4,0
trzebnicki	23,9	29,7	22,2	97,1	78,4	4,7
wałbrzyski	22,3	29,3	21,9	92,1	72,9	3,1
wołowski	23,5	28,8	22,1	96,0	78,1	4,2
wrocławski	25,2	30,2	23,6	90,4	64,0	3,8
ząbkowicki	22,6	30,2	22,6	96,9	76,6	4,4
zgorzelecki	22,9	28,7	21,8	93,8	75,0	3,3
złotoryjski	23,2	29,2	21,2	92,3	78,5	3,5
m. Jelenia Góra	25,4	30,7	23,7	95,8	81,5	6,3
m. Legnica	23,6	31,7	24,3	94,3	78,1	5,8
m. Wrocław	27,8	33,6	27,9	95,3	84,9	9,6
Dolny Śląsk	24,3	30,3	23,4	89,7	78,7	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu z 2010 r.

9.1. Szkoły podstawowe

Przeprowadzony w 2010 r. sprawdzian po szkole podstawowej wykazał w województwie dolnośląskim niewielkie przestrzenne zróżnicowanie efektów kształcenia na tym poziomie edukacji (ryc. 69). Na 40 punktów, możliwych do uzyskania w tym sprawdzianie, dolnośląscy uczniowie osiągnęli średnio 24,3 punktu, najwięcej we Wrocławiu (27,8 punktu)

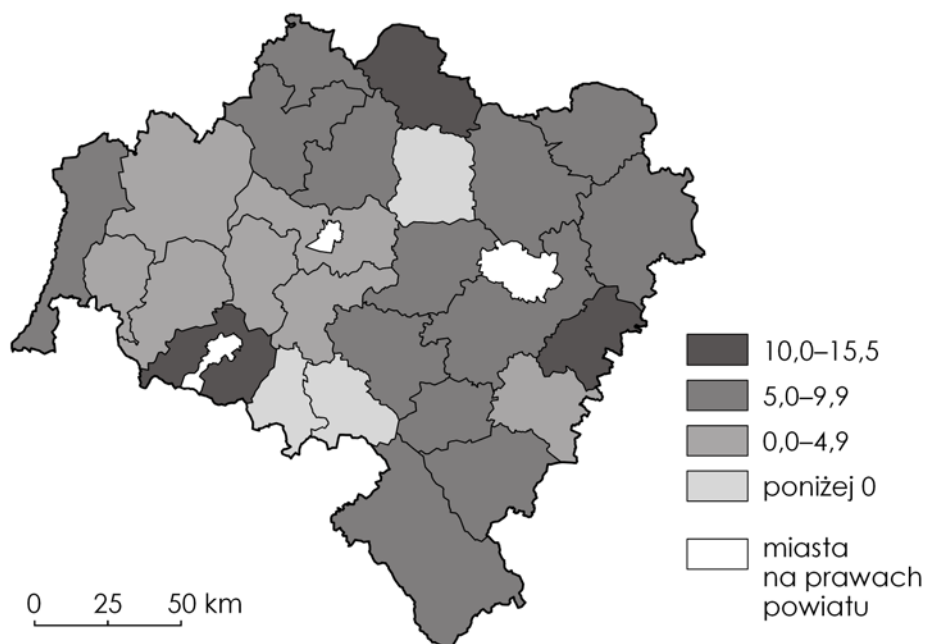
a ponadto w Jeleniej Górze oraz powiatach: wrocławskim i oławskim (25,1 - 25,4 punktu). Poza tą wyraźną czołówką wyniki były nieznacznie zróżnicowane, aż 13 powiatów uzyskało wynik w granicach 23,-,23,9. Najstabilniej sprawdzian wypadł w powiecie strzelińskim (21,5 punktu) oraz powiatach: jaworskim, wałbrzyskim, jeleniogórskim, ząbkowickim, górowskim, lwóweckim i zgorzeleckim (22,2 - 22,9 punktu).

Ryc. 69. Średnie wyniki sprawdzianu po szkole podstawowej w 2010 r. w powiatach woj. dolnośląskiego (w punktach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu

Istotnym dopełnieniem analizy efektów kształcenia była ocena wyników osiągniętych przez uczniów szkół podstawowych w miastach i na wsi. Dla zilustrowania tego zagadnienia w poszczególnych powiatach zostały policzone różnice pomiędzy liczbą punktów uzyskaną przez uczniów szkół w miastach i na wsi, a następnie różnice te zostały wyrażone w procentach, w stosunku do średniej liczby punktów uzyskanych w danym powiecie (ryc.70).

Ryc. 70. Różnice (w %) pomiędzy wynikami ze sprawdzianu po szkole podstawowej w miastach i na wsi w powiatach woj. dolnośląskiego w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu

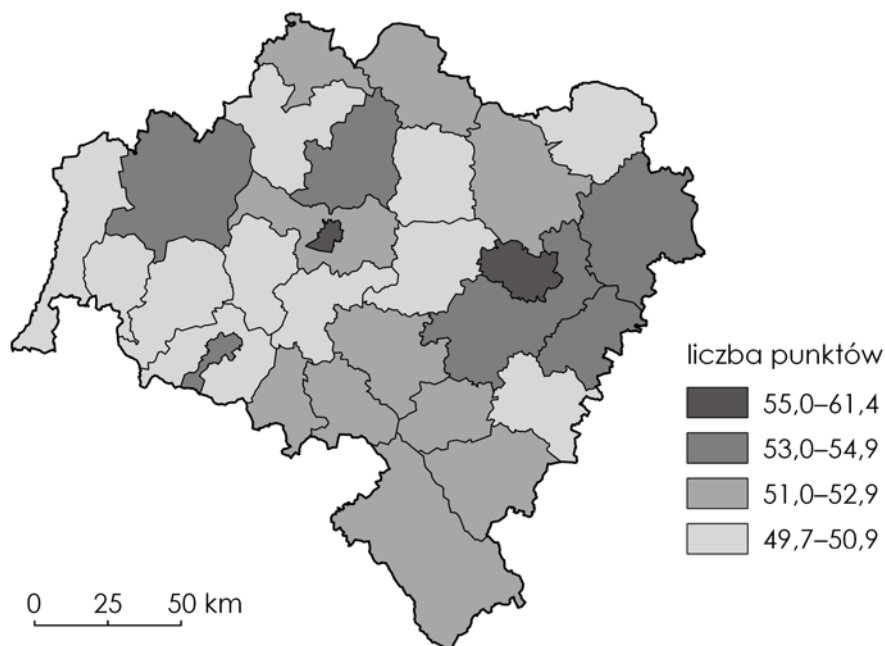
W zdecydowanej większości, bo aż w 23 powiatach, wyższe wyniki osiągnęli absolwenci szkół zlokalizowanych w miastach. Największe różnice, rzędu 10-15%, na korzyść uczniów z miast wystąpiły w powiatach: oławskim, jeleniogórskim i górowskim. Najbardziej wyrównany poziom wyników pomiędzy miastami a wsią odnotowano w powiatach: strzelińskim, lubańskim, złotoryjskim, bolesławieckim, legnickim i jaworskim. Jedynie w 3 powiatach uczniowie szkół wiejskich osiągnęli lepsze wyniki, niż ich rówieśnicy w miastach: w wałbrzyskim (o 9%), kamiennogórskim (o 7,3%) i wołowskim (o 4,1%).

9.2. Gimnazja

Wyniki egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej w 2010 r. były na Dolnym Śląsku minimalnie niższe od średniej krajowej (o 0,05 punktu). Osiągnięcia uczniów w poszczególnych powiatach były do siebie bardzo zbliżone i w większości mieściły się w przedziale 28-29 punktów (na 50 punktów możliwych do uzyskania) - wynik taki uzyskały aż 22 powiaty. Tylko w pozostałych siedmiu gimnazjaliści przekroczyli 30 punktów, najbardziej we

Wrocławiu (33,55 pkt.) i Legnicy (31,69 pkt.) a następnie w pow. oławskim, m. Jelenia Góra, kamiennogórskim, ząbkowickim i wrocławskim (30,2- 30,8 pkt.). Najslabiej test humanistyczny napisali uczniowie powiatów: strzebińskim, polkowickim i średzkim (poniżej 28,5 pkt.).

Znacznie bardziej zróżnicowane były wyniki egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej, zarówno odniesieniu do średniej krajowej, jak i pomiędzy poszczególnymi powiatami. Wprawdzie aż w 21 powiatach uczniowie uzyskali średnio po 21 - 22 punkty (na 50 możliwych), to wartość maksymalna we Wrocławiu wynosiła 27,9 punktu a relatywnie wysoki wynik, powyżej średniej krajowej, uzyskali także gimnazjaliści w Legnicy (24,3 punktu). Najmniej punktów zdobyli uczniowie z pow. jeleniogórskiego, lubańskiego, złotoryjskiego, strzebińskiego i milickiego (poniżej 21,5 pkt.).

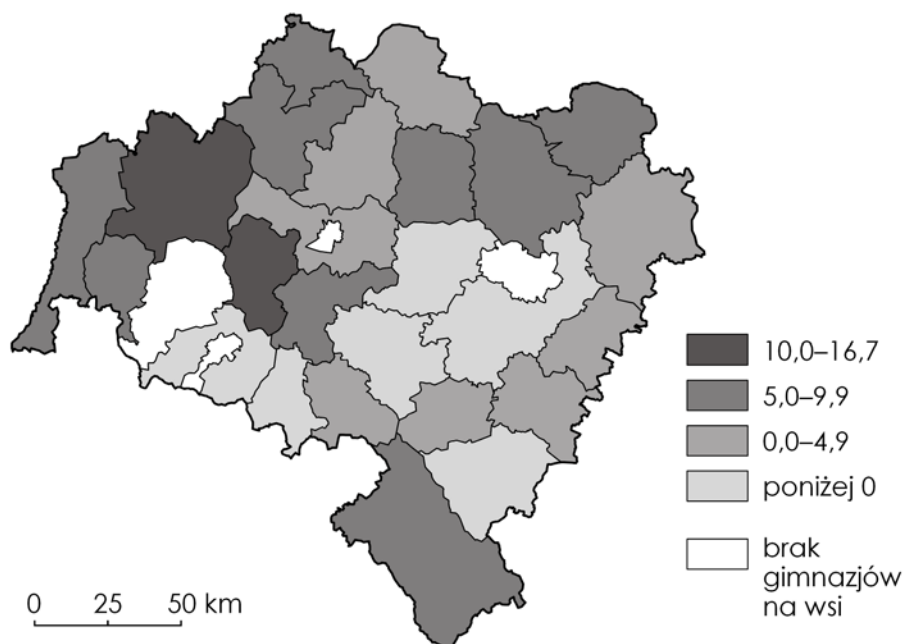

Ryc. 71. Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (cz. humanistyczna i cz. matematyczno-przyrodnicza) w 2010 r. w powiatach woj. dolnośląskiego (w punktach)
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu

Ogólne efekty kształcenia w gimnazjach oceniono na podstawie łącznej liczby punktów z obu części egzaminu gimnazjalnego. Dolnośląscy uczniowie osiągnęli średnio 53,7 punktu (na 100 możliwych do uzyskania). Podobnie jak przypadku sprawdzianu po szkole podstawowej, także w tym egzaminie najwyższe wyniki osiągnęli gimnazjaliści z dużych

miast: Wrocławia (61,4 pkt.), Legnicy (56 pkt.) i Jeleniej Góry (54,4 pkt.), a także powiatu oławskiego (54,2 pkt.), który jako jedyny z powiatów ziemskich przekroczył średnią wojewódzką i krajową. Relatywnie wysokie wyniki (pow. 53 pkt.) uzyskały ponadto powiaty: wrocławski, lubiński, oleśnicki i bolesławiecki (ryc.71). Najgorzej w tym zakresie wypadły powiaty: wołowski, średzki, jaworski, zgorzelecki, lwówecki, złotoryjski, milicki, jeleniogórski, lubański, polkowicki i strzeliński. Łączny wynik z obu części egzaminu nie przekroczył tam 51 punktów.

Dopełnieniem analizy efektów kształcenia na poziomie gimnazjalnym w poszczególnych powiatach było porównanie wyników egzaminu gimnazjalnego pomiędzy miastami a wsią (ryc. 72). W gimnazjach, podobnie jak w szkołach podstawowych, wyższe wyniki uzyskiwali uczniowie szkół miejskich. Szczególnie duża przewaga miasta nad wsią, aż o 16,7%, zaznaczyła się w powiecie złotoryjskim a następnie w bolesławieckim (o 10,4%). W kolejnych 9. powiatach przewaga uczniów z miast sięgała 5-9%. Najbardziej wyrównane wyniki między miastem i wsią uzyskały gimnazja w powiatach: strzelińskim, legnickim i oleśnickim. Jedynie w 6. powiatach uczniowie gimnazjów wiejskich uzyskali więcej punktów, niż ich koledzy w miastach, z czego najbardziej w średzkim (o 8%), kamiennogórskim (5,7%) oraz ząbkowickim (4,6%). Należy tutaj dodać, że w powiecie lwóweckim, jako jedynym z powiatów ziemskich, wszystkie gimnazja były zlokalizowane w miastach.

Ryc. 72. Różnice (w %) pomiędzy wynikami z egzaminu gimnazjalnego w miastach i na wsi w powiatach woj. dolnośląskiego w 2010 r.

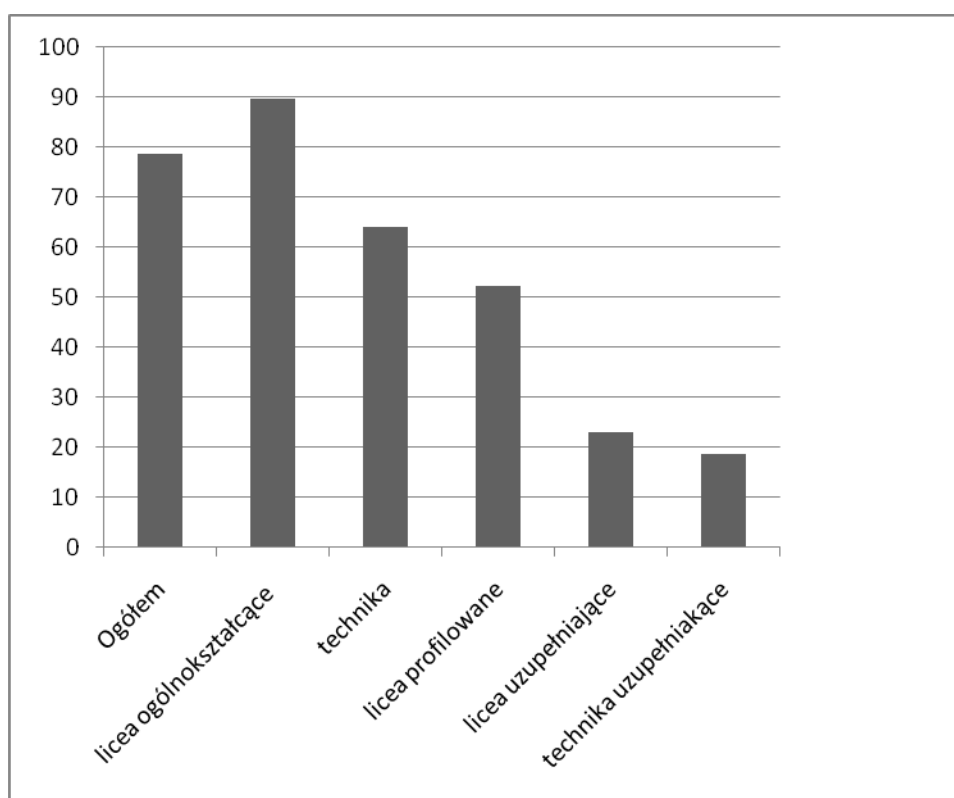
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu

9.2. Szkoły ponadgimnazjalne

W 2010 r., we wszystkich szkołach ponadgimnazjalnych na Dolnym Śląsku (liceach ogólnokształcących, liceach profilowanych, technikach, uzupełniających liceach ogólnokształcących i technikach uzupełniających), egzamin maturalny zdało łącznie 78,7% abiturientów przystępujących do niego po raz pierwszy. Najwyższą zdawalność ogółem (81- 85%) osiągnęli maturzyści we Wrocławiu oraz powiatach milickim, dzierzoniowskim, bolesławieckim i m. Jelenia Góra. Najwięcej (aż 14) jednostek uzyskało wynik w granicach 75-80%. Zdecydowanie najślabiej wypadły powiaty: strzeliński (69,2%) i wrocławski (64%).

Ogólny poziom zdawalności matury w szkołach wszystkich typów nie jest jednakże najlepszym miernikiem oceny efektów kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym. Na wartość tego wskaźnika w poszczególnych powiatach miała wpływ struktura szkół ponadgimnazjalnych według typów, a duży udział abiturientów zdających maturę w liceach i technikach uzupełniających w znacznym stopniu obniżał ogólną zdawalność w powiecie. Wynikało to z

faktu, iż poziom zdawalności pomiędzy szkołami był bardzo silnie zróżnicowany (ryc.73): najwyższy w liceach ogólnokształcących (89,7%) a najniższy w liceach i technikach uzupełniających (odpowiednio 22,9% i 18,7%).

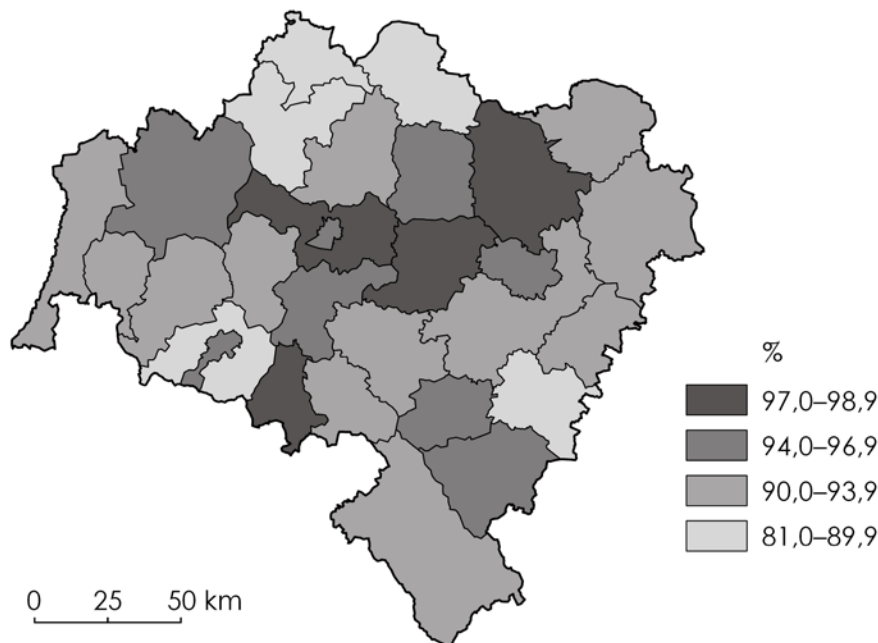

Ryc. 73. Zdawalność matury w szkołach ponadgimnazjalnych województwa dolnośląskiego w 2010 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu z 2010 r.

Bardziej miarodajnym wskaźnikiem oceny efektów kształcenia było porównanie poziomu zdawalności tylko w obrębie jednego typu szkół. Do tej analizy wybrano licea ogólnokształcące, w których maturę zdawało najwięcej dolnośląskich uczniów (ponad 66% ogółu zdających). W liceach ogólnokształcących najwyższy poziom osiągnęły powiaty (ryc.74): średzki (98,3%), legnicki (98,1%) oraz kamiennogórski i trzebnicki (po 97,1%). Wysokie wskaźniki (94,3-96,9%) uzyskały też wszystkie miasta na prawach powiatu, a ponadto takie powiaty ziemskie, jak: ząbkowicki, wołowski, jaworski, bolesławiecki i dzierzoniowski. Najniż-

szą zdawalność (81-89%) osiągnęli abiturienti w powiatach: strzelińskim, polkowickim, jeleniogórskim, głogowskim i górowskim.

Ryc. 74. Zdawalność matury w liceach ogólnokształcących województwa dolnośląskiego w 2010 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu z 2010 r.

10. Kapitał społeczny Dolnego Śląska

Kapitał społeczny w opracowaniu został określony na podstawie definicji zaproponowanej przez Colemana (1988) (Putnam 1995). Rozumiany jest on jako umiejętności współpracy międzyludzkiej w obrębie grup i organizacji w celu realizacji wspólnych interesów społecznych. Kapitał społeczny odnosi się zatem do takich cech organizacji społeczeństwa jak zaufanie, normy i powiązania, które mogą przyczyniać się do zwiększenia sprawności społeczeństwa ułatwiając skoordynowane działanie. W tym kontekście kapitał społeczny jest cechą przypisywaną poszczególnym grupom nie jednostkom społecznym w poszczególnych społecznościach regionalnych czy lokalnych. Im więcej posiadają one kapitału społecznego, tym sprawniejsze tworzą organy samorządowe, tym lepiej rozwijają się gospodarczo. Kapitał w takim rozumieniu wiązany jest z ogólną sumą zaufania mieszkańców danej wspólnoty wo-

bec siebie oraz zwiększaniem się liczby różnego rodzaju instytucji (Zarycki, 2004). Jego przejawem jest także wzrost aktywności społecznej wyrażający się zwiększonym zaangażowaniem w życie społeczne danej populacji.

Kształtowanie kapitału społecznego wymaga doskonalenia jakości stosunków międzyludzkich, umiejętności współpracy, norm, klimatu organizacyjnego i zaufania.

Kapitał społeczny jest traktowany jako dobro publiczne. Uznaje się go za atrybut struktury, w której egzystuje dana jednostka. To także wiedza, która jest osadzona w relacjach i stosunkach społecznych. Wiąże się on z zaufaniem członków organizacji do siebie, normami i wartościami. Można mówić o różnych wymiarach tego kapitału: społecznym, ekonomicznym i kulturowym. Różnorodność kapitału społecznego wpływa na brak ściśle określonej metody jego pomiaru (Janc, 2009). W zależności od przyjętej definicji i kontekstu stosuje się odmienne miary.

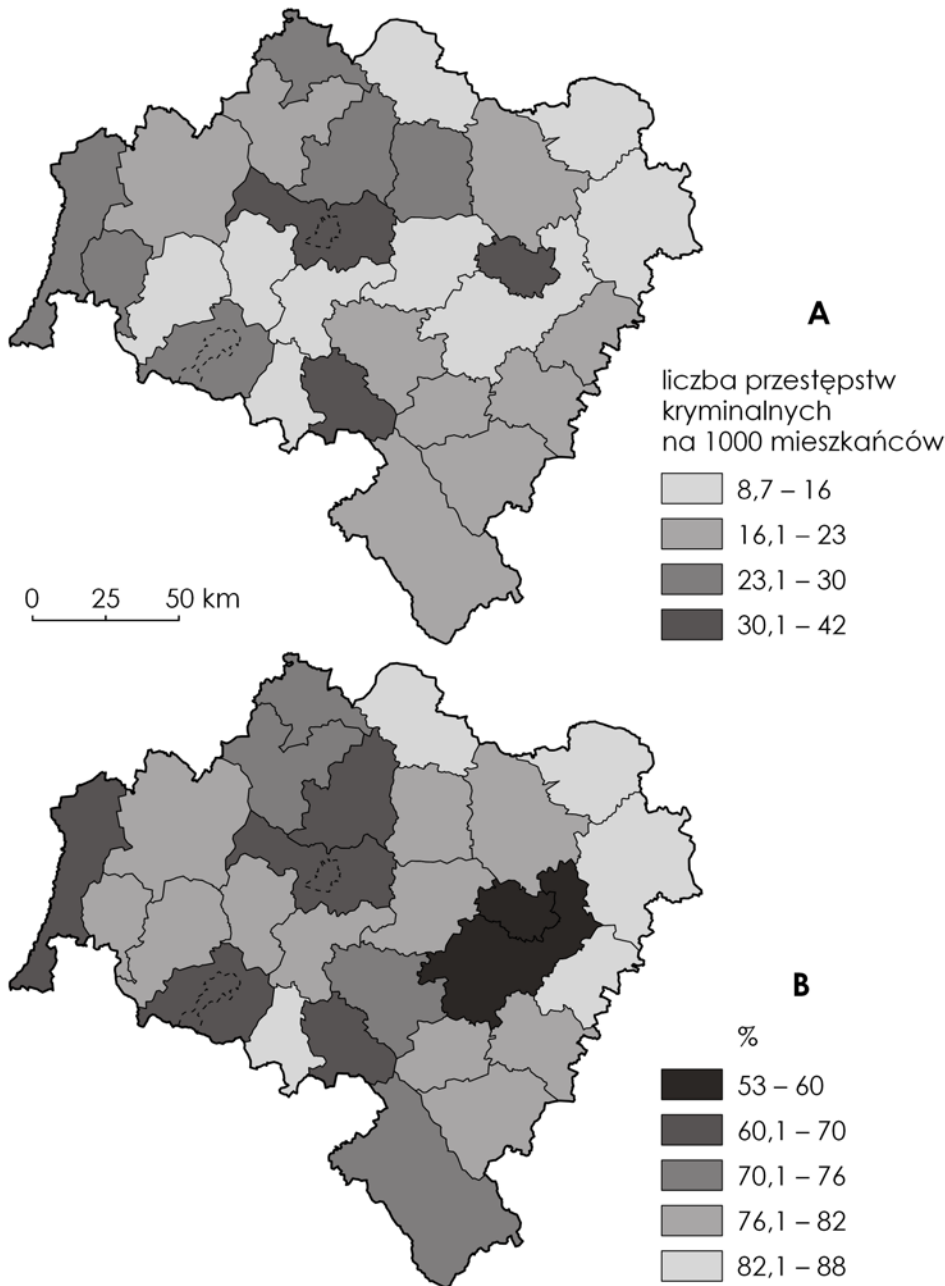
W niniejszym opracowaniu analiza kapitału społecznego Dolnego Śląska została przeprowadzona na podstawie wybranych cech dotyczących zarówno jego ujęcia instytucjonalnego jak i kategorii świadczących o uczestnictwie mieszkańców w życiu politycznym, społecznym i kulturalnym. Analizie poddano zagadnienia dotyczące m.in. wybranych dysfunkcji społecznych, zaufania mieszkańców danej wspólnoty wobec siebie i jej zdolności do współpracy, poziomu wykształcenia społeczności, zaangażowania obywatelskiego w sprawy publiczne oraz aktywność w lokalnym życiu społecznym i kulturalnym.

Istotnym elementem w budowaniu obywatelskiego państwa prawa jest poziom bezpieczeństwa funkcjonujący w poszczególnych społecznościach lokalnych. W tym kontekście kapitał społeczny odnosi się do określonych dysfunkcji społecznych wpływających także na uwarunkowania działalności gospodarczej. Miernikiem ukazującym poziom dysfunkcji społecznych jest natężenie przestępczości mierzone relacją liczby przestępstw kryminalnym na 1000 mieszkańców. W 2008 r. wspomniane przestępstwa stanowiły ponad 70% ogółu popełnionych w regionie. Natężenie przestępstw kryminalnych było zróżnicowane przestrzennie (ryc. 75A). Największe ich natężenie miało miejsce w obszarach związanych z występowaniem dużych ośrodków miejskich., tj. we Wrocławiu, Legnicy i powiecie wałbrzyskim. Wysokie wartości charakterystyczne były także dla powiatów przygranicznych: zgorzeleckiego,

lubańskiego. Najkorzystniejsza sytuacja natomiast występowała w powiatach średzkim, wrocławskim, milickim, oleśnickim czy górowskim, a także w części południowo-zachodniej województwa z wyłączeniem Jeleniej Góry.

Kolejnym ważnym miernikiem rozpatrywanym w kontekście poziomu bezpieczeństwa publicznego w regionie, jest stopień wykrywalności przestępstw. Informuje on jednocześnie o sprawności działania administracji samorządowej, a w tym wypadku służb porządkowych. Parametrem opisującym powyższe zjawisko jest udział wykrywalności sprawców stwierdzonych przestępstw. Pod tym względem obraz przestrzenny badanego zjawiska jest także znacznie zróżnicowany (ryc.75B). Najgorsza sytuacja panuje w aglomeracji wrocławskiej (Wrocław i powiat wrocławski). Poziom wykrywalności w wymienionych obszarach kształtuje się na poziomie poniżej 60%, przy średniej wojewódzkiej wynoszącej blisko 68%. Stosunkowo niska wykrywalność miała miejsce także w powiatach związanych z innymi, dużymi ośrodkami miejskimi w regionie (wałbrzyski, Jelenia Góra i Legnica). Zwraca uwagę fakt, że w wypadku powiatów: oleśnickiego, milickiego czy górowskiego wysokiej wykrywalności przestępstw towarzyszy stosunkowo niskie ich natężenie.

Jednym z głównych wskaźników obrazujących poziom ogólnego zaufania mieszkańców danej wspólnoty wobec siebie uważa się dane dotyczące liczby i członkostwa w różnego rodzaju fundacjach i stowarzyszeniach społecznych. Są one bowiem, według Putnama, podstawowym ogniwem prawdziwie obywatelskiego społeczeństwa oraz warunkiem istnienia rozbudowanych sieci współpracy społecznej.

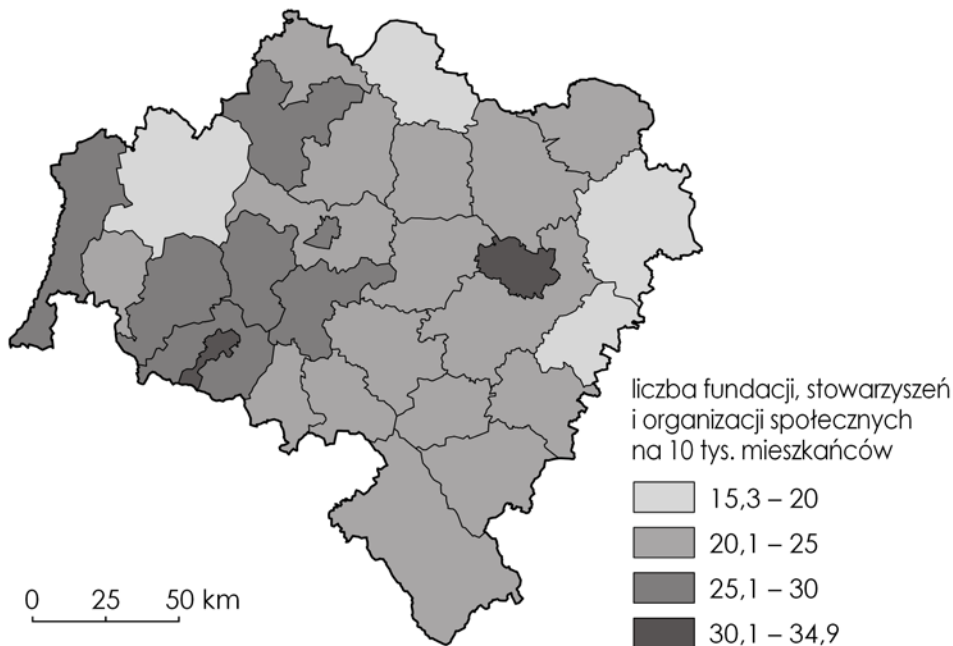

Ryc. 75. Natężenie przestępstw kryminalnych (A) i stopień ich wykrywalności (B) w województwie dolnośląskim w 2008 r.

Źródło: Źródło: opracowanie własne na podstawie *Województwo dolnośląskie...* (2009)

W tym wypadku miernikiem ukazującym powyższe zjawisko jest liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców. Analiza przestrzenna badanego zjawiska wskazuje na istnienie w regionie dwóch głównych obszarów koncentracji wspo-

mnianych instytucji (ryc. 76). Są nimi obszary Wrocław i powiatów południowo-zachodniej części województwa z Jelenią Górą na czele. Zwraca uwagę jednocześnie niski stopień zróżnicowania natężenia badanego zjawiska w części centralnej województwa, świadczący o podobnym charakterze kapitału ludzkiego pod względem tak rozumianego zaufania.

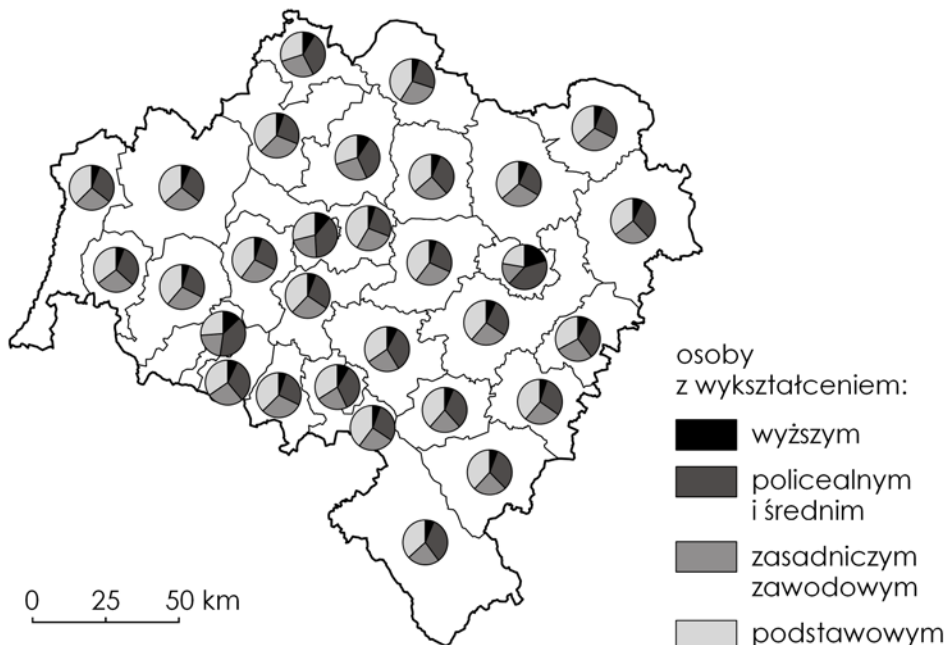

Ryc. 76. Natężenie fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w województwie dolnośląskim w 2008 r.

Źródło: Źródło: opracowanie własne na podstawie *Województwo dolnośląskie...* (2009)

Kapitał społeczny to wiedza, która jest osadzona w relacjach i stosunkach społecznych. Wiąże się on z zaufaniem członków organizacji do siebie, normami i wartościami. Można mówić o różnych wymiarach tego kapitału - społecznym, ekonomicznym i kulturowym. Na kapitał społeczny składają się m.in. jakość stosunków międzyludzkich, relacje, stosunki, efekt synergii. Można powiedzieć, że jest on kapitałem ludzkim wzbogaconym o relacje i współpracę (kapitał ludzki jest statyczny; daje potencjalne korzyści, zaś społeczny - dynamiczny; daje faktyczne korzyści). W tym znaczeniu jakość kapitału społecznego determinuje struktura wykształcenia ludności. Wpływa ona także na pozycję na rynku pracy, gdyż jest ona bowiem funkcją poziomu wykształcenia. Zależność ta przenosi się na ujęcia regionalne determinując

aktualną i przyszłą pozycję gospodarczą regionu (*Kapitał ludzki...* 2008). Udział ludności z wyższym wykształceniem w województwie wyniósł w 2002 r. 10,5%, przy średniej krajowej ok. 10,0%. Odsetek ludności z wykształceniem podstawowym i bez wykształcenia kształtował się na poziomie ponad 32,5%. Wśród osób z wyższym wykształceniem dominowały kobiety z udziałem 54%. Dominacja kobiet występowała także w wypadku ludności z wykształceniem średnim (56%) oraz w populacji z wykształceniem podstawowym i bez wykształcenia (57%). Udział mężczyzn był największy w grupie ludności z wykształceniem zawodowym z wynikiem 61%. Poziom wykształcenia ludności województwa był zróżnicowany przestrzennie (ryc. 77).

Ryc. 77. Wykształcenie ludności w województwie dolnośląskim w 2002 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Podstawowe informacje ze spisów powszechnych...*(2003).

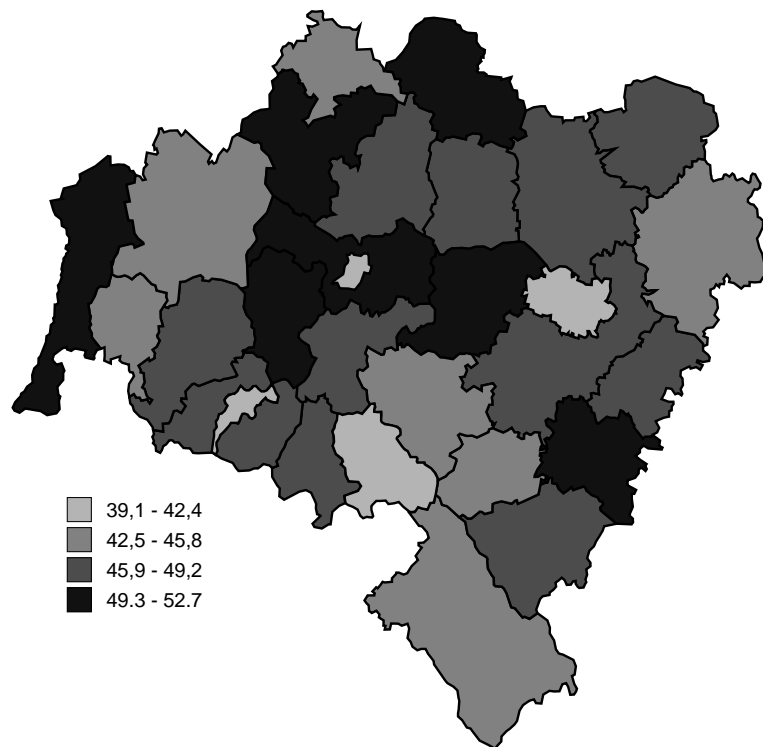
Najwyższy odsetek ludności z wykształceniem wyższym wykazywał Wrocław (ponad 20% ogółu ludności) oraz Jelenia Góra (12,9%) i Legnica (11,1%). Stosunkowo wysoki udział mieszkańców był także charakterystyczny dla powiatu lubińskiego i Wałbrzycha. Zwraca uwagę relatywnie niski udział ludności z wyższym wykształceniem w wypadku Wałbrzych (niepełna 8,5%) w stosunku Jeleniej Góry i Legnicy. Bliskość dużego ośrodka akademickiego jakim jest Wrocław ma wpływ na poziom wykształcenia ludności zamieszkującej powiaty znajdujące się w jego bliskim sąsiedztwie lub z nim graniczące (oleśnicki, oławski, wrocławski). Udział ludności z wyższym wykształceniem kształtował się w tych

jednostkach na poziomie powyżej 7%. Najniższy odsetek ludności z wyższym wykształceniem występował w powiatach: górowskim i legnickim. Cechowały się one jednocześnie największym udziałem ludności z wykształceniem podstawowym, wynoszącym ponad 41%.

Poziom wykształcenia wpływa nie tylko na jakość kapitału społecznego ale także decyduje o umiejętnościach zawodowych, profesjonalizmie, kreatywności i organizacji pracy. Staje się więc decydującym elementem implikującym wzrost społecznej wydajności pracy a tym samym przyczynia się do większej efektywności i wzrostu gospodarczego.

Frekwencja wyborcza to jeden z ważniejszych wskaźników charakteryzujących dojrzałość społeczeństwa obywatelskiego. Ogólnie przyjmuje się, że im wyższa jest frekwencja wyborcza, tym poziom rozwoju świadomości i zadań wynikających z przynależności do danego społeczeństwa jest wyższy (Sikorski 2009). Do oceny stanu dojrzałości społeczeństwa obywatelskiego na Dolnym Śląsku wykorzystano dane Państwowej Komisji Wyborczej dotyczące ostatnich wyborów samorządowych z 12 listopada 2006 roku. Z danych tych wynika, że 44,7% mieszkańców Dolnego Śląska uprawnionych do głosowania aktywnie uczestniczyło w wyborach i oddało swój głos na wybranych kandydatów.

Analizując rozkład przestrzenny frekwencji wyborczej w układzie powiatowym można zauważyć, że różnica między powiatem o najniższej i najwyższej frekwencji wyborczej sięgała blisko 13,5%. Z ogólnej liczby 29 dolnośląskich powiatów najniższy wynik odnotowały miasta (stolice byłych województw) funkcjonujące na prawach powiatu grodzkiego (Legnica – 39,1, Wrocław – 40,0, Jelenia Góra – 42,1) oraz powiat wałbrzyski, z którego wydzielony był do 2003 powiat grodzki miasta Wałbrzych (ryc. 78). Z kolei najwyższą frekwencją wyborczą (sięgającą ponad 50%) w wyborach samorządowych z 2006 roku charakteryzowały się powiaty: legnicki - 52,7%, strzeliński - 52,0%, średzki – 51,3% i polkowicki – 51,2.

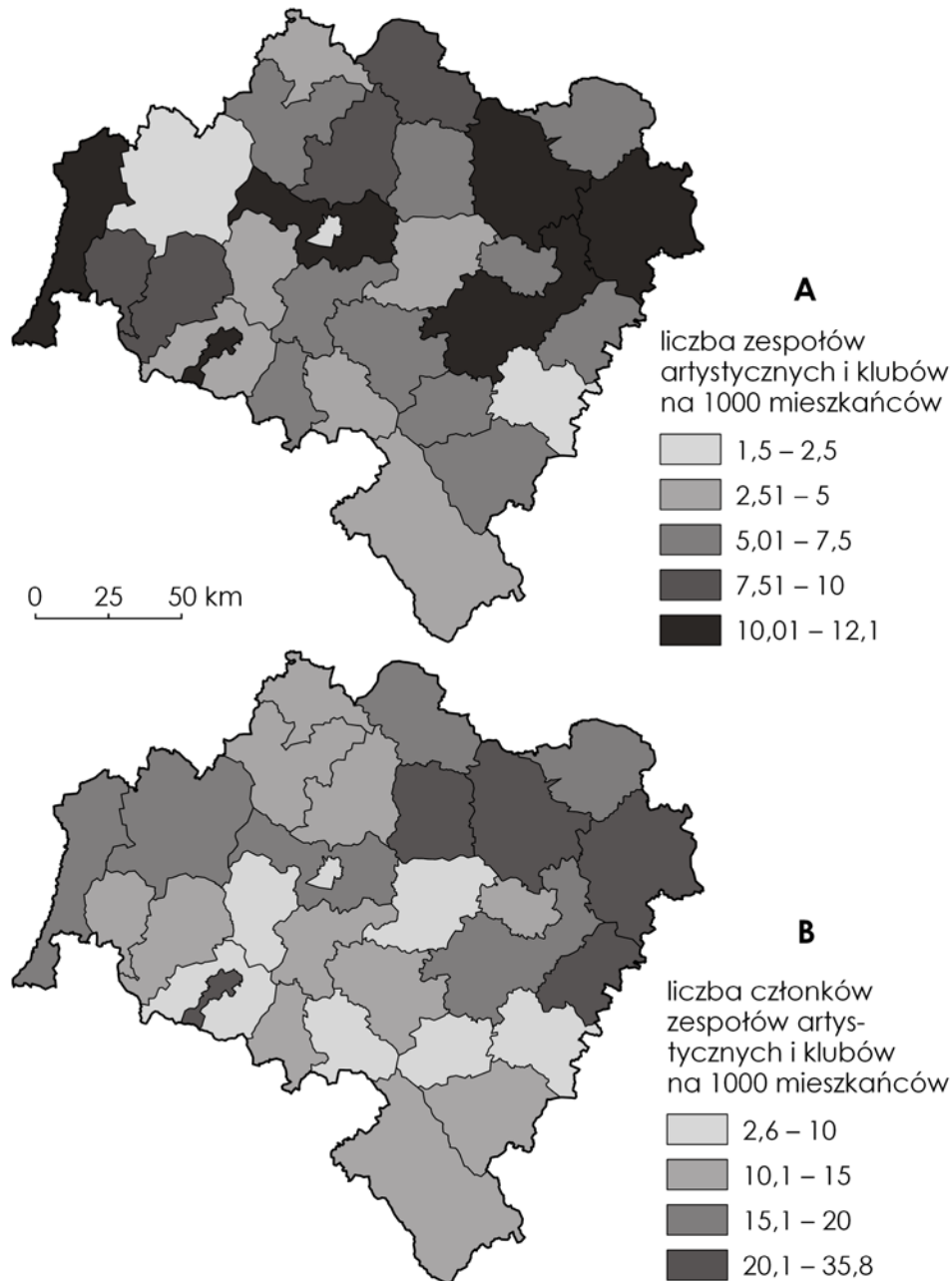

Ryc. 78. Frekwencja podczas wyborów samorządowych na Dolnym Śląsku z dnia 12 listopada 2006 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Kolejnym istotnym czynnikiem kształtowania kapitału społecznego jest aktywność ludności w życiu kulturalnym. Do pomiaru tego aspektu kapitału społecznego wykorzystano z jednej strony dane o liczbie zespołów artystycznych i klubów działających w domach kultury i świetlicach, a z drugiej dane o uczestnictwie mieszkańców w imprezach kulturalnych.

W zakresie liczby zespołów artystycznych i klubów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców zaznaczyło się bardzo duże zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi powiatami (ryc. 79A). Najbogatsza ofertę w tym zakresie miały powiaty byłego woj. wrocławskiego: oleśnicki, trzebnicki i wrocławski, a ponadto legnicki, zgorzelecki i Jelenia Góra. Na 1000 mieszkańców przypadało tam od 10 do 12 zespołów i klubów. Najmniej tego typu jednostek (od 1 do 5) działało w zwartym pasie powiatów od bolesławieckiego, poprzez złotoryjski, jeleniogórski, jaworski, kamiennogórski, wałbrzyski, świdnicki, dzierzoniowski, ząbkowicki i kłodzki.

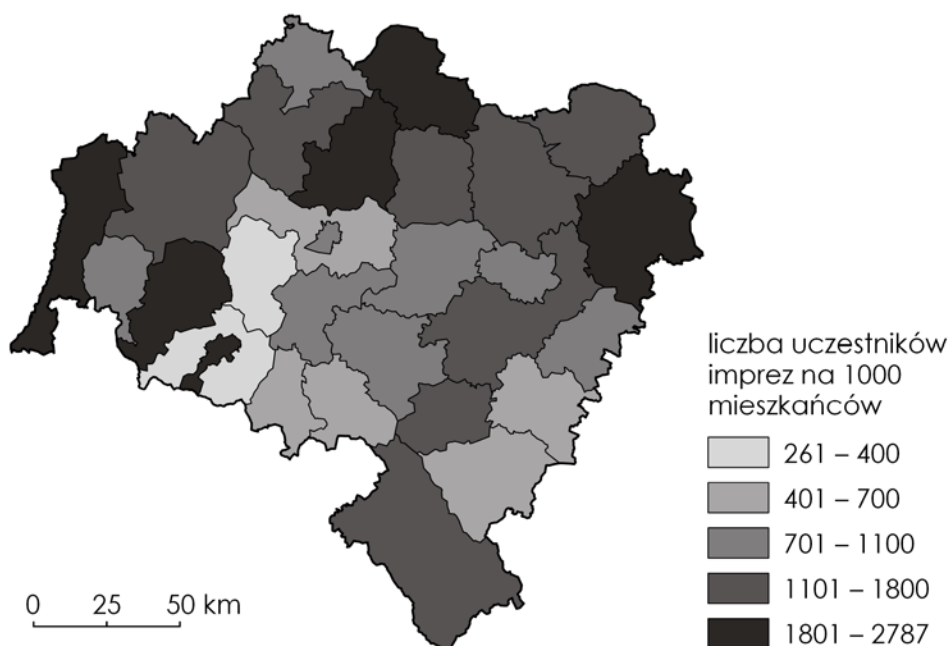
Ryc. 79. Zespoły artystyczne i kluby w powiatach woj. dolnośląskiego w 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie banku Danych Regionalnych, GUS.

Podobny obraz aktywności kulturalnej w powiatach dała analiza zróżnicowania liczby członków zespołów artystycznych i klubów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Największe uczestnictwo wykazali ponownie mieszkańcy powiatów byłego woj. wrocławskiego, a najmniejsze mieszkańcy powiatów położonych w środkowej i południowej części województwa

(ryc.79B). W tym miejscu należy podkreślić, że na tle największych miast dolnośląskich powtórnie wyróżniła się Jelenia Góra, osiągając najwyższą w województwie wartość omawianego parametru (35,8).

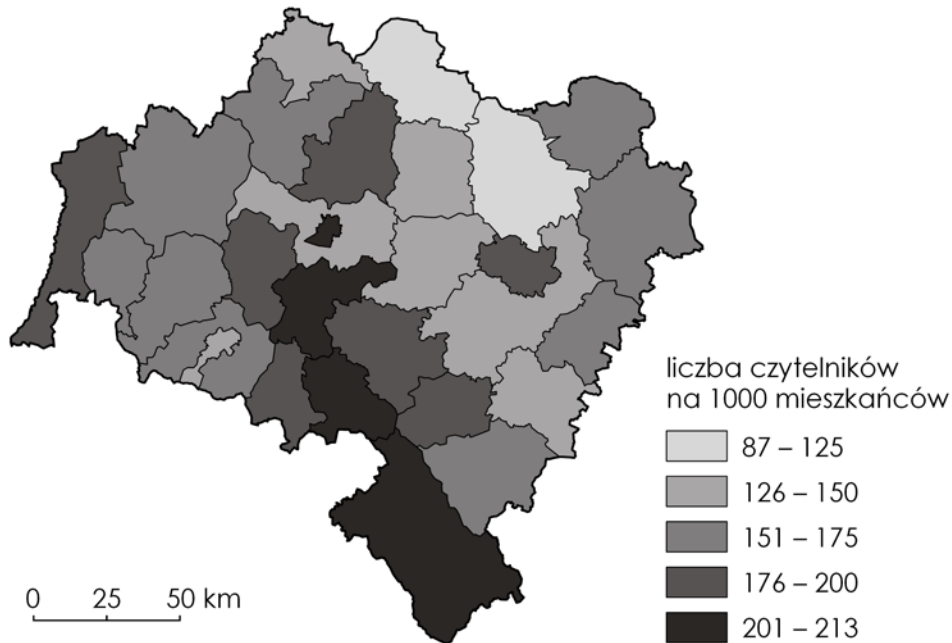
Duża liczba zespołów artystycznych i klubów w większości powiatów korespondowała z dużą liczbą uczestników imprez w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W imprezach najliczniej uczestniczyli mieszkańcy tych powiatów, w których najaktywniej działały zespoły artystyczne i kluby. Wyróżniły się tu szczególnie Jelenia Góra i powiaty: lwówecki, zgorzelecki, lubiński, górowski i oleśnicki (ryc. 80). Najmniejszą aktywność (poniżej 400 uczestników imprez na 1000 mieszkańców) odnotowano w powiecie jeleniogórskim i złotoryjskim.

Ryc. 80. Uczestnicy imprez w powiatach woj. dolnośląskiego w 2009 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie banku Danych Regionalnych, GUS.

Dodatkowym elementem uwzględnionym w analizie kapitału społecznego na Dolnym Śląsku był poziom czytelnictwa, wyrażony liczbą czytelników na 1000 mieszkańców. W tym aspekcie najbardziej wyróżnili się mieszkańcy powiatów położonych na południu województwa, tj.: kłodzkiego, wałbrzyskiego i jaworskiego. (ryc. 81). Czytelnictwo było najmniej popularne w północno-wschodniej części województwa, z reguły w tych powiatach, których

mieszkańcy wykazywali największą aktywność w imprezach kulturalnych i członkostwie w zespołach artystycznych i klubach.

Ryc. 81. Liczba czytelników na 1000 mieszkańców w powiatach woj. dolnośląskiego w 2009 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie banku Danych Regionalnych, GUS.

11. Konkurencyjność powiatów Dolnego Śląska

11.1. Wychowanie przedszkolne

Edukacja stanowi istotny element tworzenia wysokiej jakości kapitału ludzkiego i społecznego każdego regionu determinując nie tylko jakościowy charakter czynnika zasobów siły roboczej ale również wpływając na ogólne procesy rozwoju gospodarczego i społecznego. W budowaniu jakości wspomnianego kapitału uczestniczą wszystkie poziomy kształcenia, w tym także ten dotyczący inicjowania edukacji jakim jest wychowanie przedszkolne.

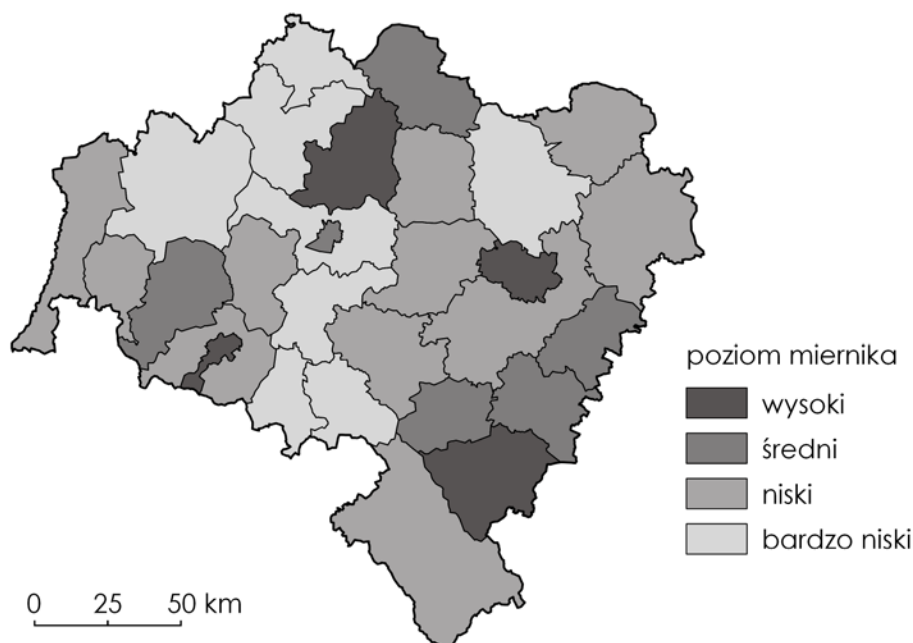
Konkurencyjność powiatów pod względem wychowania przedszkolnego dla całego województwa została określona na bazie miernika syntetycznego.

Do analizy konkurencyjności powiatów w zakresie badanego zjawiska wykorzystano następujące cechy diagnostyczne: powszechność edukacji przedszkolnej poprzez relację liczby dzieci w przedszkolach na 100 dzieci w wieku 3-6 lat, dostępność edukacji przedszkolnej wyrażonej liczbą oddziałów przedszkolnych na 1000 dzieci w wieku 3-6 lat oraz warunków realizacji wychowania przedszkolnego określonych poprzez liczbę dzieci na jeden oddział przedszkolny.

Poziom funkcjonowania edukacji przedszkolnej w województwie był zróżnicowany w układzie jego powiatów (ryc. 82). Wartość miernika syntetycznego zawierała się w przedziale od 1,4 do 7,5 pkt. Najwyższy poziom rozwoju był charakterystyczny dla Wrocławia, Jeleniej Góry oraz powiatów lubińskiego i ząbkowickiego. Bardzo wysoka pozycja wymienionych jednostek terytorialnych wynikała z dużego upowszechnienia na ich terytorium edukacji przedszkolnej (Jelenia Góra, Wrocław, powiat lubiński) oraz wysokiej dostępności placówek wychowania przedszkolnego (Jelenia Góra, powiat ząbkowicki). Wysoki poziom badanego parametru był charakterystyczny także dla Legnicy oraz powiatów: górowskiego, dzierzoniowskiego, oławskiego lwóweckiego i strzebińskiego. W wypadku wymienionych jednostek główną przyczyną ich znacznego poziomu rozwoju w zakresie badanego zjawiska była relatywnie wysoka dostępność edukacji przedszkolnej. Bardzo niskim poziomem konkurencyjności pod względem wychowania przedszkolnego charakteryzowały się powiaty położone w pasie od głogowskiego, polkowickiego i bolesławieckiego przez legnicki, jaworski po kamiennogórski i wałbrzyski oraz powiat trzebnicki. Główną cechą obniżającą poziom konkurencyjności wskazanych powiatów była niska dostępność placówek wychowania przedszkolnego oraz niski poziom upowszechnienia na ich terenie edukacji przedszkolnej.

Rozkład przestrzenny miernika syntetycznego edukacji przedszkolnej wskazuje, iż częściej wyższe jego wartości uzyskują powiaty o wysokim poziomie urbanizacji. Wspomniana przyczyna nie znajduje potwierdzenia jednak w wypadku powiatów wałbrzyskiego i głogowskiego. Wymienione jednostki pod względem wszystkich analizowanych cech miernika syntetycznego uzyskiwały niższe wartości od przeciętnych dla województwa. Niski poziom konkurencyjności częściej występował w powiatach z przewagą ludności wiejskiej, o niższym stopniu urbanizacji. Na szczególną uwagę z tej grupy jednostek zasługują powiaty, które pomimo

dominującej funkcji rolniczej uzyskiwały wysoką wartość miernika syntetycznego. Są one przykładem budowy dobrych podstaw edukacyjnych swoich wspólnot lokalnych pomimo nienajlepszych uwarunkowań społeczno-gospodarczych.

Ryc. 82. Konkurencyjność powiatów – edukacja – wychowanie przedszkolne
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

Tab. 17. Konkurencyjność powiatów – wychowanie przedszkolne

Poziom konkurencyjności	POWIATY
I grupa (wysoki poziom)	Jelenia Góra, ząbkowicki, lubiński, Wrocław
II grupa (średni poziom)	górowski, dzierzoniowski, oławski, Legnica, lwówecki, strzeliński
III grupa (niski poziom)	lubański, zgorzelecki, wołowski, oleśnicki, milicki, jeleniogórski, kłodzki, świdnicki, Wrocławski, średzki, złotoryjski
IV grupa (bardzo niski poziom)	bolesławiecki, polkowicki, trzebnicki, wałbrzyski, kamiennogórski, głogowski, jaworski, legnicki.

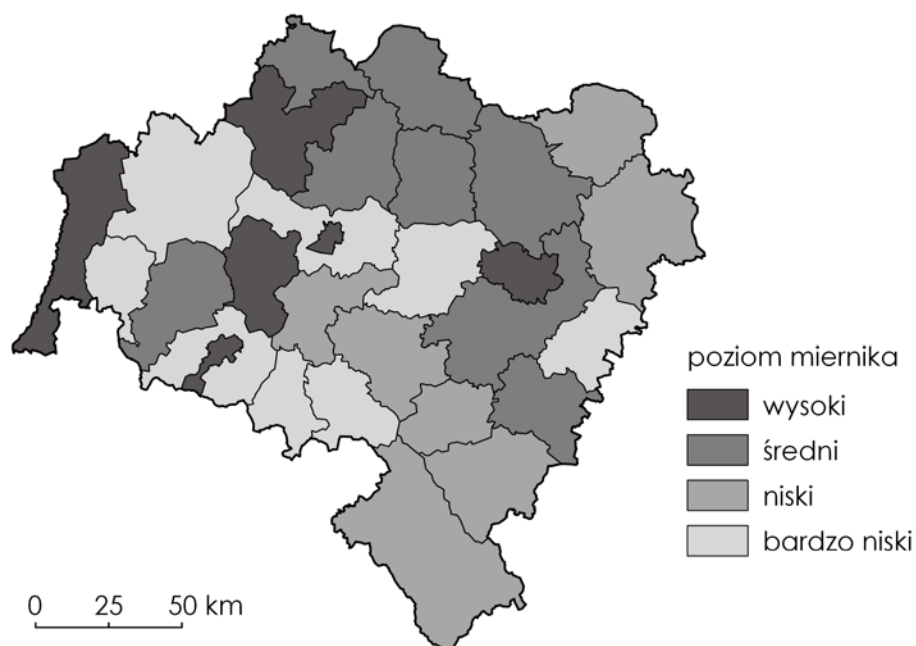
11.2. Szkolnictwo podstawowe

Do analizy konkurencyjności powiatów w zakresie edukacji pod względem szkolnictwa podstawowego w konstrukcji miernika syntetycznego wykorzystano następujące cechy diagnostyczne: dostępność szkolnictwa podstawowego (wskaźnik: liczba oddziałów na 1000 dzieci w grupie wiekowej 7-12 lat), powszechność szkolnictwa podstawowego (wskaźniki: liczba uczniów szkół podstawowych na 100 dzieci w wieku 7-12), komputeryzacja placówek

(wskaźnik: liczba komputerów z dostępem do Internetu na jedną szkołę) oraz jakość kształcenia (wskaźnik: wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na edukację i wychowanie *per capita* w zł).

Poziom rozwoju powiatów Dolnego Śląska pod względem miernika edukacji szkolnictwa podstawowego jest także znacznie przestrzenne zróżnicowany (ryc. 83). Wartość miernika syntetycznego zawierała się w przedziale od 2,4 do 7,3 pkt. Porównując go z miernikiem syntetycznym w zakresie wychowania przedszkolnego możemy zauważyć większą liczbę powiatów uzyskujących wyższe oceny rozwoju. Świadczy to nieco mniejszym poziomie zróżnicowania sytuacji w zakresie szkolnictwa podstawowego w województwie niż pod względem edukacji przedszkolnej. Wynika to między innymi z obligatoryjności edukacji na poziomie szkoły podstawowej. Najwyższy poziom rozwoju pod względem szkolnictwa podstawowego był charakterystyczny dla wszystkich miast na prawach powiatu (Wrocław, Jelenia Góra i Legnica) oraz dla powiatów polkowickiego, złotoryjskiego i zgorzeleckiego. Uzyskane wysokie wartości miernika syntetycznego we wspomnianych jednostkach terytorialnych były głównie determinowane przez wysoką dostępność placówek szkół podstawowych (powiat złotoryjski) wysoki stopień upowszechnienia szkolnictwa (Jelenia Góra, powiat zgorzelecki), wysoki poziom komputeryzacji i nakładów na edukację i wychowanie (Wrocław, Jelenia Góra, Legnica i powiat pokłowski). Średni poziom rozwoju miał miejsce w powiatach północnej części województwa oraz bezpośredniego otoczenia aglomeracji wrocławskiej (powiat wrocławski i trzebnicki). Najniższy poziom konkurencyjności charakteryzował powiaty jeleniogórski, średzki, legnicki, bolesławiecki, lubański, kamiennogórski, wałbrzyski i oławski. Niskie pozycje powiatów jeleniogórskiego i legnickiego wynikają z faktu, iż występujące w ich bezpośrednim sąsiedztwie miasta (Jelenia Góra i Legnica) stanowią dla tych jednostek centra gospodarcze i edukacyjne. Ponadto powiaty te charakteryzują się niskim poziomie urbanizacji. Zwraca uwagę powiat wałbrzyski, który uzyskał jedną z najniższych cen rozwoju (2,69 pkt.) Jest ona rezultatem niskiej dostępności sieci szkół podstawowych, relatywnie niskiego poziomu skolaryzacji, i najniższych wydatków budżetowych *per capita* na edukację i wychowanie. Niekorzystne wyniki uzyskane przez tę jednostkę mogą wynikać z trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej powiatu wałbrzyskiego.

Ryc. 83. Konkurencyjność powiatów – szkoły podstawowe
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

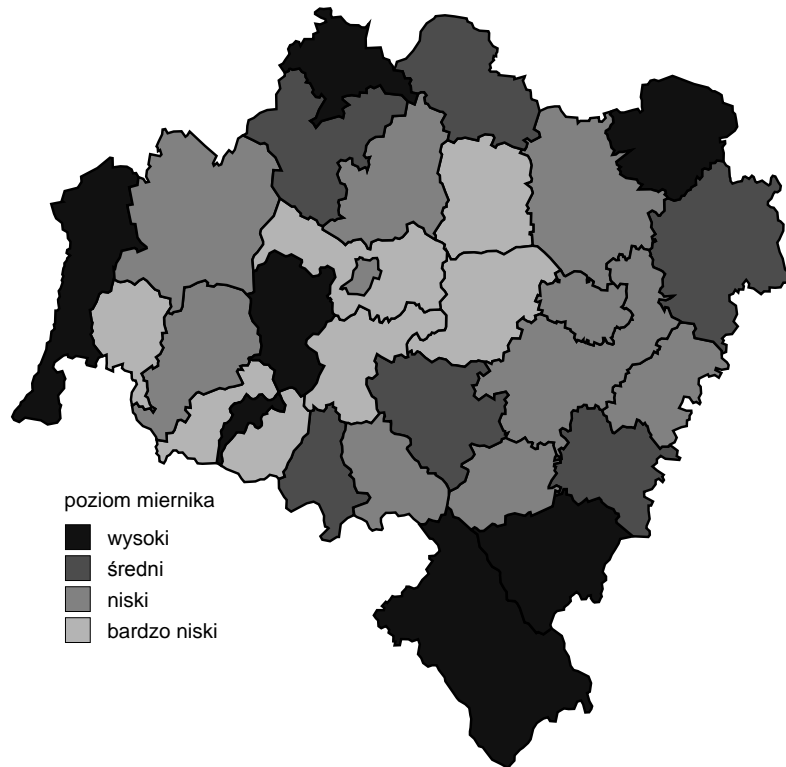
Tab. 18. Konkurencyjność powiatów – szkoły podstawowe

Poziom konkurencyjności	POWIATY
I grupa (wysoki poziom)	Jelenia Góra, polkowicki, złotoryjski, Wrocław, Legnica, zgorzelecki
II grupa (średni poziom)	wrocławski, strzeliński, lwówecki, głogowski, trzebnicki, lubiński, wołowski, górowski
III grupa (niski poziom)	kłodzki, jaworski, świdnicki, milicki, ząbkowicki, oleśnicki, dzierzoniowski
IV grupa (bardzo niski poziom)	jeleniogórski, wałbrzyski, lubański, legnicki, bolesławiecki, kamienogórski, oławski, średzki

11.3. Szkolnictwo gimnazjalne

Do analizy konkurencyjności powiatów w zakresie edukacji pod względem szkolnictwa gimnazjalnego w konstrukcji miernika syntetycznego wykorzystano następujące cechy diagnostyczne: dostępność szkolnictwa gimnazjalnego (wskaźnik: liczba oddziałów na 1000 dzieci w grupie wiekowej 13-15 lat), miara powszechności szkolnictwa gimnazjalnego (wskaźniki: współczynnik skolaryzacji netto), komputeryzacja placówek (wskaźnik: liczba uczniów przypadająca na 1 komputer z dostępem do Internetu).

Dokonując analizy rozkładu przestrzennego poziomu rozwoju powiatów Dolnego Śląska pod względem miernika edukacji szkolnictwa gimnazjalnego można zauważyć pewne zróżnicowanie. Miernik syntetyczny przyjmował wartości z przedziału od 1,8 do 7,9. (ryc. 84). Najwyższy poziom rozwoju pod względem omawianego szkolnictwa miał miejsce w powiecie milickim i wynosił 7,9. Na tak wysoką pozycję tego powiatu wpłynęła m. in. komputeryzacja placówek (2 miejsce na Dolnym Śląsku pod względem liczby uczniów przypadających na 1 komputer), dostępność szkolnictwa gimnazjalnego (2 miejsce w gronie 29 dolnośląskich powiatów pod względem oddziałów na 1000 dzieci w grupie wiekowej 13 – 15 lat) oraz miara powszechności szkolnictwa gimnazjalnego (5 miejsce pod względem współczynnika skolaryzacji). Drugi wynik (6,8) w tym samym zestawieniu uzyskał powiat złotoryjski. W tym przypadku zadecydował poziom komputeryzacji (komputery z dostępem do internetu). Był on 2 razy wyższy od średniej wojewódzkiej. Ponadto do grupy o najwyższym poziomie konkurencyjności należały: powiat zgorzelecki (charakteryzujący się najwyższą liczbą oddziałów na 1000 dzieci w wieku 13-15 lat), powiat jeleniogórski (cechujący się najwyższym poziomem współczynnika skolaryzacji netto na Dolnym Śląsku), a także powiat kłodzki, ząbkowicki i głogowski. Z kolei najniższą wartość analizowanego poziomu rozwoju powiatów Dolnego Śląska pod względem miernika edukacji szkolnictwa gimnazjalnego odnotowano w centralnej i południowo-zachodniej części województwa. Były to następujące powiaty: jeleniogórski (najniższy poziom skolaryzacji w województwie), średzki, lubański, wołowski (ostanie miejsce na Dolnym Śląsku pod względem liczby uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu), legnicki, jaworski. W tym przypadku wartość miernika wahała się od 1,8 do 3,0.

Ryc. 84. Konkurencyjność powiatów – edukacja – szkoły gimnazjalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

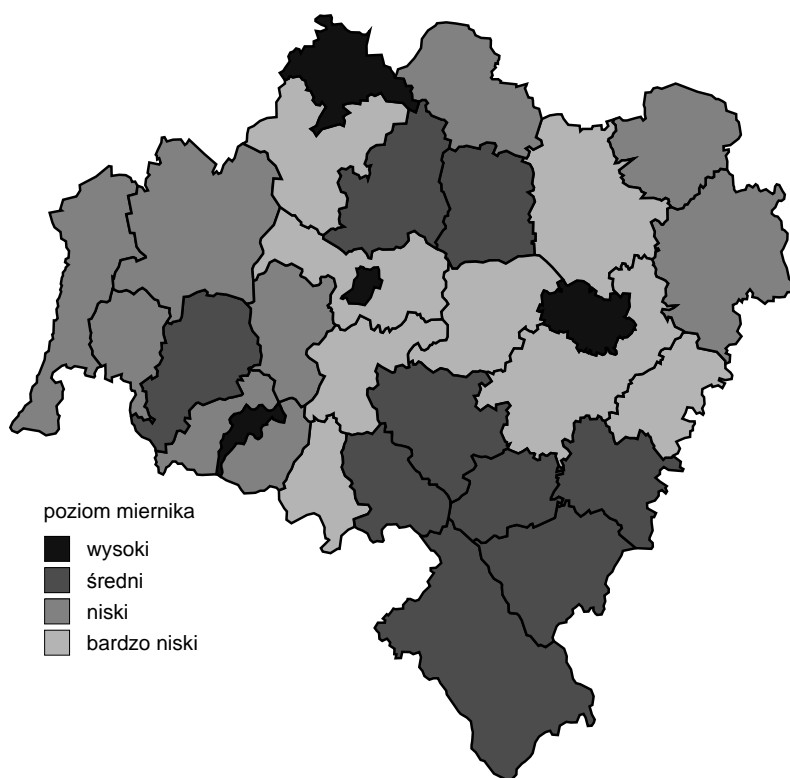
Tab. 19. Konkurencyjność powiatów – szkoły gimnazjalne

Poziom konkurencyjności	POWIATY
I grupa (wysoki poziom)	gólgowski, kłodzki, Jelenia Góra, zgorzelecki, ząbkowicki, złotoryjski, milicki
II grupa (średni poziom)	oleśnicki, kamiennogórski, świdnicki, górowski, polkowicki, strzeliński
III grupa (niski poziom)	dzierżoniowski, trzebnicki, wrocławski, oławski, lwówecki, lubiński, wałbrzyski, bolesławiecki, Wrocław, Legnica
IV grupa (bardzo niski poziom)	jeleniogórski, średzki, lubański, wołowski, legnicki, jaworski

11.4. Szkolnictwo ponadgimnazjalne

Do analizy konkurencyjności powiatów w zakresie edukacji pod względem szkolnictwa pogimnazjalnego w konstrukcji miernika syntetycznego wykorzystano następujące cechy diagnostyczne: dostępność szkolnictwa ponadgimnazjalnego (wskaźnik: liczba oddziałów na 1000 młodzieży w grupie wiekowej 16-18 lat), powszechność szkolnictwa ponadgimnazjalnego (wskaźnik: liczba uczniów szkół ponadgimnazjalnych na 1000 młodzieży w wieku 16-18), komputeryzacja placówek (wskaźnik: liczba uczniów przypadająca na 1 komputer z dostępem do Internetu).

Analizując rozkład przestrzenny poziomu rozwoju powiatów Dolnego Śląska pod względem miernika edukacji szkolnictwa ponadgimnazjalnego można zauważyć znaczne jego zróżnicowanie. Miernik syntetyczny przyjmował wartości z przedziału od 1,8 do 8,2. Najwyższy poziom rozwoju pod względem omawianego szkolnictwa był charakterystyczny dla wszystkich miast na prawach powiatu. Najwyższą jego wartość odnotowano w powiecie Jelenia Góra (8,2) (ryc. 85). Sklasyfikowany na drugim miejscu powiat miasta Legnica uzyskał już wynik o 2 punkty niższy (6,2), a trzeci w tym rankingu Wrocław o 2,3 punktu mniej (5,9). Oprócz tych 3 miast na prawach powiatu do grupy o najwyższym poziomie konkurencyjności należał powiat głogowski (5,1). Średnim poziomem konkurencyjności w omawianym względzie cechowały się zwarte przestrzenie byłe powiaty woj. wałbrzyskiego. Z kolei bardzo niskim poziomem konkurencyjności charakteryzowały się powiaty leżące w bezpośrednim sąsiedztwie miast na prawach powiatu. Swego rodzaju pierścień wokół Wrocławia utworzyły powiaty: wrocławski (2,6), średzki (2,0), oławski (3,0) i trzebnicki (2,5). Podobny charakter (niski poziom konkurencyjności) posiadały powiaty położone w układzie południkowym na linii Legnica – Jelenia Góra (kamiennogórski (1,8) oraz jaworski i legnicki po 2,5). Wysoki poziom miernika syntetycznego w badanych jednostkach terytorialnych był przede wszystkim determinowany przez wysoką dostępność placówek szkół ponadgimnazjalnych. Jednostki te charakteryzowały się bogatą ofertą edukacyjną. Dawały większą szansę wyboru kierunków kształcenia. Można zauważyć swego rodzaju zjawisko drenażu uczniów mieszkających w powiatach tworzących najbliższe sąsiedztwo (wrocławski, legnicki, jeleniogórski) do największych dolnośląskich miast.

Ryc. 85. Konkurencyjność powiatów – edukacja – szkoły ponadgimnazjalne
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych

Tab. 20. Konkurencyjność powiatów – szkoły ponadgimnazjalne

Poziom konkurencyjności	POWIATY
I grupa (wysoki poziom)	gólogowski, Wrocław, Legnica, Jelenia Góra
II grupa (średni poziom)	lwówecki, lubiński, ząbkowicki, strzeliński, świdnicki, dzierżoniowski, wałbrzyski, kłodzki, wołowski,
III grupa (niski poziom)	zgorzelecki, złotoryjski, milicki, jeleniogórski, lubański, bolesławiecki, oleśnicki, górowski,
IV grupa (bardzo niski poziom)	kamiennogórski, średzki, jaworski, legnicki, trzebnicki, polkowicki, wrocławski, oławski

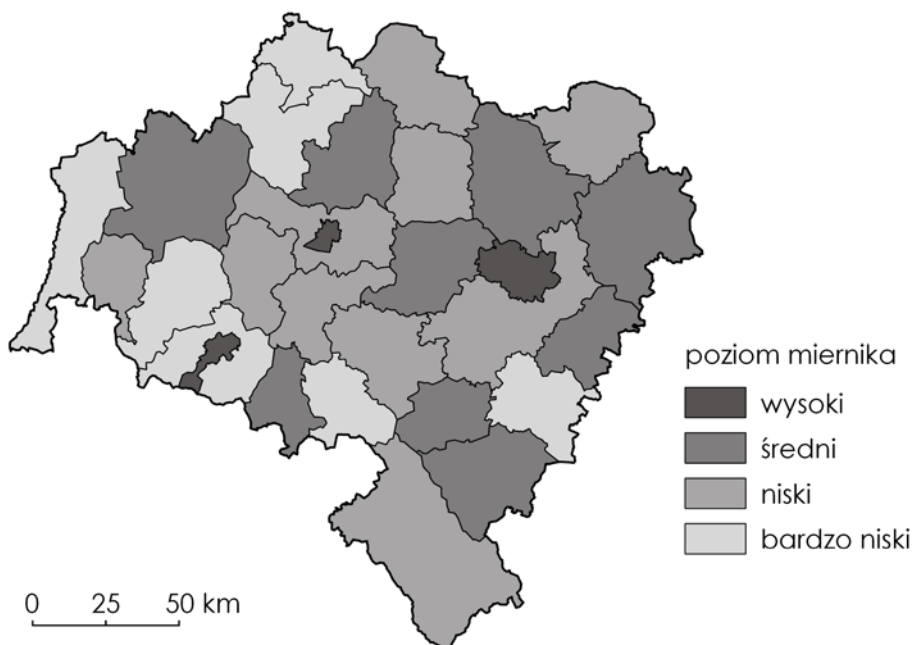
11.5. Efektywność kształcenia

W oparciu o wyniki wszystkich egzaminów zewnętrznych (sprawdzianu po szkole podstawowej, egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej i matematyczno-przyrodniczej, oraz zdawalności matury ogółem i odrębnie w liceach ogólnokształcących) obliczono wartości taksonomicznych mierników rozwoju, a następnie dokonano syntetycznej analizy konkurencyjności powiatów w zakresie efektów kształcenia (tab.21).

Tab. 21. Konkurencyjność powiatów 2010 r. – wyniki egzaminów zewnętrznych

Poziom konkurencyjności	Powiaty
I grupa (wysoki poziom)	m. Wrocław, m. Jelenia Góra, m. Legnica, ,
II grupa (średni poziom)	bolesławiecki, dzierzoniowski, oławski, kamiennogórski, trzebnicki, oleśnicki, lubiński, ząbkowicki, średzki,
III grupa (niski poziom)	milicki, wołowski, kłodzki, legnicki, świdnicki, lubański, wrocławski, złotoryjski, jaworski, górowski,
IV grupa (bardzo niski poziom)	zgorzelecki, wałbrzyski, lwówecki, głogowski, jeleniogórski, polkowicki, strzeliński.

Najwyższe efekty kształcenia (wysoki poziom konkurencyjności) osiągnęły wszystkie miasta na prawach powiatu (ryc. 86). Swą pozycję osiągnęły dzięki wysokim wynikom wszystkich egzaminów zewnętrznych oraz wysokiej zdawalności matury. Wśród wymienionych miast najbardziej wyróżniał się Wrocław, który we wszystkich kategoriach (z wyjątkiem zdawalności matury w liceach ogólnokształcących) zajmował pierwsze miejsce i osiągnął prawie maksymalną wartość miernika rozwoju (9,6 na 10 punktów).

Ryc. 86. Konkurencyjność powiatów 2010 r. – wyniki egzaminów zewnętrznych
Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu z 2010 r.

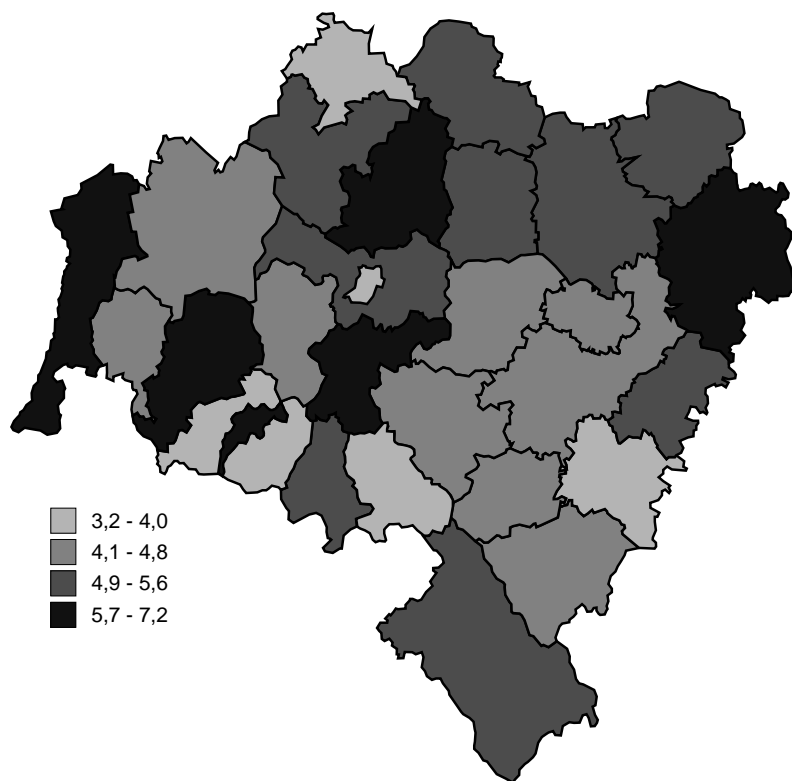
Średni poziom konkurencyjności osiągnęło 9 powiatów, a niski aż 10 jednostek. Najgorzej w zakresie efektów kształcenia wypadły powiaty: zgorzelecki, wałbrzyski, lwówecki, głogowski, jeleniogórski i polkowicki, a przede wszystkim strzeliński, który w rankingu konkurencyjności zajął ostatnią pozycję. Uzyskana wielkość miernika rozwoju wyniosła tam jedynie 1,1 punktu.

Generalnie najwyższe efekty kształcenia, oprócz Wrocławia, Jeleniej Góry i Legnicy, osiągnęły powiaty byłego woj. wrocławskiego, aż 4 z nich osiągnęły średni poziom konkurencyjności: oławski, trzebnicki, oleśnicki i średzki. Zaznaczył się też wyraźny obszar o najniższym poziomie konkurencyjności. Znalazły się tu głównie powiaty na południu województwa: wałbrzyski, oraz należące do byłego woj. jeleniogórskiego – zgorzelecki, lwówecki i jeleniogórski, oraz sąsiadujące ze sobą powiaty byłego woj. legnickiego: głogowski i polkowicki.

11.6. Kapitał społeczny

Konkurencyjność powiatów Dolnego Śląska w zakresie kapitału społecznego została przeanalizowana w oparciu o 7 parametrów: 1/ wykrywalność przestępstw w %. 2/ fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców, 3 /frekwencja w wyborach samorządowych w 2006 roku w %, 4/ liczba członków klubów i zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców, 5/ liczba zespołów artystycznych i klubów na 1000 mieszkańców, 6/ uczestnicy imprez na 1000 mieszkańców, 7/ czytelnicy bibliotek na 1000 mieszkańców.

Wartość syntetycznego miernika rozwoju zawierała się w przedziale 3,2 (pow. wałbrzyski) – 7,2 (m. Jelenia Góra) – ryc. 87. Najwyższy poziom konkurencyjności w zakresie kapitału społecznego osiągnęła Jelenia Góra, a wraz z nią powiaty: zgorzelecki, oleśnicki, lwówecki, lubiński i jaworski (tab. 22). Swą wysoką pozycję Jelenia Góra zawdzięczała korzystnej wartości prawie wszystkich parametrów, tj.: dużej liczbie fundacji, stowarzyszeń, organizacji społecznych a także zespołów artystycznych i klubów oraz dużemu udziałowi mieszkańców w imprezach kulturalnych. Należy tu zaznaczyć, że pozostałe duże miasta regionu osiągnęły znacznie gorsze wyniki: Wrocław – niski poziom, a Legnica – bardzo niski poziom konkurencyjności.

Ryc. 87. Wskaźnik syntetyczny – kapitał społeczny

Źródło: Opracowanie własne

Tab. 22. Konkurencyjność powiatów – kapitał społeczny

Poziom konkurencyjności	Powiaty
I grupa (wysoki poziom)	m. Jelenia Góra, zgorzelecki, oleśnicki, lwówecki, lubiński, jaworski,
II grupa (średni poziom)	milicki, polkowicki, górowski, wołowski, legnicki, oławski, trzebnicki, kłodzki,
III grupa (niski poziom)	kamiennogórski, lubański, dzierżoniowski, m. Wrocław, wrocławski, ząbkowicki, złotoryjski, świdnicki, średzki, bolesławiecki,
IV grupa (bardzo niski poziom)	jeleniogórski, strzeliński, głogowski, m. Legnica, wałbrzyski.

Zdecydowanie najniższy poziom kapitału społecznego osiągnęły powiaty: jeleniogórski, strzeliński, głogowski i wałbrzyski oraz wymieniona już Legnica. Tak niska konkurencyjność to głównie efekt słabego uczestnictwa w kulturze, małej liczby zespołów artystycznych i klubów i niskiego poziomu czytelnictwa. W wymienionych powiatach niską konkurencyjność podnosiła nieznacznie relatywnie duża wykrywalność przestępstw oraz frekwencja wyborcza (pow. strzeliński, głogowski)

Poziom konkurencyjności powiatów w zakresie kapitału społecznego z reguły znajduje swoje odzwierciedlenie w efektywności kształcenia. Szczególnie wyraźnie widać to w odniesieniu do powiatów z najniższej grupy IV. Aż 4 z nich osiągnęło także najniższą konkurencyjność w zakresie efektów kształcenia: jeleniogórski, strzeliński, głogowski i wałbrzyski. Podobna zgodność występuje w przypadku Jeleniej Góry, która zajęła najwyższą pozycję w zakresie kapitału społecznego oraz drugie miejsce w efektywności kształcenia. Od tej reguły odbiegają jednak powiaty zgorzelecki i lwówecki, które przy najwyższym poziomie kapitału społecznego osiągnęły najniższe efekty kształcenia, oraz Legnica, która jako jedyna osiągnęła najwyższą konkurencyjność kształcenia przy najniższym poziomie kapitału społecznego.

12. Podsumowanie i rekomendacje

12. 1. Analiza SWOT

	MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Stan obecny	<ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby placówek wychowania przedszkolnego, a szczególnie oddziałów przedszkolnych od 2006 r.; - wzrost poziomu upowszechnienia wychowania przedszkolnego w regionie także na obszarach wiejskich; - stosunkowo wysoka pozycja województwa w kraju pod względem poziomu upowszechnienia wychowania przedszkolnego; - występowanie jednostek terytorialnych o dominujących funkcjach rolniczych, którym towarzyszy relatywnie wysoki poziom upowszechnienia wychowania przedszkolnego (np. powiat strzeliński); - wysokie współczynniki skolaryzacji w regionie; - wysoki odsetek szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu; - istnienie jednostek terytorialnych przeznaczających znaczną część wydatków budżetowych na edukację i wychowanie; - wysoki poziom urbanizacji stanowiący korzystne uwarunkowania dla rozwoju procesu edukacji na wszystkich poziomach kształcenia; - nieznaczna poprawa w latach 2002-2010 	<ul style="list-style-type: none"> - znacznie niższy poziom upowszechnienia wychowania przedszkolnego od przeciętnej unijnej; - niższy poziom upowszechnienia wychowania przedszkolnego na obszarach wiejskich w stosunku do średniej krajowej dla wsi; - znaczne zróżnicowanie przestrzenne pod względem dostępności i skali zaspokajania potrzeb w zakresie wychowania przedszkolnego w regionie; - występowanie jednostek terytorialnych o wysokim poziomie urbanizacji, którym towarzyszy relatywnie niski poziom dostępności miejsc w placówkach i zaspokajania potrzeb w zakresie wychowania przedszkolnego (np. powiat wałbrzyski, Legnica); - spadek liczby szkół podstawowych i obniżanie się ich poziomu dostępności; - zaznaczający się niewielki spadek poziomu współczynnika solaryzacji, szczególnie na obszarach wiejskich; - istnienie szkół (5% ogółu) z brakiem wyposażenia w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu; - zróżnicowany poziom dostępności komputerów z dostępem do Internetu dla uczniów w szkołach, nierzadko niższy w obszarach

	<p>konkurencyjności województwa na tle kraju w zakresie efektywności kształcenia (przesunięcie się z pozycji 9. na 7.),</p> <ul style="list-style-type: none"> - wzrostowa tendencja w latach 2002-2008 w zakresie liczby studentów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, pomimo spadku liczebności edukacyjnej grupy w wieku 19-24 lata, - wysoka na tle kraju liczba studentów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (3 miejsce) - wysoka pozycja w kraju (4 miejsce) pod względem ogólnej liczby studentów 	<p>miejskich wynikający ze znacznej liczebności uczniów w szkołach;</p> <ul style="list-style-type: none"> - uwidaczniający się wpływ problemów lokalnych gospodarek na strukturę wydatkowania środków budżetowych na cele edukacyjne i ich niższa konkurencyjność w tym zakresie. - średni poziom konkurencyjności województwa na tle kraju w zakresie efektów kształcenia (7 pozycja w 2010 r.), - obniżenie w 2010 r. wyników egzaminów zewnętrznych na wszystkich poziomach edukacji w stosunku do roku 2002 r., - duże zróżnicowanie regionalne efektów kształcenia, szczególnie niska konkurencyjność powiatów: zgorzeleckiego, wałbrzyskiego, lwóweckiego, głogowskiego, jeleniogórskiego, polkowickiego i strzelińskiego, - utrzymujące się w całym badanym okresie różnice w efektach kształcenia pomiędzy miastami a wsią (prawie we wszystkich powiatach wyniki egzaminów zewnętrznych były niższe na wsi), - duże zróżnicowanie poziomu kapitału społecznego pomiędzy powiatami Dolnego Śląska przekładające się w dużym stopniu na efekty kształcenia w szkołach wszystkich typów; w powiatach o relatywnie niskim poziomie kapitału społecznego uczniowie osiągają z reguły niższe wyniki w egzaminach zewnętrznych na zakończenie poszczególnych etapów edukacji.
<p>Perspektywa 2020</p>	<p style="text-align: center;">SZANSE</p> <ul style="list-style-type: none"> - sukcesywne wyrównywanie się liczebności kolejnych roczników w obrębie edukacyjnych grup wieku i stopniowe zanikanie „falowania demograficznego”, co ułatwi organizację pracy szkół; - wykorzystanie spadku liczebności grupy przedszkolnej do podniesienia stopnia powszechności edukacji przedszkolnej (osiągnięcia standardów unijnych), - dalszy wzrost liczby placówek i oddziałów wychowania przedszkolnego; - postępujący wzrost poziomu upowszechnienia wychowania przedszkolnego i poprawa warunków dla rozwoju wyższej jakości kapitału społecznego w regionie; - proces podnoszenia jakości kapitału ludzkiego w poszczególnych jednostkach terytorialnych regionu jako efekt wyższych na 	<p style="text-align: center;">ZAGROŻENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> - łączny spadek liczebności wszystkich edukacyjnych grup wieku (3-24 lata) o ponad 13% do 2020 r. (przewidywane tempo spadku będzie wyższe niż średnio w kraju), - szczególnie duży spadek liczebności grup edukacyjnych w wieku szkoły ponadgimnazjalnej (o 28%) i wyższej (o 32%), - skokowe zmiany liczebności grupy w wieku przedszkolnym, szkoły podstawowej i gimnazjum jako efekt zmiany prawa oświatowego od 2012 r., - konieczność racjonalizacji sieci placówek i oddziałów wychowania przedszkolnego w związku ze spadkiem liczebności dzieci; - spadek liczby grupy wiekowej 7-12 lat i konieczność racjonalizacji sieci placówek i oddziałów wychowania przedszkolnego, spadek jego dostępności;

	<p>ich obszarze wydatków na edukację i wychowanie oraz wysoki poziom wyposażenia w komputery z dostępem do Internetu przeznaczony dla uczniów;</p>	<p>- możliwa dalsza polaryzacja przestrzenna regionu w zakresie dostępności do poszczególnych poziomów edukacji z pogarszającymi się warunkami w obszarach wiejskich;</p>
--	--	---

12.2. Podsumowanie

W latach 2010-2020 w systemie edukacji w Polsce zachodzą będą poważne zmiany związane z wprowadzeniem od roku szkolnego 2012/2013 nowych przepisów w prawie oświatowym. W wymienionym roku naukę w szkołach podstawowych oprócz 7-latków (dzieci urodzonych w 2005 r.), rozpoczną obowiązkowo 6-latki (dzieci urodzone w 2006 r.). Spowoduje to przesunięcia roczników pomiędzy poszczególnymi edukacyjnymi grupami wieku. Do tych zmian musi przygotować się także szkolnictwo na Dolnym Śląsku.

W roku szkolnym 2012/2013 wystąpi skokowy spadek liczebności grupy edukacyjnej w wieku przedszkolnym i jednocześnie skokowy wzrost liczebności grupy w wieku szkoły podstawowej. Przez kolejne lata, do roku 2017, do edukacyjnej grupy wieku obejmującej kształcenie na poziomie podstawowym zaliczać się będzie 7 roczników – dzieci od 6 do 12 lat. Od 2018 r. w szkołach podstawowych ponownie kształcić się będzie tylko 6 roczników, co wywoła kolejny skokowy spadek liczby uczniów.

W latach 2010-2020 podobnym wyzwaniem będą musiały sprostać gimnazja. Dotyczy to w szczególności roku 2018, kiedy wystąpi tam skokowy wzrost liczby uczniów, spowodowany rozpoczęciem nauki przez pierwsze roczniki objęte reformą. Przejściowo, do 2020 r., w gimnazjach kształcić się będą jednocześnie 4 roczniki. Jedynie w obrębie grup edukacyjnych obejmujących szkoły ponadgimnazjalne i wyższe, w analizowanym okresie obserwowany będzie stały spadek liczebności.

Utrzymujący się od lat 80. ubiegłego wieku bardzo niski poziom urodzeń sprawi, że w 2020 r. struktura dzieci i młodzieży w edukacyjnych grupach wieku będzie znacznie bardziej wyrównana, niż miało to miejsce w 2010 r. Przyczyni się to w przyszłości do stopniowego zanikania w polskim systemie oświaty tzw. „falowania demograficznego”, które od lat 50. XX wieku stanowi dla szkół poważne wyzwanie organizacyjne. Naprzemienne występowanie dużych liczebnie roczników wyższych i mało licznych roczników niższych sprawia, że liczba

uczniów na poszczególnych poziomach kształcenia cyklicznie wzrasta i maleje, co utrudnia organizację pracy szkół i politykę kadrową w odniesieniu do nauczycieli.

Przeprowadzone analizy dotyczące najniższego poziomu edukacyjnego w regionie, tj. wychowania przedszkolnego w latach 2000-2009, wskazują na pojawiające się w ostatnim okresie (2006-2009) korzystne zmiany pod względem poziomu dostępności sieci placówek wychowania przedszkolnego. Wyraża się ona poprzez rozbudowę, szczególnie w zakresie liczby oddziałów przedszkolnych, które determinują miejsca dostępne w placówkach wychowania przedszkolnego. Wzrost dostępności miejsc w placówkach przedszkolnych był jednak większy w ośrodkach miejskich niż na wsi. Zwraca uwagę także korzystna tendencja upowszechniania się wychowania przedszkolnego w regionie zarówno w mieście jak i na wsi. Jego poziom jest jednak znacznie niższy niż przeciętna unijna i niewiele przekracza średnią krajową. Województwo charakteryzuje szczególnie niekorzystny poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej na obszarach wiejskich w stosunku do wartości średnich dla wsi w kraju. Dolny Śląsk charakteryzuje się ponadto znacznym zróżnicowaniem poziomu rozwoju edukacji pod względem wychowania przedszkolnego w układzie powiatów. Gęstość liczby oddziałów placówek wychowania przedszkolnego, wyrażającego jednocześnie dostępność tego poziomu edukacji, wykazuje bardzo istotny związek z gęstością zaludnienia grupy dzieci w wieku przedszkolnym. Pod tym względem wymaga ona większego dopasowania w tym zakresie do potrzeb edukacyjnych często także na obszarach powiatów o wysokim poziomie urbanizacji (Legnica czy powiat wałbrzyski).

W wypadku szkolnictwa podstawowego, pomimo wysokiego poziomu współczynników skolaryzacji, zwraca uwagę zaznaczający się w ostatnich latach niewielki spadek ich wartości. Cechą charakterystyczną tego poziomu edukacji w regionie jest zmniejszająca się liczba szkół, oddziałów szkolnych oraz populacja absolwentów wynikająca ze spadku liczebności grupy wiekowej uczniów w wieku 7-12 lat.

Województwo dolnośląskie charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym pod względem wielkości szkół. Szkoły o największej liczebności uczniów występowały głównie w miastach na prawach powiatu oraz w jednostkach terytorialnych ze znacznym poziomem urbanizacji.

Nie wszystkie szkoły podstawowe w województwie dolnośląskim są wyposażone w komputery z dostępem do Internetu przeznaczone do użytku uczniów. Częściej są to szkoły wiejskie (6%) niż miejskie (4%). Odsetek szkół podstawowych wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu jest także w regionie przestrzennie zróżnicowany. Ponadto zwracają uwagę niekorzystne dla miast na prawach powiatu: Je-

leniej Góry, Legnicy a także Wrocławia wartości wskaźnika osiągalności komputerów z dostępem do Internetu przeznaczone dla uczniów. Wynika to niewątpliwie z dominacji w tych miastach szkół podstawowych o znacznej liczebności uczniów.

Podobnie jak w wypadku wychowania przedszkolnego istnieje zależność pomiędzy gęstością sieci szkół podstawowych a gęstością zaludnienia grupy wiekowej dzieci w wieku 7-12 lat. W tym wypadku struktura sieci placówek szkolnictwa podstawowego wykazuje większe dopasowanie do gęstości zaludnienia tej grupy funkcjonalnej niż w przypadku wychowania przedszkolnego.

Problemy restrukturyzacji lokalnych gospodarek powiatów nie pozostają bez wpływu na kondycję finansową także ich systemu edukacji, uwidaczniające się w strukturze wydatków budżetowych, szczególnie w zakresie ich wielkości na edukację i wychowanie.

Stale utrzymująca się skłonność co do wyboru przez młodzież liceów ogólnokształcących, względem techników, liceów profilowanych, szkół zawodowych i liceów profilowanych znajduje swoje odzwierciedlenie we współczynnikach skolaryzacji dla poszczególnych typów szkół. Ponad 40% wynik tego współczynnika dla liceów ogólnokształcących, pokazuje, że 4 na 10 absolwentów gimnazjów wybiera ten typ szkoły do dalszego kształcenia.

W najbliższych latach należy spodziewać się ciągłego zainteresowania młodzieży kształceniem zawodowym. Jest to ściśle związane z utrzymującym się na rynku pracy popytem na wykwalifikowanych w konkretnym zawodzie pracowników. Ponadto należy oczekiwać stale malejącego zainteresowania wśród młodzieży liceami profilowanymi. Są to szkoły, które dają wykształcenie na poziomie ogólnym i co najwyżej orientację w zawodzie. Absolwent takiej szkoły nie otrzymuje uprawnień do wykonywania konkretnego zawodu.

Pozytywnym elementem systemu edukacji na Dolnym Śląsku jest szkolnictwo policealne i wyższe. Co prawda w latach 2005 – 2010 zmalała liczba szkół policealnych (o 25%), jednakże spadek liczebności uczniów był znacznie mniejszy (o 10%). Spadek liczby uczniów był też mniejszy od spadku liczebności grupy edukacyjnej 19-24 lata, a więc w efekcie wzrosła liczba uczniów tego typu szkół w przeliczeniu na 1000 osób w wieku 19-24 lata.

Pod względem liczby studentów w 2009 r. województwo dolnośląskie znajdowało się na 4. miejscu w kraju, za rekordowym w tym zakresie mazowieckim (334 tys. studentów)

oraz małopolskim i śląskim. W odniesieniu do liczby studentów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, Dolny Śląsk z wartością 600 osiągnął jeszcze wyższą, bo 3 pozycję, tuż za małopolskim i mazowieckim. Województwo dolnośląskie, a w szczególności Wrocław, zajmuje bardzo ważne miejsce na edukacyjnej mapie kraju, uczy się tu prawie co 10. student.

Korzystna na tle kraju jest na Dolnym Śląsku struktura kształcenia według kierunków studiów. Relatywnie więcej studentów kształciło się tu na kierunkach inżynieryjno-technicznych, informatycznych, architektury i budownictwa, ekonomii i administracji, produkcji i przetwórstwa oraz usług dla ludności. Mniej studentów, niż średnio kraju, kształciło się na dolnośląskich uczelniach na kierunkach społecznych, pedagogicznych i humanistycznych.

Podsumowując efektywność kształcenia na Dolnym Śląsku można stwierdzić, że w latach 2002-2010 jej poziom (wyrażony wynikami egzaminów zewnętrznych) uległ nieznacznemu pogorszeniu w odniesieniu do średniej krajowej. Pomimo tego Dolny Śląsk utrzymał się w grupie o średnim poziomie konkurencyjności, a jego pozycja na tle innych województw nawet nieznacznie wzrosła (z 9 pozycji w 2002 r. przesunął się na 7. w 2010 r.).

W latach 2002-2010 zaznaczyło się wyraźne zróżnicowanie efektywności kształcenia pomiędzy powiatami, a obserwowane tendencje utrzymywały się przez cały analizowany okres. Dotyczyło to w szczególności różnic pomiędzy wynikami egzaminów zewnętrznych w miastach i na wsi. W zdecydowanej większości powiatów wyższe wyniki uzyskiwali uczniowie miastach, a tylko w nielicznych lepiej wypadli uczniowie szkół wiejskich (m.in. w kamiennogórskim, średzkim, ząbkowickim, wałbrzyskim, wołowskim).

Najwyższą efektywność kształcenia osiągnęły miasta ma powiatów, a w szczególności Wrocław, który we wszystkich kategoriach (z wyjątkiem zdawalności matury w liceach ogólnokształcących) zajmował pierwsze miejsce w województwie. Generalnie najwyższe efekty kształcenia, oprócz Wrocławia, Jeleniej Góry i Legnicy, osiągnęły powiaty byłego woj. wrocławskiego. Zaznaczył się też wyraźny obszar o najniższym poziomie konkurencyjności. Znalazły się tu głównie powiaty na południu województwa: wałbrzyski, oraz należące do byłego woj. jeleniogórskiego – zgorzelecki, lwówecki i jeleniogórski, oraz sąsiadujące ze sobą powiaty byłego woj. legnickiego: głogowski i polkowicki.

12.3. Rekomendacje dla władz lokalnych

I. W zakresie polityki oświatowej:

1. Organizacyjne przygotowanie się do skokowych zmian w liczebności edukacyjnych grup wieku w zakresie wychowania przedszkolnego, szkoły podstawowej i gimnazjum, które pojawią się od 2012 r. wraz z wprowadzeniem reformy prawa oświatowego.

2. Przygotowanie organizacyjne szkół ponadgimnazjalnych na stały spadek liczebności edukacyjnej grupy w wieku 16-18 lat.

2. Wykorzystanie skokowego spadku liczebności (od 2012 r.) grupy w wieku przedszkolnym do podniesienia wskaźnika powszechności edukacji przedszkolnej dzieci w wieku 3-5 lat.

3. Zwiększenie poziomu upowszechnienia wychowania przedszkolnego w regionie, szczególnie na obszarach wiejskich poprzez rozwój placówek wychowania przedszkolnego np. przy szkołach podstawowych lub tworzenie korzystnych uwarunkowań dla rozwoju w szerszej skali zespołów wychowania przedszkolnego.

4. Większe dopasowanie sieci placówek wychowania przedszkolnego do zapotrzebowania na edukację na tym poziomie, wynikającego z gęstości zaludnienia grupy funkcjonalnej dzieci w wieku 3-6 lat.

5. Zapewnienie wszystkim szkołom podstawowym wyposażenia w komputery z dostępem do Internetu, które są przeznaczone do użytku uczniów.

II. W zakresie efektywności kształcenia:

1. Wspieranie szkół, które pracują w trudnych warunkach, w tym szkół wiejskich, oraz działających na obszarach o niskim poziomie kapitału społecznego.

2. Prowadzenie polityki wyrównywania szans edukacyjnych pomiędzy uczniami szkół wiejskich i miejskich (dotyczy to w szczególności wyników egzaminów zewnętrznych, które są znacznie niższe w szkołach wiejskich).

3. Podjęcie działań mających na celu poprawę efektów kształcenia we wszystkich typach szkół w województwie (wyniki wszystkich egzaminów zewnętrznych w 2010 r. były poniżej średniej krajowej i pogorszyły się w stosunku do 2002 r.),

4. Wzmocnienie występującej obecnie korzystnej tendencji w zakresie struktury kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych i wyższych, poprzez dalsze wspieranie kierunków inżyniersko-technicznych, informatycznych, produkcji i przetwórstwa oraz usług dla ludności.

Bibliografia

Abramowicz W., Gogołka W., Stokłosa, 2002, *Obywatele globalnego społeczeństwa informacyjnego. (w:) Polska w drodze do globalnego społeczeństwa informacyjnego. Raport o rozwoju społecznym*, (red.) W. Cellary, Raport przygotowany przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP).

Borowiec M., 2009, *Rola edukacji w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego*, (w:) *Rola przedsiębiorczości w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego*, (red.) Z. Ziolo, T. Rachwał, *Przedsiębiorczość i Edukacja*, Nr 5, Warszawa-Kraków, s. 37-47.

Dolnicki B., 1999, *Samorząd terytorialny. Zagadnienia ustrojowe*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków, ss. 238.

Edukacja w województwie dolnośląskim w latach 2005/2006 i 2006/2007, 2007, Urząd Statystyczny we Wrocławiu

Górecka S., Kozieł R., Tomczak P., 2009, *Przemiany demograficzne na Dolnym Śląsku w latach 1999-2007*, [w:] Łoboda J. (red.), *Dolny Śląsk Studia regionalne, Rozprawy naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego* 10, Wrocław.

Janc K., 2009, *Zróżnicowanie przestrzenne Kapitału ludzkiego i społecznego w Polsce*. *Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu wrocławskiego*, Nr 8, Wrocław, s. 120.

Konkurencyjność powiatów województwa dolnośląskiego w latach 1999-2004, 2006, *Analizy statystyczne*, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław

Kapitał ludzki w województwie dolnośląskim w latach 2002-2006, 2008, *Analizy Statystyczne*, Urząd Statystyczny we Wrocławiu.

Nowak E., 1989, *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-ekonomicznych*, PWE, Warszawa.

- Nowak J. S., 2005, *Spółeczeństwo informacyjne – geneza i definicje*, (w:) *Spółeczeństwo informacyjne*, (red.) Bliźniuk G., Nowak J. S., Wydawnictwo PTI Oddział Górnośląski, Katowice.
- Pierścionek Z., 1998, *Strategie rozwoju firmy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010*, 2010, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa.
- Putnam R., 1995, *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, tłum. Jakub Szacki, Fundacja im Stefana Batorego-Znak, Warszawa-Kraków.
- Strużak R., 2008, *Rozwój szerokopasmowego dostępu do Internetu na obszarach wiejskich. Trendy, granice, bariery*, Instytut Łączności, Państwowy Instytut Badawczy, Wrocław.
- System edukacji w Europie – stan obecny i planowane reformy. Polska*, 2010, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, EACEA, EURYDICE, Warszawa, s. 10.
- Wczesna edukacja i opieka nad dzieckiem w Europie: zmniejszanie nierówności społecznych i kulturowych*, 2009, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, EACEA, EURYDICE, Warszawa, s. 190.
- Zarycki T., 2004, *Kapitał społeczny a trzy polskie drogi do nowoczesności*. „Kultura i Społeczeństwo”, rok XLVIII, nr 2, s. 45-65.
- Zasady przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych w zakresie indywidualizacji nauczania realizowanych przez organy prowadzące szkoły w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki*, 2010, Narodowa Strategia Spójności, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa

Źródła danych

<http://www.cke.edu.pl>

<http://www.oke.wroc.pl>

http://www.stat.gov.pl/bdr_n/app/strona.indeks

http://www.stat.gov.pl/gus/5840_5744_PLK_HTML.htm

Podstawowe informacje ze spisów powszechnych. Województwo dolnośląskie 2002, 2003, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002, Urząd Statystyczny we Wrocławiu

Województwo dolnośląskie. Podregiony, powiaty, gminy 2009, 2009, Urząd Statystyczny, Wrocław.